

Rozloučení s Vikingem, který poslouchal country

Tohle bude osobní. Nemůže tomu být jinak, když ze světa české fantastiky zmizel člověk, kterého jste více než čtvrt století počítali mezi dobré kamarády, blízké kolegy – a špičkové spisovatele. Jaroslavu Mosteckému se stalo osudným onemocnění Covidem, druhou ataku nepřezil (+ 13. 12. 2020).

„Mostfák“ patřil k nejvýraznějším postavám žánrové scény jako autor, organizátor, moderátor a vůbec nepřehlédnutelná, nanejvýš sympatická osobnost. Na všech conech, festivalech, neformálních setkáních se kolem něj seskupili skalní scifisté a fanoušci. Vzpomínám si na cestu z prvního obnoveného Istroconu. Od Bratislavy do Prahy (ne, během jízdy nepřestoupil) bavil přepelně kupě historikami z reality.

Narodil se a žil na severní Moravě, ale neváhal se dopravit ze Šumperku na literární a fandomové akce, ať už se konaly kdekoli v republice. Na kolika knižních veletrzích se objevil? Po každé bylo fajn ho potkat... Někde mám ještě schovanou fotografii z kostýmové zkoušky k natáčení jednoho z románů Jenny Nowak, které se coby kompars zúčastnila přehřel scifistů. Anička Šochová a já jsme představovaly středověké měšťky, Jarek si střihl mnicha v kutně, od pohledu nádherně zlotřilého, protože dokázal dodat situacím a svým textům grády. Psal taky pořádně drsnou, leckdy až krutou prózu (báječně se četla!), kterou osvěžoval vybraně černým humorem a zjemnil brilantní, bohatou češtinou. Ostatně dokázal vystupovat i docela razantně. Ale parťák byl skvělý,

bezprostřední, nikdy neodmítl radu či pomoc začínajícím autorům.

Jsou spisovatelé, kteří komunikují pouze svými knihami a jinak připomínají příslovecné panenky v koutě. Mostfák měl čilou, racionální, technicky založenou a činorodou mysl. Angažoval se ve Fandomu: propagoval science fiction už ve studentských letech. Působil ve dvou SF klubech, z nichž jeden založil. Podílel se na ustavení Syndikátu tvůrců fantastiky při Obci spisovatelů., do jejichž řad také vstoupil.

Jarkovou doménou byla historická fantasy, popřípadě historická próza i s fantastickými prvky (téma na debatu), horory, v nichž byl mistrem. Bodoval také ve scifi, jak mimo jiné dokazuje jedna z jeho posledních prací, povídka „Omyl Boží“ v reprezentativní antologii *Robot 100* ke stému výročí vzniku slova „robot“. Tomáš Němec, redaktor, nakladatel a spisovatel, ve své vzpomínce na Mostfáka shrnuje jeho dílo: „*Patnáct knih, čtyřicet sedm novel a povídek. Řada ocenění...*“

Pevně věřím, že v Tomášově nakladatelství Mystery Press vyjde dokončený Jarkův román *Bastard*, volně provázaný s téměř kultovním „vikinským“ cyklem *Vlčí věk*. Ale budu ho číst se stínem stesku.

Spisovatele nezosobňuje pouze jeho tvorba. Má své zaměstnání, rodinu, starosti, koníčky. Pro Jarka jimi byl tramping (začínal v zapovězeném Junáku) a lakros, numismatika, zájem o středověké dějiny a paleontologii. Pak je tu mozaika drobností, které doplňují obraz. Když si postýskl, že se mu píše špatně za slunečného počasí, nebo že se mu (velmi pokračování na str.2

OBSAH

Rozloučení s Vikingem	1	Edgar Allan Poe a umění u nás	19
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Ženská kontra zlej život: VÍTĚZSTVÍ	21
Hvězdný bulvár	3	Gastroglosa o Star Wars	22
Kabalou časoprostoru... a znovu	5	Časem s vědou – leden	23
Rozhovor nejen o psaní	7	Machina sapienta	24
Vítejte v Mallworldu	10	Časem s vědou – únor	25
Neúnavný liberalismus a Baby Yoda	12	Jsmo jedné krve, ty i já	26
James L. Cambias: Jejich moře	14	S roboty do další stovky	27
Povídky (českého) Jana Paula	15	Christopher Clark: Prusko	29
Neviditelná slovenská fantastika?	16	Vypadá to na zklamání	31

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Františka Vrbenská napsala vzpomínku na Vikinga, který poslouchal country, Jarka Mosteckého, přetiskujeme i zamyšlení jeho spisovatelského kolegy Ondřeje Neffa, rovněž podněcené Jarkovou smrtí. Výčet smutných zpráv tím ale nekončí, Hana Mudrová nám připomíná, že nedlouho po Jarkovi nás opustila i Líba Čermáková.

Ondřej Šefčík ve své recenzi *Kabalou časoprostoru* podrobně rozebral novou knihu Františka Novotného *Dryák*, o jejímž pozadí se hodně dovíte i v rozhovoru, který s autorem vedl Lukáš Visingr.

Zuzka Hloušková se po čase vrací ke knize *Den v Mallwordu*, Ivo Fencel nám přibližuje pozoruhodného povídkáře Jana Paula a informuje o výstavě, kterou kvůli čínskému nadělení většina z nás prošvihla, obávám se ale, že i kdyby kovidu nebylo, tak se o ní lidé nesusedící každý den na Facebooku nedovédli, ani Interkom o ní neinformoval. Saša Pavelková přichází s pozoruhodným výzkumem čtenářských preferencí slovenských fanoušků fantastiky, možná by taková anketa měla smysl i u nás.

Tento úvodník píšu přesně sto let po uvedení hry R. U. R. v Národním divadle, Čapkovým robotům se také věnuje rubrika *Časem s vědou* a článek Františka Novotného *S roboty do další stovky*.

Kulinářský koutek se tentokrát věnuje jídlu ve *Star Wars*, Jára Míkovec pro nás zrecenzoval knihu o Pruském království, výborně tak doplňuje text Františka Novotného *O české státnosti bez růžových brýlí z minulého čísla Interkomu...*

Zbyla jedna stránka, už to vypadalo na mimořádný nášup *Odposlechnuto*, ale pak jsem raději napsal recenzi na *Jejich moře*, inu dobrého pomálu :-). **Zdeněk Rampas**

Předplatné i doplatné

Předplatné činí opět 300 Kč a zaplatit lze přes konto u Fio banky, které má tu výhodu, že bez poplatků umožňuje poslat peníze i slovenským předplatitelům. Takže pro platbu z ČR používejte číslo konta: 2700397108/2010 a pro platbu ze SR IBAN: SK89 8330 0000 0027 0039 7108 (platbu zadejte jako vnitrostátní převod).

Pokud jste tak již neučinili, pošlete tři sta korun (číslu 300 Kč, respektive 12 euro, nebo podle momentálního kurzu), nebo můžete předplatné poslat složenkou na mé jméno a adresu redakce (je v tiráži :-).

Nejste-li si jisti, kdy jste platili naposledy, podívejte se na adresní štítek tohoto IK. V závorce najdete číslo posledního ročníku, který máte uhrazený. V případě, že za jménem žádné číslo nemáte, pak je vše OK a máte předplaceno. **ZR**

Rozloučení s Vikingem, který poslouchal country (pokračování ze str. 1)

často) natáhl rozsah útlé novelky na důkladný román. Když jsme si volali a referovali si navzájem, jak daleko jsme pokročili s rozpracovanou povídkou. Když jsem pro něj občas sbírala a ověřovala informace, které pro nejnovější příběh potřeboval. Před měsícem a půl se Jarek ptal na Erbena, Němcovou a jejich pohádky.

Dodala jsem podklady a navrhla ještě doplňující materiál. Řekl mi: „Teprve se do toho pouštím. Ozvu se asi začátkem ledna.“

Když o tom uvažuji, za posledních pár let se ve scifistickém Edenu sešla řádka lidí, které jejich čtenáři a fanoušci milovali: tvůrci z Česka, Slovenska i dalších koutů světa. Představuji si, že tam probíhá báječný, nekonečný a svrchovaně zajímavý festival fantazie, naši přátelé sedí u nebeského baru a debatují (bez lingvistických bariér), popíjejí, ťukají do magického laptopu.

Tady odtud vlastně doopravdy neodešli – ani Jarek. A beztak se na tom fantastickém megaconu setkáme...
Františka Vrbenská

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 1-2/2021 (340)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6, 161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

Autoři tohoto čísla

Ivo Fencel, Dagmar Heřtová, Zuzana Hloušková, František Houdek, Jára Míkovec, Hana Mudrová, Ondřej Neff, František Mrož Novotný, Alexandra Pavelková, Zdeněk Rampas, Petr Svoreň jr., Ondřej Šefčík, Lukáš Visingr, Františka Vrbenská

Fotografie

Blanka Fuceková a Míra Janáč

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt, Petr Habala, Jan Haberle, Jan Poláček, Daniela Kovářová

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla

byla dne 28. 1. 2021

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Milé dámy, chápu, že byste chtěly partnera, který si pamatuje vaše narozeniny, ví, co se vám líbí, schovává si vaše fotografie a zná vaši rodinu a kamarády.

Ale bohužel, Mark Zuckerberg je jen jeden. **Kenjiro**

Občas souhlasím se svým mužem. Jen tak. Abych mohla v jeho tváři sledovat tu směs překvapení, zděšení a obav. **She**

Dneska jsem svému čtyřletému synkovi nekoupil hračku, kterou chtěl, tak v bytě oloupal všechny banány. Co jsem to jen vychoval za pasivně-agresivní monstrum? **CRS**

Proč Angličané nikdy nedobylí Měsíc? Protože by ho neměli komu vrátit. **Wrigley**

Naši umělci jsou sto let za opicemi! Miniserie Božena by se mohla stát světovou, kdyby Boženu hrála černoška. **Netopejr**

Koupím stacionární bicykl na cestu do práce. **Fatbozz**

Podle polských virologů je v Polsku česká mutace koronavirovu. Vědci ji poznali podle toho, že si s sebou vzala řízky. **Jle**

Když vidím tu úmrtnost na covid-19, musím uznat, že naplánovat sčítání lidu v Česku až na konec března bylo opravdu prozíravé. **Soldik**

◆ ◆ ◆

● **6. ledna** se v Šumperku konal pohřeb Jarka Mosteckého. Vedle rodiny a místních (Pepa Vašát a Petr Konupčík) vážili cestu i fanoušci až od Ostravy Míra Janáč, Lenka Pilchová a Blanka Fučeková.

Někdy v tu dobu pronikli ve Washingtonu protrumpovští demonstranti do Kapitolu. Uvidíme, zda následky budou podobné výstřelu z Aurory, či spíše zapálení Říšského sněmu. Par-don, ono to v posledku vyšlo dost nastejno.

● **7. ledna** jde prosincový Interkom konečně do tisku. Vlado Říša reagoval na můj mail za 13. října, prý za to může porucha PC. Na Hithitu vybráno 160 % z původně potřebné třetiny milionu. Věřím, že naši čtenáři to pomohou zaokrouhlit.

● **8. ledna** rozesílám internetovou verzi Interkomu pro zámořské čtenáře.

Napadlo mě zkusit sázet Interkom nějakým modernějším nástrojem než poněkud už zastaralou Venturou, která se dá i dnes používat jen proto, že ve své době předběhla jablečnou kulturu nejméně o generaci. Ale zdá se, že staré kousky novým psům nenaučíš. To, že mohu používat korejské a čínské znaky mi nijak nepomohlo, když Ondřej Šefčík ve svém článku učinil pár poznámek pod čarou. Vrátil jsem se k prověřenému

software, jehož první verze ještě na konci osmdesátých let vyvinula firma Xerox, a je jednou z ironií dějin, podobně jako třeba VHS proti Betamax, nebo čehokoli proti Windows, že trh nechal přežít jejich konkurenty.

Twitterové hyeny vyhledávají několik let staré pochvalné zmínky o Trumpovi a otloukají je o hlavu jejich pisatelům. Určitě se přitom cítí moc dobře, spravedlivě, demokraticky, pokrokově a lidstvozachraňujčně. Když dotyční své kacířské příspěvky nezruší, dovědí se, že podporují útok na Kapitol, když je smažou, jsou označeni za zbabělce. Ve skutečnosti ale jen nedávali pozor na hodinách dějepisu. Jedinou správnou reakcí je přece veřejné pokání, soudružská sebekritika a pomoc při odhalování dalších zlotřilců.

● **9. ledna** častěji, než je mi milé, si čtu na FB, jako by mi dost času nebral už NYX (ten je zatím bez cenzury nadnárodních policajtů, třesoucích se (ze rtů dotýčným odezírajícím) na to, co se nelíbí EK, Merkelové či Ťin-pchingovi). Ale v posledních dnech jsem, doufám, že jen s minimem škodolibosti, zpozoroval, jací jsou Češi kabrňáci, jak zase v něčem předehnali západní svět. Tam světánápravci (social justice warrior, SJW) museli napřed zničit životy mnoha obyčejným lidem a až pak se po vzoru jakobínů začali likvidovat mezi sebou (třeba radikální feministky s ještě radikálnějšími obhájci transosob). U nás se chvályhodně cupují sami mezi sebou skoro od počátku, a „normální“ lidi nechává jejich existence, když zrovna nesprejují sochy Churchilla či Beneše, chladnými. Posledními případy jsou, tedy nyní když o tom píšu, autor knihy *Konec prokrastinace*

Ludwik a pak novinář Radek Bartoníček z DVTV, první se provinil vtípem o ženské racionalitě, druhý nějakou nepochopenou sebeironií, a protože oba byli doposud bezpečně usazení ve své progresivní bublině, dost se hroutili pod smrtí, na kterou si musí zvykat třeba takový Radim Uzel. A také se něco přihodilo brněnskému podivínovi Dolákoví, který tam snad na MUNI předstírá výuku filosofie, sám se v jednom ze svých videí nazval „levicovým myslitelem“, tak dlouho bojoval proti existenci Dana Vávry, až mu z toho asi definitivně hráblo.

Omlouvám se za tyhle politické úlety, do hospody, kde by se člověk vykecal, se nemůže a SF akce, o kterých bych rád referoval, ještě dlouho nebudou.

● 10. ledna ZMĚNA TERMÍNU COMIC-CONU PRAGUE 2021

Milí fanoušci, mrzí nás to, ale po další konzultaci s Hygienickou stanicí hl. m. Prahy jsme nuceni posunout termín Comic-Conu Prague na 7.–9. května. Dobrou zprávou je, že hvězdní hosté, které jsme již oznámili, přislíbili účast i na tento termín. Budeme dál na programu pracovat a výrazně ho rozšiřovat! Jsme pevně odhodláni Comic-Con Prague letos zrealizovat a pokud by to nešlo jinak, využijeme druhý smluvený náhradní termín. Děkujeme za pochopení a vaši podporu.

Radě Fandomu přichází návrh udělit Jarkovi Mosteckému Cenu Mlok in memoriam.

● **12. ledna** jsem se zastavil v Litagu a předal asistentce Darje nějakou medovinu, když mi ji doktoři zakázali, ať dělá radost jinde, a odpoledne jsem projel nějaké matematické články z teorie numerických monoidů a zjistil, že můj objev není tak docela můj, ale že dost snadno vyplývá z textů S. M. Johnson, *A linear Diophantine problem*, *Canad. J. Math.* 12 (1960) 390–398 a z Ö. J. Rödseth, *On a linear Diophantine problem of Frobenius*, *J. Reine Angew. Math.* 301 (1978) 171–178.

Alespoň to v *The Frobenius problem for numerical semigroups* tvrdí J.C. Rosales a M.B. Brancob, a přijde jim to tak zřejmé, že to ani nedokazují. Viz *Journal of Number Theory* 131 (2011) 2310–2319.

Ale aspoň jsem se na pár měsíců zabavil :-)

● **14. ledna** jsem podnikl velkou cestu Ruzyň, Jalna, Čáslavská, kde jsem nechal Interkomy pro webový prodej, Dárečkovi do Plzně jsem je raději poslal, abychom omezili přesuny obyvatelstva a snížili reprodukční číslo epidemie. ☺ S Filipem jsme se z podobného důvodu domluvili na zrušení pondělků do odvolání (současného stavu :-)

● **15. ledna** zmanipulovala Michaela svého bratra Standu, aby nám dovezl asi devět skříněk na rozšíření knihovny, která už přetekla do obývacího pokoje. Skřínky zaplnily předsíň, ale i tak jsem se dostal k počítači a přečetl si, že zemřela Líba Čermáková, kamarádka, autorka, návštěvnice FF a dalších conů. Okolo roku 2007 přispívala do Interkomu řadou črt o životě fanouška SF na venkově.

● **16. ledna** knihovna s pomocí mladší generace vyrvána do druhého patra, padáme na hubu.

● **17. ledna** dělám na Legie.info virtuální pomníček Libě Čermákové, a pak ve zbytku dne přenáším knihy z místa na místo, přes nová úložiště jich zatím nikde nebylo.

Večer měl z LA zavolat Jarda Olša, ale něco se zřejmě přihodilo... uvidíme, vlastně uslyšíme...

PRENÁŠENÍM KNIH Z MÍSTĚ NA MÍSTO JICH NEBUDE, ANI SE NEZMENŠÍ JEJICH OBJEM. (PRÁVĚ NAOPAK.)

● **18. ledna** stále přenášíme knihy

● **19. ledna** posílá František Houdek únorovou vědomornu a Hana Mudrová text o Libě Čermákové. Tím je další číslo IK hotové dřív, než se k vám dostalo to minulé, „prosinčové“ ☺

● **20. ledna** dostávám zprávu, že prosincový Interkom je už v rukou České pošty. Bůh jej ochraňuje.

● **21. ledna** píše Pepa Vašát, Interkom už je zjevně i v Šumperku. Večer objednávám tisk Hvězdné hory.

● **22. ledna** vstávám v nelidskou hodinu, asi jako bych jel do Ostravy, abych si u praktické lékařky, ve skutečnosti její sestřičky, vyzvedl žádanku na odběr krve, za týden jdu ke specialistovi do ÚVN, snad se za ty tři měsíce čekání příznaky slibně rozvinuly, aby poznal, co mi je... Doteď mi není jasné, proč mě nepozvala o tři hodiny později, je tak zlomyslná, nebo přetažená, že už jí to nemyslí? A mimochodem, svítání se dost přečnuje.

● **23. ledna** od rána přichází spousta přání k svátku. Na jednu stranu mě to moc potěšilo, na druhou ale vyvolalo chmury, protože já na vaši oslavu určitě zapomenou :-)

Chtěl jsem do Odposlechnuto přidat internetový mem:

Sejde se takhle čínský prezident Si Ťin-pching, ajatolláh Chamenei a Trump. Donald si stěžuje: „Zakázal mě Twitter“, na to Si Ťin-pching: „Zakázal jsem Twitter“, to nic není, kontruje ajatolláh: „Zakázal jsem Twitter, mám na něm účet, kde roky vyzývám ke zničení Izraele, a nedostal jsem ani výstrahu.“

Tak i to mi pokazili, dnes čtu, že ajatolláhův účet byl zablokovaný, ovšem proto že vyhrůžkami Trumpovi porušil pravidla komunity.

Večer nejmenovaný čtenář chválí článek Franty Novotného o české státnosti v minulém IK:

je vždycky přínosné přijít s jasnou tezí, která má schopnost nějaký komplex jevů vysvětlit. Zvláště cenné je to v případech jako tento, kdy zažité vnímání podstatu zcela zakrývá, ne-li falšuje. Reálně myslící člověk si pochopitelně v mnoha jednotlivých situacích nerovnost našeho postavení uvědomoval, ale teprve pojmenování vztahu patron / klient jeho pochopení zakotví – a umožní si povahu takového vztahu automaticky uvědomovat ve všech kontextech.

● **24. ledna** dorazila Skříň #13, tedy její recenze, ale na tu si počkejte v březnovém čísle.

● **25. ledna** od rána poslouchám, že máme nejvyšší úmrtnost v Evropě a od konce druhé světové zároveň. A že tu řadí anglická mutace viru a jistě brzy dorazí i další. Nějak neslyším omluvy lidí, kteří zesměšňovali Jardu Flegra za to, že oboje předpověděl. Mrazáky před nemocnicemi nestály, však je také podmiňoval slovy, že tam budou, když nic neuděláme, ale vše ostatní tu máme v přímém přenosu.

Po Zákrutě (abych byl už vzhůru) mi zavolal Aleš Koval, aby se ujistil, že má v pořádku předplatné a chválil článek FN v minulém čísle. Tolik reakcí na jedno číslo a dokonce tentýž článek, to se mi už dlouho nestalo.

A před sto lety byla také premiéra RUR. Konference a oslavy zřejmě odložíme na 100+1. výročí :-)

Sbírka na XB-1 poskočila o 30 %, mezi donory nacházím odběratele Interkomu, prima, že jsme minulé číslo stihli rozeslat včas.

● **27. ledna** Michaela krvepotně vytelefonovala očkování pro svého 85+ otce na dnes ráno, v půl deváté jí volala sestra z ÚVN, že se omlouvá, ale že neprijedou, neb o půlnoci vláda rozhodla, že „ani jedna injekce nesmí opustit nemocnici“.

Soudruzi se nejspíše rozpomenuli na svá stará hesla „Ani dělník ze závodu“ nebo „Ani zrno nazmar“.

● **28. ledna** uzávěrka čísla se blíží, jak zakončit tuto rubriku? Třeba jako demokrat Emanuel Cleaver přednášející v Kongresu USA modlitbu:

Amen and Women!

(A opět podle Poeova zákona už nejde bez smajlíku rozlišit, zda je mluvčí tak zblblý, nebo oportunní, nebo si z toho genderového běsnění dělá přču.)

Zdeněk Rampas

Odposlechnuto

Máme technologie jednadvacátého století, obchodní modely dvacátého století, zákony devatenáctého století a mentalitu doby kamenné.

Petr Koubský o pravidlech na Internetu

Kabalou časoprostoru... a znovu

Čtenář bedlivě sledující literární produkci Františka Novotného si hned po vzetí románové novinky do ruky uvědomí, že nový román Františka Novotného *Dryák* je obsáhlým přepracováním novely *Útok na oceán*, která vyšla v roce 2007 v antologii *Imperium Bohemorum* (ed. Ondřej Müller), nicméně přepracování je natolik rozsáhlé a zásadní, že čtenář novely nemusí mít obavu, že by dostal do ruky něco, co už jednou četl; či jinak: to, co četl, je zde podáno jinak a ve výrazně jiném kontextu než původní novela. Pokud chceme rozdíl mezi novelou a románem stručně vyjádřit, pak musíme říci, že Novotného *Dryák* je prohloubení původní novely a že rozvíjí některé zásadní Novotného motivy, procházející jeho dílem, s tím ovšem nutně souvisí i násobně narostlý rozsah kusu.

Do značné míry totiž došlo k posunu ohniska děje: zatímco původní novela byla příběhem pokusu (česko-polsko-uherského) Trojkrálovství prorazit na vlny světového oceánu; nyní je tato linka jen pozadím (a velmi atraktivním a výrazným) v osobním příběhu Athanasia Pernatha, což se ostatně projevuje i ve struktuře textu: osobní Pernathův příběh končí nezávisle (a dřívě!) na „velkých dějinách“, které jsou uzavřeny v apendixu, kniha tak má dva konce a oba do značné míry otevřené.

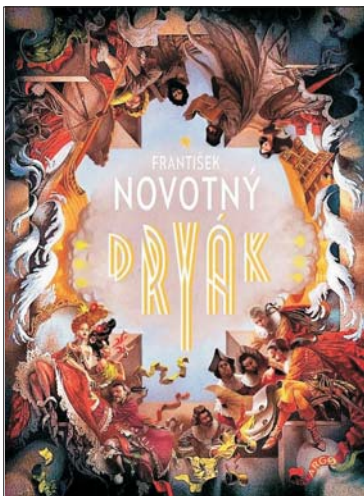
Obě dějové linie, které zde nebudeme do detailu rozebírat, jsou pečlivě propletené a jedna ovlivňuje druhou: v tom si čtenář vybaví i paralelní struktury jak posledního Novotného románu (*Osudový korvoj*), tak i Valhaly. Takových paralel je více: motivy paralelních světů a bytostí (ne nutně lidských či ne už lidských) mezi nimi přecházejícími jsou přítomné v Novotného díle dlouho a hluboko (v případě Valhaly a *Dryáku* je to hezky zvýrazněno motivy Pernathova domu a damascénské růže).

Čtenář ocení literární narážky, často velmi subtilní (kníže Gonzaga-Nevers je jasný odkaz na Févalova *Hrbáče*), někdy takřka hérostratovské (osud Robinsona Crusoa v románu je podstatně jiný a *kratší* než u Defoa? připomeňme si, že Novotný Defoův román přepracoval v roce 2005), někdy pro děj velmi podstatné, to se týká zejména Milady¹, Eliny Makropulos a samotného Pernatha (který je, včetně Miriam, vypůjčen z Meyrinkova *Golema*). V žádném případě ale nejde o vymontování postav a motivů a jejich skloubení a spleení montážní pěnou kutilsky v garáži – vypůjčené charaktery fungují sice v liniích

načrtnutých původním autorem, ale mají vlastní dynamiku v ději (např. Kratochvílův Jan Kornel v tomto románu postoupí z piráta na admirála české floty). To se týká ostatně i historických postav: z celého Bratrstva vysehradské koleje je totiž fiktivní jen panovník Václav Otakar IV. a sám Pernath, ostatní figury jsou historické². Z v ději podstatných historických postav je nutné zmínit rabbiho Löwa, magistra Kelleyho³, druhého vévodu Buckinghamu a Václava Hollara (který zahyne strašlivou smrtí a jehož rytiny a kresby hrají v ději velmi podstatnou roli) či Henniga Branda, objevitele fosforu⁴, což v ději má podstatný význam).

Zdržme si alespoň u postavy hlavní: Athanasia Pernatha, který je, oproti svému Meyrinkovu vzoru, postavou výrazně aktivnější (a není starožitníkem), ba čtenář by mohl mít i pocit, že je postavou až příliš znalou a příliš snadno nacházející řešení, takže ten, kdo by nedočetl román do konce, měl by snad i mylný dojem nějakého supermana – v závěru románu ale zjišťujeme, že Pernath je podstatným protihráčem Lady Entropie, patrně Démiurgem samotným. Ten totiž, jako *Hrnčíř*, v ději přímo nevystupuje, ač je Entropií zmiňován, a Pernath je skutečným *spiritus vivens*, ba přímo *creatorem* celého paralelního světa, ze kterého na konci, jak jsme si již výše řekli, vystupuje ve svérázné podobě transcendentce. Pernath je tak opět Mardukem tam, kde Milady (a i Elina Makropulos) jsou ztělesněním Tiamat/Lady Entropie. Pernath je, jak víme z děje, nalezenec a jeho identita a rodiče jsou v textu zjeveni a tvoří důležitou součást finálního rozuzlení... ukazuje se, že Pernath není jen Mardukem, ale, svým způsobem, i Vyvoleným. Je nutné dodat, že jistá výrazná propojenost s Valhalou, o které v recenzi nechci více říkat, než že má povahu cyklickou, bude čtenáři obou děl zřejmá sama o sobě.

Zajímavé je, jak titulní dryák (lektvar věčného života) funguje v ději: doslova vytrhuje, v závislosti na řádu svého namíchaní, z běžných lidských měřítek a vlastně z lidstva: jeho uživatelé ztrácejí naprosto svou lidskou pozitivní stránku a zůstávají jen chtíč a nenávisť, v tom se asociuje osud upírů, kteří jsou sice fyzicky takřka nesmrtelní, ale za úplně stejnou cenu (zajímavou otázkou je, proč moderní *young adult* opakovaně nabízí mládeži nemrtvé a lásky z definice neschopné upíry jako

1 Ta je jasnou narážkou spjata s rodinou zaháňské paní kněžny a tedy s Boženou Němcovou, o které Novotný napsal dosti nedocenený román *Prsten od vévodkyně* (2011).

2 Augustin Heřman byl v našem světě významným mořeplavcem, hrabě Jan Václav z Mitrovic významným diplomatem, Kazimierz Siemienowicz významným teoretikem dělostřelby, včetně teorie stavby křídlatých, vícestupňových raket a raketových baterií.

3 Ačkoliv, pravda, obě předchozí figury jsou v českém čtenáři také spíše postavami literárními. V kontextu *Dryáku* je zajímavé, že jak Kelley, tak i John Dee vystupují v Meyrinkově románu *Anděl západního okna*.

4 To, že Brandovo jméno v němčině znamená „požár“, kupodivu není záměrným humorem, ale ironií dějin, že ale do děje románu vstupuje po požáru, který zavinil, je už autorským vtipem Novotného.

něco úplně nejvíc cool bytosti). Lidskost ztrácí jak Milady a oba Makropulové, ale i Kelley – přitom Pernath a Miriam ji neztrácí, ale ti jsou ze světa vyrváni jinak, protože vedení nechtím, ale vzájemnou láskou, zde je možné předpoknout, že právě Pernath je k nesmrtelnosti přeurčen: jeho jméno v řečtině doslova znamená „nesmrtelný“ (vrstevníkem našeho hrdiny ve skutečném světě byl jezuitský polyhistor Athanasius Kircher, v kontextu *Dryáku* zajímavý zejména studiem kombinatoriky a filosofického jazyka).

Dryák v české literatuře nemá obdoby, nejbližší je mu snad leda Stephensonův *Barokní cyklus* (který česky dosud celý nevyšel) – jak dobou, tak i prostředím (dokonce i některými historickými postavami: *d'Artagnan* a členové anglického *CABALu* vystupují v obou románech v podstatných rolích, v obou je průběžně zmíněn Komenský), tak šíří záběru a hlavně fantastickou erudicí. Novotný znovu mohl využít jeho předchozí studium dějin námořnictví a vojenství (*Plachty v ohni*, 2009), tak i kabaly (*Valhala*), ale tyto znalosti, podobně jako Stephenson, dokáže podat ne školometsky a okázale, ale přirozeně a bez poučování čtenáře. Novotného nadto ovšem ovlivňuje i jeho živá zkušenost s mořem, zejména Pernathův únik v rybářském člunu po rozbouřeném moři a stíhání *Bílého lva* anglickou fregatou prozrazují (jako obdobné scény v *Thorovi a Konvoji*) hluboký smysl pro moře a hlavně pro námořní příběh na úrovni Forestera a O'Briana.

Dryák se tedy dá číst dvěma různými čteními a čtenář jednoho nijak nevylučuje čtenáře druhého: jednak jako barvitou a zábavnou dobrodružnou fresku, plnou humoru (o tom nebyla řeč, ale prostupuje Novotného dílo často v těch nejtemnějších momentech) a také jako hluboký a učený román plný filosofického vhledu do povahy člověka a vesmíru, největšího požitek tedy z románu má čtenář, schopný vnímat obě polohy najednou.

Nutné je zmínit i podstatný fakt, že obálka knihy i vnitřní ilustrace jsou dílem Mikuláše Podprockého¹ a zejména obálka skvěle asocjuje barokní dobu svou podobou klenby kaple zobrazující apotheosu, její volba je mimořádně zdařilým tahem.

Ondřej Šeřík

František Novotný: Dryák. Praha: Argo 2020, 424 str., 398 Kč.

Odposlechnuto – Rok 2022 Praha, Národní třída.

„Vakcína, vole, nechceš vakcínu?“

„Jaký máš?“

„Pfizer, Moderna, Sputnik, vole. Pfizer je nejvyšší kvalita, mám ji od úředníků z vlády.“

„Za kolik máš Pfizer? Pro babičku bych potřeboval k Vánocům.“

„Za třicet táců.“

„Ses posral.“

„Dám ti, socko, Sputnik za deset, ať nežeru, ale jehlu si sežeň vedle od pikařů.“

Znalcům a fandům české literatury zajisté není nutné představovat *Františka Novotného*, který je známý též pod přezdívkou „*Mrož*“ a získal si tisíce nadšených čtenářů díky svým románům *Valhala*, *Křížník Thor* nebo *Osudový konvoj*, díky řadě sci-fi povídek i díky publikacím, jež se věnují dějinám válečných lodí. V říjnu vyšel jeho nový román jménem *Dryák*, jenž se vrací až do 17. století, ovšem do jeho alternativní podoby, v níž se přemyslovské Trojkrálovství chystá k válce s námořními mocnostmi Anglii a Holandskem.

Nedávno vyšel Váš nový román Dryák, který vlastně vznikl na základě povídky Útok na oceán z antologie Imperium Bohemorum, takže samozřejmě musíme začít u něj. Co Vás přivedlo k tomu rozšířit povídku na knihu?

Editorem sbírky *Imperium Bohemorum* byl Ondřej Müller, kterému přišel původní text na povídku příliš dlouhý a přeplněný náměty. Musel jsem tedy povídku zkrátit a zjednodušit, avšak Ondřej nadhodil, že text přímo vybízí k rozpracování do románu. K témuž mě po přečtení povídky vyzývali i přátelé z fandomu. Hlavním faktorem však bylo to, co mě předtím hnalo k sepsání jak *Křížníku Thor*, tak *Osudového konvoje*, totiž otázka, zda se situace, v níž se český stát ocitl v minulém století, kdy si nás napřed podal Hitler a pak Stalin, nedala řešit jinak. Ukázalo se, že Masarykův projekt českého státu byl projektem do „dobrého počasí“ a hned první bouře ho poslala ke dnu a vítězství nad nacismem posloužilo k tomu, že jsme padli do Stalinova područí. Pokusil jsem se tedy, ovšem jen na papíře, uskutečnit geopolitický pokus, co by se stalo, kdyby nepřestala existovat podunajská monarchie v nějaké federální podobě – jak je tomu v *Osudovém konvoji* – a v případě *Dryáku* poté provedl druhý geopolitický experiment, v němž české království předbíhá v integraci německou, respektive habsburskou říši a zaplňuje středoevropské mocenské vakuum díve.

Do jakého žánru byste Dryák zařadil? Je to klasická alternativní historie, nebo spíš něco jako zvláštní kombinace sci-fi a fantasy?

Vlastně ani nevím. *Dryák* samozřejmě těží z postupů, typických pro slovesná díla žánru alternativní historie, jsou zde vyprávěny okamžiky, kdy se dějiny daly jinou cestou, například vítězství krále Přemysla Otakara II. v bitvě na Moravském poli nebo třeba zmaření atentátu na mladého krále Václava III. v Olomouci roku 1306, neboť byl držitelem jak královské koruny české, tak polské a maďarské, a je logické, aby se od něho v románu odvíjel mocenský vzestup přemyslovského impéria – ale je zde i silná linie alchymistická a kabalistická, spojená se špiónáží. Avšak alchymie a kabala jsou v románu podány jaksi technologicky, jejich magie funguje prostřednictvím magických přístrojů, které však musí mág v roli mechanika sestavit. Záleží tedy na čtenáři, jestli takto pojednanou alchymii a kabalou bude pokládat jen za magii – pak je *Dryák* fantasy, anebo za utajenou či zapomenutou vědu – a pak je *Dryák* sci-fi. Pro sebe jsem si tento styl pojmenoval alchypunk.

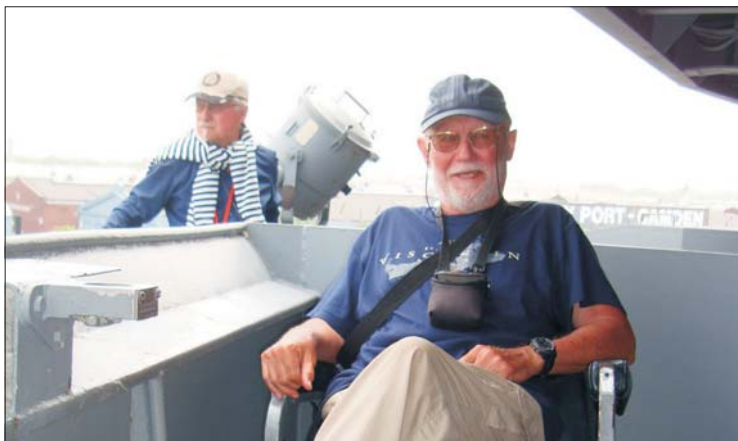
1 Že Podprocký má mimořádnou schopnost tvořit kvalitní žánrové obálky ostatně prozrazuje i jeho obálka k nedávno vydané antologii *Robot100*.

velmocenské politice a válečných lodích

Alternativní historie se týká i Vaše veledílo Valhala a román *Osudový konvoj*. Jak svoje scénáře typu „co kdyby“ vytváříte? Máte k tomu nějakou exaktní „řemeslnou“ metodu, nebo sážete více na intuici a okamžitou inspiraci?

Nedokážu posoudit, do jaké míry se jedná o „řemeslo“ a do jaké o intuici a inspiraci, ale fakt je, že na samém začátku mého psaní je skoro vždycky nějaká výstřední až bláznivá otázka. V případě Valhaly zněla asi takto: V jakém příběhu by bylo možné, aby se ve vzdušné bitvě střetly dvojplóšné stíhačky z první světové války s draky chrlícími oheň? Odpovědí bylo podsvětí severské mytologie, kam na Ódinův hrad Valhalu sváží valkýry padlé piloty i s jejich letadly jako obránce proti drakům vládce ohnivého Múspellu. Jelikož bylo zapotřebí přidat dramatický prvek, pronikají do podsvětí nacističtí nekromanti, což se ukázalo natolik nosné, že si vyžádalo dopsání dalších dvou dílů. Moje generace si musela klást otázku, jak by vypadal její život, kdyby nebylo komunismu, a od toho je velmi blízko k otázce, která stála na počátku oněch dopsaných dílů: Jak by vypadal můj život ve světě, který by si nacisté podmanili?

Totéž platí i pro *Osudový konvoj*. Na samém začátku stála otázka, do jaké míry by přetrvávající existence Rakousko-Uherska pozmenila Hitlerovy plány, a co by se stalo, kdyby se řídil orákulem, které by mu věštilo, že útok na Stalinovo Rusko bude jeho zkáza. A k tomu se poji alespoň minimální znalost prostředí. Do *Křížníku Thor* jsem se pustil až poté, co jsem měl k dispozici zevrubný popis raketového torpédoborce třídy „Arleigh Burke“ a všech zbraňových systémů, do *Osudové konvoje* pak na základě informací z monografie o fregátách třídy „River“. Aby byl příběh hodnověrný, potřebujete vědět takové podrobnosti, jako je třeba barva linolea v bojovém středisku. Poté je třeba vymyslet zápletky a oživit příběh postavami, jež nesou děj kupředu. A samozřejmě v tomto žánru nesmějí chybět ma-

gické artefakty, v mém případě technologicky ozvláštěné ve stylu alchypunku.

Kniha *Křížník Thor* hledí naopak do budoucnosti. Když dnes sledujete aktuální události ve světě, zejména atmosféru v USA a asertivitu Číny, nemáte pocit, že se Vaše románová předpověď až strašidelně přesně naplňuje?

Ano, docela mám, a ona předpověď mohla být ještě přesnější, kdyby se mi před napsáním *Křížníku Thor* dostala do rukou kniha *Stoletý maraton* amerického experta na Čínu Michaela Pillsburyho s podtitulem *Tajná čínská strategie, jak vystřídat Ameriku v roli globální supervelmoci a nastolit čínský světový řád* – a nikoli až potom. Pillsbury dokládá, že západní liberální politikové i se všemi experty (včetně jeho) skočili čínským komunistům na lep, když slepě věřili teorii, že ekonomická svoboda musí jít ruku v ruce se svobodou občanskou. Nemusí, Čína si přeměnila marxismus v jakési hybridní učení, v jakýsi státní kapitalismus s omezenou mírou osobní svobody v rámci jednoho světónázoru (což silně připomíná národní socialismus Adolfa Hitlera), do něhož se promítlo dva tisíce let konfuciánských zkušeností s vládnutím a také lekce ze „století hanby“, tedy z let 1845–1945, kdy byla Čína jen hříčkou západních velmocí. Komunismus se pak stal pro Mao Ce-tunga nástrojem, jak toto století hanby odčinit, a ve spojení s tradiční čínskou strategií Isti Mistra Sun ťe zbraní, jež během „stoletého maratonu“ má někdy kolem roku 2050 přinést Číně roli světového hegemonu. Někteří politologové došli k závěru, že několik století trvající ekonomická, technologická a vojenská nadvláda Evropy a její rezidentury v Severní Americe byla jen historickou anomálií, že po většinu dějin lidských civilizací stála v čele Čína, pokud pomineme Egypt faraonů, a že se prostě jen vrací na své místo. Tento názor je mi blízký, aniž bych z něho měl radost, a myslím si, že jde o proces, který je přičiněním slepoty progresivistických elit Západu již nevratný a zpečetěn právě tím, co se současně děje v USA, bohužel.

Tento proces ale bude mít jeden kladný účinek. Jestliže si uvědomíme, že prostředek ke vstupu do kosmu vznikl následkem boje na život a smrt mezi Osou a Spojenci, a že se astronautika zrodila za studené války ze soupeření mezi SSSR a USA, dá se předpokládat, že skrytý konflikt mezi USA a Čínou, který poodhalil prezident Trump, opět povede po letech stagnace k oživení. Což se již děje, připomínám lety soukromé kosmické lodě Crew Dragon Elona Muska a jeho projekt kolonie na Marsu. Jsem přesvědčen, že čínská vláda nad světem bude mocným stimulem pro svobodomyšlné lidi, aby emigrovali do vesmíru, jako byl náboženský útlak příčinou pro puritány, aby v roce 1620 odpluli do Ameriky. Letos na jaře, když vypukla covidová pandemie, jsem se odreagoval napsáním povídky *Jenkins, Bonzačka a vlci*, jejíž děj vychází z výše uvedené představy a odehrává se v témže světě jako *Křížník Thor*. Povídka vyšla v říjnu 2020 ve sborníku Robot100.

Možná je můj výhled do budoucnosti příliš pesimistický, avšak je nepochybné, že v příštích 30 letech projde svět obrovskými mocenskými změnami, zřejmě dojde ke střídání na postu globálního hegemonu, což se v celé dosavadní historii nikdy neobešlo bez násilí. O to více bije do očí slepota leaderů Evropské unie, kteří staví do středu unijní politiky nesmyslný boj proti změně klimatu a podporují ideologie, jež usilují o rozmělnění lidských vazeb na rodinu, na vlast a dokonce na pohlaví, aniž by alespoň artikulovali blížící se krizi, natož aby při vytváření unijních dlouhodobých programů na ni reagovali. Evropské unijní elity se chovají stejně dětinsky jako cestující na *Titaniku*, kteří nepřestali tančit, i když se už loď potápěla – a tím jen napomáhají uskutečnění čínského snu o vládě nad světem.

Vaši tvorbu zjevně hodně ovlivnili klasičtí autoři sci-fi. Inspirovalo Vás také něco kromě těchto knih, např. nějaké filmy nebo seriály?

Abych alespoň některého z těchto klasiků jmenoval, pokládám se za žáka Stanisława Lema a také jsem se nechal inspirovat sociologickými díly jako třeba knihou *Osudy lidských společností* Jareda Diamonda, v poslední době pak knihou *K čemu je dobrá válka?* z pera britského archeologa a historika Iana Morrisse, který právě velmi přesně analyzoval onen proces střídání globálních hegemonů – „globocopů“, jak je nazývá. Mám prostě rád knihy, které bourají falešné, byť oficiálně hlášené mýty. Sci-fi filmy mě nijak neoslovily, ano, *Star Wars* jsou dobrá zábava, ale invenčně velmi chudé. A pokud se filmoví tvůrci pokusili o něco vážnějšího, jako třeba S. Tarkovskij a Soderbergh zfilmováním Lemova románu *Solaris*, v prvním případě vznikl skvost natolik osobitý, že je inspiračně nepřenosný, a v druhém pak něco, co je zcela mimo záměr autora literární předlohy. Co se týče seriálů, dávám přednost *Hvězdné bráně* před *Star Trekem*, ale ani zde není nic inspirujícího. Pokud jsem se něco na seriálech naučil, tak lepší vyprávěcí techniku, avšak nikoli ze sci-fi seriálů, ale třeba z *Zoufalých manželek*. Je úžasné, jak jsou zde vystavěny zápletky, jak jsou dokonale zkonstruovány dějové zvraty. Myslím si, že pro každého

začínajícího literáta jsou TV seriály mnohem lepší školou než sebelepší kurz tvůrčího psaní.

Dovolil bych si ještě několik odlehčujících otázek... Jste také velkým znalcem lodí. Které historické plavidlo je Vaše největší „srdcovka“?

Tuším, že ve filmu *Nebeští jezdcí* říká Prcek, že nezná nejlepšího koně, že jsou jen koně dobří a koně špatní. Vidím to stejně, je více „dobrych“ lodí v historii mořeplavby a válčení na moři v tom smyslu, že se mi líbí a na jejichž muzeální paluby vstupuji se zatajeným dechem. Taková byla moje první návštěva HMS *Victory* i s minutou ticha na místě, kde zemřel Nelson. Ale velkým zážitkem byla též prohlídka HMS *Warrior*, dokonale restaurovaného obrněnce též v Portsmouthu, nebo prvního Brunelova parníku SS *Great Britain* v Bristolu, opět skvěle restaurovaného. Nemohu však vynechat ani prohlídku USS *Olympie* ve Filadelfii, chráněného křižníku No. 6, který byl vlajkovou lodí admirála Deweye za bitvy v Manilském zálivu. A musím se ještě zmínit o ráji každého milovníka lodí, jímž je Battleship Cove, námořní muzeum s úžasnou sbírkou muzeálních lodí na řece Fall River ve státě Massachusetts. Je zde k prohlédnutí od můstku až po muniční komory i bitevní loď USS *Massachusetts* třídy „South Dakota“ ve zcela autentickém stavu z druhé světové války. To se však nedá říci o letadlové loď USS *Intrepid* třídy „Essex“, která je při-

stupná v New Yorku. Její hangár připomíná zábavní park s atrakcemi pro děti a na vzletové palubě se nachází sbírka nesořadých letadel podle vzoru každý pes jiná ves. Co se týče lodní architektury, velmi ladné byly francouzské bitevní křižníky třídy „Strasbourg“ a italské bitevní lodě třídy „Littorio“, ale nejkrásnější jsou pro mne japonské těžké křižníky tříd „Takao“, „Mogami“ a „Tone“. Přímou z nich vyzáruje to, co má z válečné lodě vyzáruvat – dravost a smrtelnost. A přitom byly elegantní, jako jsou velké kočkovité šelmy, viz foto.

Kdybyste si mohl vybrat nějakou velkou historickou záhadu či otázku, na níž byste chtěl znát definitivní odpověď, co by to asi bylo?

Na to je pro žáka Stanisława Lema snadná odpověď. Prál bych si definitivně vědět, zda jsme ve vesmíru sami, nebo zda existují jiné inteligentní rasy a zda je možný kontakt. Možná máte dojem, že jsem se z vaší otázky vykroutil, ale historická otázka to je, protože lidstvo si ji klade od samého počátku své existence, jak vyplývá z nesčetných mýtů, legend a pohádek. Osobně jsem však skeptik, myslím si, že v této verzi vesmíru jsme jediní a navíc je náš vesmír zkonstruován tak, aby jakým-

koli kontaktům zabránil. Všechny ty literární hvězdolety a seriálové představy o cestování červími děrami by si ve skutečnosti vyžádaly tak gigantická kvanta energie, násobky výkonu Slunce, že je téměř nemožné si představit technologii, která by to zvládla. Každopádně by galaktické kosmické lodě musely být obrovskými monstry s olbřími zdroji energie, řádově větší než *Millenium Falcon* či *Enterprise* z kultovních seriálů, o kosmických lodích velikosti současných stíhaček, které v nich ve sele poletují z jednoho konce galaxie na druhý, ani nemluvě. To jsou prostě jen moderní verze létajících koberečů z orientálních pohádek.

Lákalo by Vás strávit třeba den v nějakém fiktivním světě, ať už některém přímo z Vaší tvorby, nebo v některém od jiného autora?

Spíše ne než ano. Ona totiž většina fiktivních světů světové sci-fi literatury je konstruována podle zákonů dramatu jako místa, kde jde o krk, tedy žádná selanka. A jestli přece jen mám odpovédět, tak by se mi líbilo na zámku v Lysicích ve světě, který vznikl vytěsněním oné „Evropy nočních můr“ z našeho světa po spuštění Reverových hodin, jež rekombinovaly ony „zavadové“ světy – jak je vylíčeno v závěru *Osudového konvoje*.

Za tu dobu strávenou na moři jste jistě zažil věci, jaké nám suchozemcům musí připadat neskutečné. Můžete se podělit o nějakou krátkou námořnickou historku? Nechám úplně na Vás, zda bude napínavá, veselá či smutná...

Více méně všechny dramatické události mého jachtařského života jsem vylíčil jako ilustrace hodné nebo nehodné následování ve své učebnici námořního jachtingu *Za kormidlem nejen na Jadranu*. Mohu zopakovat jednu poměrně nedávnou, kdy při plavbě z Islandu na Faerské ostrovy v roce 2015 jsem spadl do Atlantiku. Měl jsem automaticky nafukovanou záchrannou vestu, nikoli však bezpečnostní popruh, který jsem si zapomněl připnout, když jsem se po kontrole polohy na notebooku v podpalubě opět vrátil na palubu. Potřebovali jsme rozfoukat hlavní plachtu, poněvadž víl velmi slabý vítr a byly jen dlouhé nízké vlny. Stoupl jsem si na obrubu kokpitu a oběma rukama uvolňoval příslušné lano, když jedna z těch dlouhých vln smýkla lodí a už jsem letěl. Prostě školácká chyba. Nějak jsem si zachoval klid, kolega ve hlídce pak řekl, že jsem na něho volal pokyny, jako kdyby to byl jen nácvik manévru „muž přes palubu“ a nikoli ostrá akce, vyhlásil však řádně poplach a zavolal celou posádku na palubu. Naštěstí byl oceán opravdu klidný, ozářený ranním sluncem, takže mému zástupci se podařilo po nastartování motoru, aniž musel spustit plachty, zamířit mým směrem. Při prvním pokusu projel příliš daleko, při druhém jsem se však už chytil záchranného poplavku, vypuštěného ze zádi, nechal se přitáhnout k lodí a vyzvednout na laně s dračí smyčkou po záďovém žebříku na palubu. Teplota vody činila 7 °C, takže by trvalo hodinu, než bych ztratil vládu nad tělem, a tři hodiny, než bych zemřel. Vytáhli mě ale za 8 minut. Spravilo to dopoledne v kóji ve spacím pytli a hrnek teplého čaje, nicméně na Faerských ostrovech jsem zjistil, že mi „plácá“ chodidlo levé nohy. Ochrnul mi tam nějaký nerv, po dvou měsících se to však spravilo.

Vrátíme se ještě ke knihám. V poslední době se někdy mluví o úpadku klasických knih a o tom, že lidé obecně méně čtou. Máte ten pocit?

Myslím si, že ohledně mainstreamové literatury je to částečně pravda, avšak komunita čtenářů sci-fi je poměrně stabilní a mnozí chtějí nejen e-knihu, ale též papírový svazek. V Česku s velkou literární tradicí jsme na tom pak mnohem lépe než jinde na světě, o čemž svědčí návštěvy veřejných knihoven. Pokud dnešní náklady činí jen zlomek těch, kterých dosahovaly knižní tituly za minulého režimu, není to ani tak dáno poklesem zájmu o četbu, ale spíše úžasným rozsahem současného, ideologicky neomezovaného knižního trhu. Dnes si můžete koupit všechno, na co jen pomyslíte, od české a světové klasiky až po avantgardu, prakticky v okamžitých překladech světové bestsellery a vůbec vše významné, co v zahraničí vyjde. A to nemluvíme o literatuře faktu, trh je zaplaven memoáry všeho druhu, historickými a popularizačními díly ze všech oborů lidské činnosti.

Na závěr pochopitelně standardní otázka. Na čem teď pracujete? Máme se těšit na další román, nebo naopak něco z literatury faktu?

Už asi rok pracuji na knize o námořní historii minulého století, v níž chci zhodnotit svůj více než půl století trvající zájem o mořeplavbu a války na moři a navázat na již vydanou knihu *Velebň oceánu* o bitevních lodích a bitevních křižnících. Rukopis nese pracovní název *Od děla k řízené střele* s podtitulem *Námořní konflikty XX. století*. Původní záměr vylíčit velké námořní střety od rusko-japonské války až po války v Zálivu se rozrostl do komplexního díla, které zahrnuje jak geopolitické, tak technologické pozadí těchto konfliktů, a snaží se vyvrátit mýty, které v této oblasti existují a drží se s úporností hodnou lepší věci. Knihu píšou pro nakladatelství Elkapress, specializovaného na militária, a doufám, že ji do léta 2021 dokončím.

Ke sci-fi jsem se dost nečekaně vrátil letos na jaře již zmíněnou povídkou *Jenkins, Bonzačka a vlci*, která mě přiměla znovu uvažovat nad pokračováním *Křižníku Thor*, neboť jsem povídku situoval do téhož světa. Navíc se ozyvají čtenáři, kteří by pokračování chtěli. Takže dalším projektem by mělo být toto pokračování, nikoli však jako román, ale jako sborník povídek, spojených jedním prostředím a částečně i postavami. Beze lstně se příznávám, že napsat soubor povídek se mi jeví snazší než zkomponovat román – a první povídku už vlastně mám. A samozřejmě je tu výzva napsat pokračování *Dryáku*, k němuž jsem si v epilogu otevřel cestu. Občas lituji, že jsem opustil žánr hard sci-fi, příběhy ze střetů galaktických impérií, jak jsou naznačeny v novele *Ramax* a povídkách *Legenda o Madoně z Vrakoviště* a *Hvězdné hry*, nyní i ostatními mými ranými povídkami, přístupných v antologii *Hvězdné hry*, již vydalo nakladatelství Nová vlna. Je však jen velmi malá pravděpodobnost, že se k této tématice vrátím, nicméně nic není vyloučeno, člověk nikdy neví, kam ho představivost zanesou, a to je na psaní to nejkrásnější.

otázkami a ilustracemi přispěl

Lukáš Visinger

www.radiodixie.cz

Vítejte v Mallworldu

(aneb thajský Jára Cimrman ležící spící)

Je to už více než rok, kdy se mi do rukou dostala útlá knížečka s názvem *Den v Mallworldu*. Jejich autorem je thajský Američan Somtow Sucharitkul (čti Smetv Ščeritkal) a je to vůbec první věc, která mu u nás vychází. Českým uším zvláště znějí-
 cí jméno zřejmě nikomu nic neřekne, a přitom jeho životopis připomíná skutečného velikána, byť trochu ve stylu Járy Cimrmana. Už z obálky knihy se dozvíte, že Sucharitkul napsal desítky románů z oblasti fantastiky, ale především komponoval a zakládal hudební tělesa národního významu. Navíc je údajně potomkem královské dynastie Chakri. Sucharitkul se narodil roku 1952 v Bangkoku, ale vyrostl v Evropě. Studoval v anglickém Etonu, v Cambridge, pak v Holandsku a Francii. Už v 11 letech napsal báseň s názvem *Kith of Infinity*, která byla publikována ve sborníku *Bangkok Post*. Sucharitkul ale svou uměleckou kariéru zahájil nejprve v hudbě a brzy získal pověst revolučního skladatele, který spojil thajské a západní nástroje v radikálních melodiích. Podmínky pro práci byly však natolik neúnosné, že prodělal syndrom vyhoření a emigroval do Spojených států, kde se objevil jako romanopisec a publikoval pod pseudonymem S. P. Somtow.

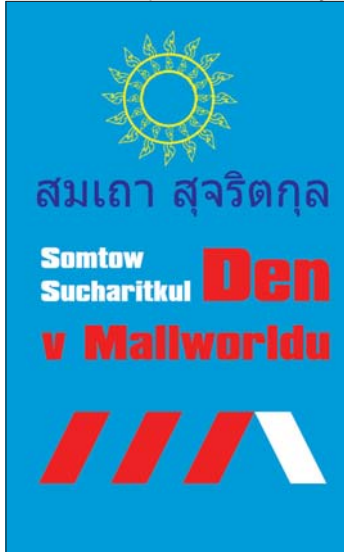
V roce 1979 mu vyšly první sci-fi povídky. Zaujal románovým debutem *The Starship and Haiku*, postkatastrofickou vizí světa ovládaného velrybami, které provádějí biologické pokusy na lidech. Za tento román obdržel cenu Johna W. Campbella pro nadějnějšího autora. Dalším jeho oceňovaným dílem je *Vampire Junction*, v němž Sucharitkul obohatil hororový žánr neobvyklou literární vynalézavostí. Román byl Asociací spisovatelů hrůzy zařazen mezi čtyřicet nejlepších hororových knih všech dob, vedle již zavedených klasiků jako Frankenstein či Drákula. V letech 1998-2000 dokonce sám Sucharitkul vykonával funkci prezidenta Asociace spisovatelů hrůzy. Napsal a režíroval také kultovní horor *The Laughing Dead* a je spoluautorem filmu *Pohřeb potkanů Brama Stokera*. Jeho nejznámějším dílem se stal autobiografický román *Jasmine Nights*, odehrávající se v Thajsku v 60. letech. Celkem napsal přes padesát knih a po celém světě se jich prodalo na dva miliony výtisků. Je držitelem celé řady literárních cen (kromě již zmíněných): International Horror Guild Award, World Fantasy Award, Locus Award, HOMer Award, American Horror Award a na mnohé byl opakovaně nominován, např. dvakrát na cenu Hugo a pětkrát na Bram Stoker Awards. V roce 2008 se stal jedním z prvních příjemců nově vytvořené ceny Silpathorn Kiti-khun Award, udělované thajským ministerstvem kultury.

Zní to trochu jako z pohádky? Ale kdepak. Poslouchejte dál, zvláštní peripetie Sucharitkulova života tím zdaleka nekončí! Poté, co se v roce 2001 stal buddhistickým mnichem, obrá-

til svou pozornost zpět k rodné zemi a vrátil se k hudbě, kde se znovu prosadil, tentokrát jako neoasijský neoromantický skladatel. Založil mj. Bangkockskou operu, Siamskou filharmonii a mládežnický orchestr Siamská sinfonietta, který vytvořil s využitím nové vzdělávací metody, kterou sám propagoval a díky níž patří toto hudební těleso k nejuznávanějším mladým orchestrům po celém světě. Za pouhých pět let učinil z Bangkoku operní centrum jihovýchodní Asie. Jeho opery na thajská témata, jako Madana, Mae Naak, Ayodhya, Tichý princ, Dana no Ura a Sněhový drak, byly mezinárodními kritiky dobře přijaty. V roce 2012 měl v thajském divadle Aksra v Bangkoku premiéru jeho muzikál *Reya the Musical*. Pro norskou vládu zkomponoval písňový cyklus *Pisně před úsvitem* ke 100. výročí Nobelovy ceny míru a na žádost vlády Thajska složil *Requiem: In Memoriam 9/11*, které bylo věnováno obětem tragédie 11. září. Jedním z jeho posledních projektů je cyklus *Dasjati – Deset životů Buddha*, který představuje dílo klasické hudby s nej-

větším časovým rozsahem v historii. Sucharitkul je stále více žádán také jako dirigent se specializací na operu a pozdně romantické skladatele, jako je Mahler, jeho repertoár zahrnuje ale celou škálu od Monteverdiho až po Wagnera. Získal ocenění „Golden W“ od Mezinárodní Wagnerovy společnosti. V roce 2011 ho noviny *The Nation* zařadily mezi 40 nejuznávanějších Thajců světa. V poslední době se angažuje také v televizi a napsal např. epizody animovaného televizního seriálu *Dinosaurs*, *COPS a Chip 'n Dale: Rescue Rangers*.

A teď se pojdme podívat na povídky, které nám editoři Jaroslav Olša jr. a Zdeněk Rampas do sbírky vybrali. Soubor obsahuje čtveřici krátkých povídek, přičemž jedna z nich byla nominována na Cenu Theodora Sturgeona, druhá se pak dostala do prestižního výboru nejlepší science fiction roku 1986. Zatímco první dvě povídky aspoň aspirují na zařazení do žánru sci-fi, u zbylých dvou je jejich žánrové určení přinejmenším sporné. Můžeme se bavit o povídkách s tajemstvím nebo o magickém realismu – obě se odehrávají v Thajsku někdy koncem 20. století, kde stále přežívají staré zvyklosti a stát se tu může prakticky cokoliv, když tomu věříte. Otvírákem je minimalistická space opera, pojmenovaná lakonicky *Darktouch*. Skupina uprchlíků, která odmítá vládní politiku bezohledné exploatace planetárních zdrojů, si najme pilota Kiriana, aby je odvezl zpátky na opuštěnou Zemi. Naverbovat se ho pokouší hezká žena jménem Darktouch, která žoldákem pohrdá za to, že nic neví o delfinoidním pohonu, zneužívajícím gigantické obyvatele z její rodné planety Galléndys, zavřené proti své vůli do kosmických lodí. Tyto citlivé bytosti jsou schopné skládat holoskulpturní vizuální básně a také nádhernou hudbu, která dojmá k slzám,

jenže každý let kosmické lodi znamená, že jedna taková píseň musí zemřít. Nic netušící Kirian, bývalý voják se zeleným moz- kem, se nejprve zdráhá zakázku přijmout, ač odbojně skupině velí Inquestor, stojící vysoko na společenském žebříčku. Nakonec se nechá uplatit, fascinován přitažlivým Darktouchi- ným vzhledem. Jenže po cestě, která měla být zcela bezpečná a bez zrádných tachyonových virů, se něco pokazí a z jednoduchého rita je náhle skok v čase bez návratu.

Druhá, titulní povídka *Den v Mallworldu* se jeví trochu jako špatný vtip – puber- tální Zoe McOmar nám svou omezenou perspektivou vypráví o svém průměrném životě obyvatelky Biblického pásu, kdy jedinou zábavu představují pravidelné ne- dělní návštěvy bohoslužeb. Dívka patří do komunity amišů ovlivněných buddhismem a Hare Krišna, sama ale není vůbec po- božná a jediné, po čem touží, je dostat se z této bohem zapomenuté Sluneční sou- stavy pryč. Lidé totiž živoří na okraji spo- lečnosti, nadvládu mají technologicky vy- spělejší Selespridonci, ke kterým Zoe zbožně vzhlíží. A světe div se, ono se jí to opravdu podaří! Neuvěřitelná náhoda (opravdu hodně neuvěřitelná) jí přihraje do cesty jednoho z oněch technologických bohů, který zoufale hledá odpověď na to, co je smyslem života, jinak ho čeká trest v podobě svržení do černé díry. Společně tedy tato bizarní dvojice hledá odpo- věď, obchází chytré hlavy od patriarchy po drogové dealery, ale vše marně. Dokud Zoe nevytáhne svůj totální triumf a ne- předvede svému mimozemšťanovi jedno pozapomenuté umě- ní. Musím přiznat, že u povídky jsem se skvěle bavila od začátku do konce, navíc mi scéna setkání se skřítkem-ava- tarem v obchodním centru na Mallworldu silně připomněla můj oblíbený žánr real prediction.

Třetí povídka s názvem *Fidlání buvolům* nás vtáhne na thaj- ský venkov v době přílivu globální popkultury. Podnikavá rodi- na tam nejen prodává falešné archeologické památky, ale také provozuje místní kino. Jelikož mají k dispozici jen filmové pás- ky bez zvukové stopy, hlavní hrdina Noi se svým bratrem Phii Lekem filmy dabují a značně při tom zapojují svého improvi- začního ducha. Na promítání chodí celá vesnice a nesmírně se u toho baví. Kdo by ne? Malá ukázka (jistě tuto nesmrtelnou scénu dobře poznáte): (...) *bratr měl právě hlasem hrdinské princezny mumlat: „Pomoz mi, Obiwanne Kenobi! Jsi má jedi- ná naděje.“ Místo toho ale začal skučet a kvílet jako nadřezaná děvka: „Hrozně potřebuju chlapa. Děsně moc! Tyhle roboti ne- stojej v posteli za nic!“* Inu, tak. Poklidný chod obchůdku mimo hlavní turistické cesty naruší návštěva antropoložky Mary, do které se Noi zakouká. Ten den je památný také tím, že Phii Le- ka posednou mimozemšťani. Chtějí po něm, aby cosi vykonal, jinak hrozí záhuba celému lidstvu. Než však trojice mladých lidí přijde úkolu na kloub, probíhá kolem nich rodinné drama, pro- tože otec si chce přivést třetí manželku, což se prvním dvěma zas tolik nezamlouvá. A zatímco babička zajišťuje prapodivné

vymítání zlého ducha a dělá tím představení celé vesnici, otec zakouší cestu pokání jako mnich. Bez oběti se lidstvo zachrátní nepodaří, ačkoliv je otázkou, jak to je s tou pravostí žádaného artefaktu... A kdo to vlastně pozná?

Ani čtvrtá povídka nezklame, pokud jde o humor. Tentokrát se role prohodí a příběh vypráví archeolog a obchodník se sta- rožitnostmi na návštěvě u svého thajského přítele. Hostitel se jako správný aristokrat ani neukáže, ale nechá hosta v péči jedné ze svých manželek, která obývá obrovský palácový komplex ve stylu Somerseta Maughama. Bohatá panička pravidelně hledá tytéž náušnice, z jejichž krádeže po- řád dokola obviňuje své služebnictvo. Poli- cie je na záhadu krátká, ale pomůže místní šamanka, jejíž ústy v tranzu promlouvá bůh. Když se pak užaslý Američan sblíží s jednou ze služebných, dozví se pravdu mizejícího šperku a pokusí se na účet hos- titelky sám obohatit. Jenže, jako všechno, má to háček. Realita je totiž jenom soutok našich soukromých iluzí, takže z jednu méně či více už nehraje roli...

Sucharitkulovo dílo bývá hodně ceněno zejména pro svou stylistickou autentičnost a lyričnost. S tím se dá naprosto sou- hlasit. Ač jsou povídky spíše črtami, v nichž je mnoho nedoře- čeného, pracuje se tu s náznaky a zkratkami, dokážou přivolat tu správnou atmosféru. Mírně úsměvný tón jim dodává nena- podobitelný šmrnc. Zatímco ty první dvě jsou spíš jen takovým pohráváním si s žánrem sci-fi, na těch „thajských“ je opravdu cítit, že tento svět je autorovi blízký, postavy si de facto nemusí vymýšlet a jenom samotná exotika prostředí, v němž se příběh- hy odehrávají, je jako ze světa fantazie. Na závěr je také potřeba složit poklonu překladatelům (N. Bubeníčková, J. Olša jr. a R. Podaný), kteří se poprali s celou řádkou thajských slov a realii se ctí a díky tomu povídky neztratily na své autenticitě a můžeme si je plně vychutnat. Vřele toto dílko z produkce na- kladatelství Nová vlna doporučuji všem, kdo i ve svých oblíbených žánrech uvítají trochu experimentu, lehkou příchut' exotiky a špetku životního nadhledu.

Zuzana Hloušková

Nová vlna, 2019, překlad Hana Bubeníčková, Jaroslav Olša jr., Richard Podaný, 116 str., 145 Kč

Odposlechnuto

Irové v hrůze vzpomínají na krutou zimu 2010, kdy tu ráno bylo závrátných -6 °C!

Půlka lidí nepřišla do práce kvůli 1,5 mm závějím.

Ti, co přežili a dokázali vyjet, vykoupili trvanlivé potraviny.

Poštáři měli na rukou ponožky.

Rackové a Poláci se chechtali.

Do oběda bylo po zimě.

Diwous

Zásadní rozdíl mezi manželi je ten, že muž je urejpanej de- bil, zatímco žena vtipně glosuje situaci.

Jyrka

Neúnnavný liberalismus a Baby Yoda

Jon Favreau a Dave Filoni dokázali nemožné – zachránili Hvězdné války.

Streamovaný seriál *The Mandalorian*, jehož druhá řada nedávno skončila, jasně potvrdil, že Hvězdné války jsou zpět. Mnoho jejich fanoušků si přálo, aby mohli po v podstatě špatné nové trilogii, která začala ještě poměrně slušným filmem *Síla se probouzí* z roku 2015, ale skončila nafouklou a hloupou katastrofou pojmenovanou *Vzestup Skywalkera*, na jakékoli další filmy zapomenout a jen si užívat knih, her a komiksů. Filmy z Disneyho produkce, snad s výjimkou *Rogue One*, se nesetkaly s úspěchem. Byl čas jít dál. Ale *The Mandalorian* ukázal, že se fanoušci mohli unáhlit, když se vzdali naděje. Hvězdné války se možná vrátí na velká plátna kin až v roce 2023, ale již se zabýdly na televizních obrazovkách a jsou tím nejlepším, co jsem za poslední dobu viděl.

První řada seriálu *The Mandalorian* měla premiéru na nové streamovací službě společnosti Disney – Disney Plus. Streamovací služby potřebují nabídnout něco – produkt, který přesvědčí zákazníky, aby se zaregistrovali; t. j. potřebují něco, co jejich konkurenti nemají. Disney má k dispozici franšízy, kterým se Netflix nebo Amazon Prime Video prostě nemohou vyrovnat. Síla marvelovských příběhů, zkombinovaná s Disneyho animací a fascinací Hvězdnými válkami – to je nepřekonatelný mix. Z tohoto důvodu padlo rozhodnutí a *The Mandalorian* se stal jakousi „vlajkovou lodí“ Disney Plus. A svůj úkol splnil na jedničku. Pomohl Disney Plus prorazit a ještě se mu podařilo sjednotit fanoušky Hvězdných válek, kteří byli již několik let zklamáni.

Základ celého seriálu je poměrně jednoduchý. Je to western na motivy Hvězdných válek. Osamělý pistolník kráčí pouští a pouští se do rvaček v barech. Tvůrci nám nabízejí zápletku i svižnou akci, dlouhé záběry vyprahlých mimozemských krajin a dokonce i hudbu inspirovanou Enniem Morriconem, kterou složil talentovaný Ludwig Goransson a dokázal vzdát hold předešlým dílům, ale zároveň najít i nové hudební motivy. Nicméně westernové téma je doplněno značnou dávkou klasických motivů z Hvězdných válek, díky čemuž tento seriál získal na atraktivitě a oslovil skalní fanoušky, ale i ty, kteří nad ságou během let, kdy jí vládli Disney, zlomili hůl.

Hlavní postava si jednoduše říká Mandalorian. Je to osamělý námezdni lovec odměn, který pochází z válečnické kultury, a nosí brnění, které vypadá, že by se za něj nemusel stydět ani Boba Fett. Velký obrat v ději se však odehraje již na konci první epizody, kdy Mandalorian dostává úkol chytit – zlikvidovat – cíl, padesátiletého muže. Místo toho Mandalorian nachází plouvoucí kosmický kočárek a uvnitř dítě – mladého mimozemšťana pocházejícího ze stejného druhu jako mistr Yoda. Přestože je mu 50 let, chová se jako batole, protože jeho druh

stárne velmi pomalu. Mandalorian je lovec odměn, nemilosrdný zabiják, který se zbaví kohokoli, kdo mu stojí v cestě, přesto ani on nedokáže Dítě jednoduše zabit. A tak ho zachrání, čímž poruší všechna pravidla lovců odměn, a vydá se na cestu, aby dítě vrátil tam, kam patří. Toto vlastně shrnuje děj prvních dvou řad seriálu.

Dítě se okamžitě stalo senzací; zrodila se postava, která vtiskla franšíze nový život a zaujala světovou pozornost na rozdíl od navazující trilogie představující osudy Rey, Finna a Poea. Fanoušci Dítě láskyplně překřtili na Baby Yodu, a když se postava poprvé objevila na obrazovce, Disney nebyl schopen držet krok s masivní poptávkou. Navzdory skutečnosti, že –

z technického hlediska – je jméno Baby Yoda nesprávné, protože Dítě sice pochází z Yoda druhu, ale nejde o mladíckého Yodu jako takového (v době, v níž se děj seriálu odehrává, je velmistr již mrtvý – zemřel stářím) – jméno se uchytilo a společnost Disney nakonec ustoupila a začala ho také takto nazývat. S postavou Baby Yody souvisí vznik mnoha memů a internetových

parodií, jako když srkal vývar z kostí nebo zvracel modré sušenky všude kolem sebe, protože se jich přejedl. Skutečnost, že se neuvěřitelně roztomilá, zábavná a dobře udělaná loutka stala populární, nebyla možná až takovým překvapením jako to, že se diskuse kolem Baby Yody odrazila na politické scéně.

Otázce specifičnosti přítomnosti politiky ve Hvězdných válkách jsem se již věnoval v jednom ze svých předchozích článků; ale je na místě rychlá rekapitulace. George Lucas původně zamýšlel natočit Hvězdné války jako antiimperialistické dílo. Vizualní prvky určující Galaktické impérium – s jeho stormtroopery a helmami – jsou velmi podobné nacistické Třetí říši. Při hlubší analýze si však uvědomíte, že Galaktické impérium má ve skutečnosti blíže ke Spojeným státům. V *Návratu Jediho* je Impérium poraženo domorodci z lesního měsíce Endor, což jednoznačně odkazuje na boje ve vietnamské džungli. Ve filmu *Pomsta Sithů* se objevují narážky na válku v Iráku, protože galaktický kancléř zneužívá svou moc, která mu byla propůjčena v době válečného stavu. A podobné odkazy je možné také najít v *The Mandalorian*. V poslední epizodě druhé řady se potvrzuje platnost jedné z populárních teorií fanoušků, k nimž se hlásím i já, totiž když imperiální důstojník, kterého napadl Mandalorian se svou posádkou, přirovnává Povstalce k teroristům. Podle této teorie totiž Impérium ve skutečnosti není faktickým padouchem celé ságy Hvězdných válek; jde v podstatě o laskavou mocnost, která v galaxii udržuje řád a mír, zatímco nominálně kladní Povstalci kolem sebe zasévají chaos a nepořádek. V seriálu *The Mandalorian* sledujeme zničenou galaxii,

kdy mocenské vakuum, které po sobě zanechalo zhroucené Impérium, zaplňují ještě horší a více zkorumpované síly. Dobře se na to dívá v televizi, ale ani toto není tou hlavní myšlenkou, se kterou seriál vstoupil do politiky.

Většina politických diskuzí se v případě *The Mandalorian* točí kolem Baby Yody, který se stal nepravděpodobným maskotem důležité politické kauzy. Postava je novým miláčkem aktivistů vystupujících proti potratům. Je snadné pochopit proč. Baby Yoda je ve skutečnosti hvězdou celého seriálu a je to dítě. Děti se v médiích samozřejmě objevují velmi často, ale není obvyklé, že by hlavní postava byla natolik mladá, že ještě neumí mluvit. A nejen to, v seriálu se skutečně objevuje více „podprahových“ sdělení, které lze interpretovat ve prospěch zastánců zákazu potratů. Na samotném počátku má Mandalorian Baby Yodu zabít, ale on rozkaz odmítne vykonat. Dítě je v seriálu neustále v nebezpečí, protože ho, a společně s ním i jeho nového otcovského zachránce, pronásleduje zlotřilý Moff Gideon. Mandalorian neustále riskuje svůj život, aby Baby Yodu ochránil. Zde je možné najít analogii s ochranou nenarozených dětí, protože jsou nevinné a bezmocné a potřebují ochranu společnosti. Aktivisté z hnutí Pro-life se tématu ze seriálu hned chytlí, jak to ostatně dokládá i prohlášení mluvčí anti-potratové organizace Right to Life UK, která uvedla, že „ať již záměrně nebo ne, téma přirozeného práva na život postupuje celým seriálem The Mandalorian, jehož celou dějovou linkou se prolíná anti-potratové, tj. pro-life, poselství soustředěné kolem okouzujícího Baby Yody. Bohužel se takto silně pro-life motivovaná poselství běžně v seriálech neobjevují, přestože s nimi souhlasí mnoho diváků.“ Vyobrazení a slogany s Baby Yodou se hojně objevovaly i během amerického Pochodu za život, kdy jeden teenager držel transparent s Mandalorianem s Baby Yodou v náruči a titulkem: „Chraňte Dítě. Tak to má být.“ Použili tak slova ze samotného seriálu a tím jen zdůraznili jeho poselství. Interpretace seriálu tak, jak ji používá hnutí Pro-life, v podstatě nevyvolala žádnou polemiku, protože diváci, kteří chtějí vnímat určité věci tímto způsobem, to tak stejně udělají, a ti, kteří s tím nesouhlasí, to jednoduše ignorují nebo si toho ani nevšimnou. Nicméně další momenty ze seriálu již v online diskuzích tak jednoznačně přijaty nebyly.

První z nich souvisí s epizodou z druhé řady. V ní Mandalorian cestuje s Baby Yodu po celé galaxii a hledá rytíře řádu Jedi, který by Baby Yodu vycvičil, protože se zdá, že dítě mocně provází Síla. Po cestě přiberou mimozemšťanku označovanou jako Žabí dáma, která potřebuje dostat svá vajíčka k manželovi, aby je mohl oplodnit. Lovce souhlasí, že Žabí dáme pomůže setkat se s jejím manželem, a ta si vezme s sebou na palubu Mandalorianovy lodi velkou nádobu s vajíčky – velké žluté kuličky v modré tekutině. Zatímco spí, neustále hladový Baby Yoda se začne o vajíčka zajímat a dokonce se mu podaří nádobu otevřít a pár jich snít. Asi to měla být vtípná scéna, i když musím připustit, že mi připadala trochu znepokojující. Online liberálové však posunuli celou věc ještě dále a tvrdili, že Baby Yoda, když snědl vajíčka Žabí dámy, spáchal genocidu na celé rase. Společnost Lucasfilm rychle vydala prohlášení, že vajíčka ještě nebyla oplodněná, a přirovnala je ke slepičím vejcím, což

znamená, že Baby Yoda je nevinný a nebude souzen před tribunálem v Haagu. Další kontroverzní moment se týkal způsobu, jak se v seriálu zachází se zvířaty. Na své výpravě Mandalorian totiž několikrát loví divoká zvířata, včetně mimozemských tvorů podobných nosorožcům či obřím písečným drakům. Jeden kritik seriál zepsal, napsal, že „pokud se nebudeme řádně zabývat problematikou zobrazování zločinů páchaných na divokých zvířatech na obrazovce, povede to v reálném světě k nastolení pocitu falešného uspokojení.“

Podle mého názoru jsou oba tyto případy zcela absurdní a člověk by se jimi měl jen bavit. Avšak v době rozjitřené politické korektnosti a zjevné hlouposti jsou tyto názory obzvláště trapné, a to navzdory obrovské nabídce hloupých a nesmyslných názorů. Cítím se dokonce trochu provinile, že jsem se o nich vůbec zmínil. Hledat politické náznaky v knihách, filmech a televizních pořadech může být zábavné, a tomu se věnuji ve většině svých článků. Chápu potřebu jednat instinktivně a může to být dokonce i poučné, pokud k tomu přistoupíte správně. Co však nikdy nepochopím, je ona neustále se zvyšující touha po úplném vítězství. I když 90 % (nebo dokonce více!) populární kultury odpovídá jejich hodnotám, oni stejně nejsou spokojení a stěžují si i na takovou maličkost, jako je lov mimozemských zvířat v televizním pořadu. Australský filozof Kenneth Minogue vystihl tento vzorec chování dokonale, když napsal: „Příběh liberalismu ... je spíše podobný legendě o svatém Jiří a drakovi.“ Zpočátku liberalismus bojuje s draky, stejně jako sv. Jiří. Zruší otroctví, přiznají ženám volební právo atd. Nakonec, když stejně jako svatý Jiří ve všem uspějí, si již nedokáží představit svět bez boje s draky. Bojují tedy s menšími a menšími draky, menšími a menšími nespravedlnostmi, než nakonec začnou zápasit s neviditelnými draky a upnou se k myšlence o zdánlivých přechínech televizního pořadu na motivy Hvězdných válek.

A co k tomu říkám já? Přestaňte bojovat s neviditelnými draky a sledujte zábavný a dobře natočený seriál s pozitivním pro-life poselstvím. Mandalorian znovu oživil téma Hvězdných válek a dokázal spojit fanoušky jako nikdy předtím. Možná tedy nastal čas přestat být posedlý úvahami, zda se seriál 100% shoduje s vašimi vlastními politickými představami, a prostě si ho jen užít. Domluvil jsem.

Petr Svoreň, jr.

Odposlechnuto

- Velmi temná druhá strana je.
- Nech těch výmluv, Yodo, a sněz svůj řízek jako ostatní.

Proč jenom nemůžou prohrát oba.

Henry Kissinger, když se dověděl o válce Iráku a Iránu

... a pak přišel věk osvícenství, kdy rozum konečně zvítězil nad tmářstvím.

- A co se dělo pak?
- No, hlavně genocidy.

Kenjiro

Když umřete, tak o tom nevíte, ale pro ostatní je to moc těžké.

To samé platí, když jste debil.

PetrPan

James L. Cambias: Jejich moře

Ledový měsíc Ilmatar leží na hranici poznaného vesmíru. V temných hlubinách se nerozléhá jen všudypřítomné praskání ledu. Hluboká temnota kypí životem.

Vědecká expedice na podmořské stanici Hitode zkoumá podivuhodné formy života i prastarou místní kulturu. Ve jménu civilizace ale přicházejí i další návštěvníci.

Moře pod ledem se nečekaně stává centrálním bodem hrozícího mezagalaktického konfliktu mezi lidmi a nepřátelskou rasou Šolenů. Nepatří však ani jednomu z nich, patří Ilmatařanům. Je to Jejich moře.

Tolik nakladatelská anotace, která se bohužel nevyhnula několika nepřesnostem. Hrozící konflikt určitě není mezagalaktický, možná tak intergalaktický, ale nejlépe by se asi dal popsat jako sousedské škorpení. Zástupci zmíněného mimozemského druhu nepřiletěli, aby vyvolali konflikt, šlo (původně) jen o inspekční misi. Pozemšťané spustili na dno moře pod ledem výzkumnou stanici a Šoleni kontrolují, zda dodržují dohodnutou praxi nezasahování do vývoje jiných životních forem a neovlivňování méně rozvinutých civilizací. A tak se dostáváme k poslední nepřesnosti, hluboká temnota nekypí životem, podobá se spíše poušti, s občasnými oázami života okolo geotermálních (neměl bych psát měsícotermálních?) pramenů přinášejících z hlubin měsíce teplo a živiny, které zpracovávají mikroorganismy, jimiž se živí organismy o něco větší, aby už stály za sousto pro vládce moře pod ledem, pořádně velké (slepé) korýše. Proto nezasahování není až takový problém, stačí být dost daleko od nejbližšího teplo a životodárného komínu a sledovat dění pomocí maskovaných dronů.

Problém přináší až třetí kosmická rasa, totiž Šoleni z planety Šalina (překladatelka je Brňačka). Paradoxně je jejich popis, zvláště pokud jde o mentalitu, obtížnější než v případě Ilmatařanů, kde si můžeme vypomoci znalostí života na dně našich moří, proto ani autor s jejich popisem neztrácí příliš času.

Pokud my jsme soutěživí, majetnickí, krutí, patriarchální, ale také zvědaví a o své teorie se hádající šimpanzi, tak Šoleni by mohli pocházet (když odmyslíme počet končetin) z nějakých matriarchálních gibbonů. Neustále hledají soulad a konsenzus, hladí se a k vyladění společenského souladu a dobré nálady kopulují a vylučují feromony roznášené i na větší vzdálenosti.

Kupodivu to, co u nich zřejmě fungovalo v malých tlapkách, nějak nelze přenést na celoplanetární úroveň, a Šoleni už nejméně čtyřikrát svou civilizaci a bezmála i planetu zničili. Proto na sebe uvalili přísná ekologická i společenská omezení a žijí odděleni v malých skupinách rozprostřených po celé Šalině.

A podobně jako elity rodné země autora knihy, tedy Ameriky, mají potřebu chránit ostatní druhy a civilizace tím, že jim vnucují omezení a dogmata, která přijali pro sebe.

Vsadil bych se, že i v blurbu zdůrazňovaném: *Je to Jejich moře*

je převzato z US vydání. Přitom je zcela zbytečné až nesmyslné, obě pozorovatelské rasy nemají žádnou větší starost, než aby nějaký jejich čin nemohl být vůči Ilmatařanům vykládán jako jakákoliv forma kolonialismu.

Za další stopu pokrokářské kontaminace považuju třeba poněkud nadbytečný dialog hlavního hrdiny s hlavní hrdinkou, kdy on mluví o určitém Ilmatařanovi v mužském rodě, a ona jej opraví, že by klidně mohlo jít i o samičku.

Takové rozlišování u těchto korýšovitých má ale jen malý smysl, nejen že se pohlaví od sebe moc neliší, ale každý je v jejich jednoduchém společenském zřízení jen za sebe, nemají nic jako rodinu s její dělbou práce (a tím pádem nějakou potřebou feminismu). Vyrozuměl jsem, že když na to přijde (nebo když to na ně přijde), vypustí do moře miliony jiker a mlíčí a starost o potomstvo ponechají přírodnímu výběru. Někteří z nich se pak později věnují odchytu mlád'at, která se nenechala sežrat svými sourozenci (protože to udělala sama, včas a jako první), a prodávají je zájemcům o dělníky a učedníky do jejich vodo- a komíno-hospodářství. Podobně nápaditě jsou popsány i další aspekty života okolo komínů, třeba silný pud teritoriality, který se promítá i do jejich jednoduchých zákonů, zabít jiného Ilmatařana mezi svými hraničními kameny je soukromá záležitost (a když máte tak velká a silná klepeta, může se to stát i při běžné hádce), podobná událost na společných pozemcích však může vést až k vyhoštění do nehostině studené vody daleko od komínu.

Přes mé předchozí řádky, které by bylo chybné považovat za odsudek, musím knihu doporučit každému čteneli klasické SF. Mimozemšťané jsou jiní, ale pochopitelní, lidské hrdinové se vesměs rovněž chovají srozumitelně a racionálně, konečnicou pod led vzdálené planety nebude nikdo soudný posílat pošuky.

Autor knihy je u nás zatím takřka neznámý, vyšly zde jen dvě povídky v Fantasy&Science fiction a to už více než před deseti roky, přičemž jedna z nich, *Oceán slepců*, se stala základem *Jejich moře*.

Mimořádně krásnou obálku vytvořil Tomáš Kučerovský, který pro knihu nakreslil (odhadem) na dvě desítky ilustrací.

Zdeněk Rampas

James L. Cambias: Jejich moře, Planeta9 2020, přeložila Dana Krejčová, ilustrace a obálka Tomáš Kučerovský, 230 str., 399 Kč

Povídky (českého) Jana Paula a jeho dystopie

Jeana Paula (1763–1825) známe s odstupem dvou set let jako autora aforismů, jimiž se můžete řídit. Například (a v překladu Rio Preisnera):

Čím menší město, tím menší se v něm jeví velikost: má příliš malé měřítko. Nebo: Nikdy nezačínejte prosbu: „Jak jste mi slíbil.“ Neboť člověk chce raději vždy znovu jednat nezávisle. Ale i z oblasti politiky: Pro státníka je vše snazší, než být pravdivý. Anebo vhodné pro stavy intimnější: Dvě dívky rozmlouvají s mužem přátelštěji než jedna. – Průměrný člověk se sotva kdy odváží dětinskosti. – Kdo nehledá, sám brzy nebude vyhledáván. – Lidé chtějí člověka ponížít a pak mu teprve chtějí prokázat dobro – ale nikdy ho nechtějí pozvednout a poté oslovit. – S nízkými lidmi se těžko žertuje, neboť si hned všecko vykládají dvojsmyslně. – Děti prohlédnou rodiče lépe než rodiče děti. – Muži milují spíše věci, ženy osoby. – Hlupáci považují všechny jemné za falešníky. – Ne, tolerantní všemi nebývají milováni. – Milujeme místo, kde jsme milovali, i když už dávno nemilujeme onu osobu. – Prázdný člověk dělá prázdné místo ještě prázdnější. – Je velkým omylem, domníváme-li se, že druhý nepostřehl to, co jsme sami postřehli. – Nic nevzbuzuje u lidí větší důvěrnost a vzájemnou blahovůli, než pomlouvání třetího. – Dítě má to, po čem touží, za něco, co mu patří. – Po velkém hříchu se každý (a to nejen politik) bez rozpaků dopustí malého, jen aby zakryl hřích velký. Na piedestal lze pak možná vtesat: Nic nemají obyčejní lidé na člověku tak v nenávisti jako osamělost. A: Hlavně, že tu byla první ohnivá láska: nevádí, že zanikla, že byla uhašena vodou; věčně ční věže zatopeného města. Ale jsou lidé, kteří žádnou první lásku neměli.

Poznejte ale teď vedle Jeana Paula i jeho jmenovce Jana Paula (*1956, jan@paul.cz), a to nejenom jako výtvarníka, grafika, ilustrátora a kritika, nýbrž taky co terapeuta, hudebníka a spisovatele. Je autorem *Deníku pošetilého milence* (2006), několika básnických sbírek a knih *Kristina a Jonathan* (1987), *O štěstí v umírání* (2011) a *Mrkací panenka* (2020).

Posledně jmenovaná obsahuje i několik velice zdařilých povídek, na které sotva zapomenete: *Motýlek*, *Poslední tanec starého mládence* nebo *Letní odpoledne*.

Těžiště dalších próz je v úvahách a zvláště umně se pohybuje kobkami hrůzy a snů. Někdy taky „umně“ ukončí příběh před pointou, což jistě je regulérní přístup, ale podle mého názoru vypadá „otevřený konec“ jinak. Ale snad nevádí – a povídka *O vlce s rudými vlasy* je navzdory tomu mistrná. Jde o příběh jednoho veyouera a mrazivé záhady v oku jeho dalekohledu. *Malý princ* pak je volnou a spíš bezděčnou variací na klasickou povídku Ambrose Bierce *Případ na mostě přes Soví řeku*.

„Ryzí horory“ zastupuje *Obyčejné ráno Karla Nováka* a zmiňované již *Letní odpoledne* a *Poslední tanec starého mládence*.

Paul také představuje variace na problém bezdomovectví

či stáří (*Sváteční noc*, *Lavička pro Jarušku*), i když tu tvoří možná až příliš *ad hoc*. Jeho šestnáct próz si celkově drží úroveň a naše emoce spolehlivě dostávají pod kontrolu. Slovy autor občas přímo maluje, ale ví, kdy přestat, a umí dialog. Je skeptik, to při svém dumání nad lidskou povahou, a konečnou se mi zdá, že umí psát stejně dobře jako jeho skorejmeno-vec.

To ale není všechno! Vytvořil taktéž **dystopický román z budoucnosti**, ve které existuje takzvaná Federace spojených států evropských, a momentálně poslední kapitola tohoto románu (a já píši **MOMENTÁLNĚ**, anžto na mě jako „poslední“ nepůsobí, i když to autor v poznámce zdůraznil) se stala v pořadí dvanaáctou povídkou knihy *Mrkací panenka*. Jde přítom o vizi jakési letecké přehlídky, pod kterou bují život. Ale nepřínosně. Na „centrálním náměstí jednoho z hlavních měst Východního teritoria“ totiž blázní zpité a zfanatizované davy, které jako čtenáři sledujeme očima jisté Sáry, jejíž manžel kdysi býval dobrým novinářem, ale to se změnilo a žena cítí, že nyní zaprodal duši témuž, čemu ji zaprodala celá budoucí společnost.

Mamonu, lži... a ezoterice, která nahradila křesťanství.

A jelikož je muž teď' nohsled moci, která na lidi záměrně přestala klást nároky, jeho žena je prý, jak to vidí, pouze namyšlenou a pyšnou moralistkou. Jeho přítelem se současně stává nejlepší i nejpovýšenější, ba nejkrvelačnější pilot jménem Zabi: nevyzpytatelný, na drogách závislý fanatik.

Paulovu vizi lze, pravda, chápat i jako paralelu k deziluzi z polistopadového vývoje a vývoje Evropské unie. „Naděje, pro niž lidé před mnoha desítkami let dobrácky a odhodlaně chodili na náměstí,“ dočítáme se tu výslovně, ale jinak vnímáme spíš nákras nacistického státu. A Sára? V úryvku, který zatím máme z románu jediné k dispozici, se sice rozhoduje Patrika opustit, ale nevíme, jak to chce udělat. Mají přece syna, kterého žena miluje a na jeho výchově si zakládá, přičemž tuto výchovu nechce vést v duchu amorálnosti, která přece drtí každého „v Ježíše věřícího“.

V úplně posledním a ne již nočním, ale ranním obraze ukazuje pak Sáře syn odznak jednoho z bojových letců; ale opravdu se mi nezdá, že by kniha *Noc pilotů* měla takto skončit, byť by se třeba mělo jednat o tu nejpessimističtější z dystopií. Ne, ne. Je třeba v příběhu ještě pokračovat a tato kapitola žádné finále představovat nesmí, pane Paul. I kdyby totiž vše a všecičko mělo skončit i následkem vašeho skepticismu špatně, přece bychom měli aspoň vidět, jak se maminka vypořádá s tím rozhodnutím odejít... a udržet si syna.

Lehké to mít, já vím, nebude, protože „proti ní stojí arogantní, samolibý a neporazitelný systém“.

Ivo Fencel

Napsal a ilustroval Jan Paul: Mrkací panenka. Vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno 2020. 140 stran za 198 Kč

Neviditeľná slovenská fantastika?

Počas novembra bola zverejnená na Fandom.sk anketa, v ktorej sme čitateľom položili jednu jedinú otázku: **Prečo si neкупujete knihy slovenských autorov fantastických žánrov?**

Čitatelia si mohli zvoliť z týchto ponúknutých odpovedí:

- vysoká cena
- zlá predchádzajúca skúsenosť
- veľká konkurencia v podobe zahraničných bestsellerov a známych autorov
- nepoznám autora/autorku
- nezaujal ma vizuál ani obsah knihy
- iné (napíšte svoj vlastný dôvod, prečo neкупujete slovenskú fantastiku)
- kupujem si knihy slovenských autorov

Anketový formulár mohli čitatelia odoslať do uzávierky ankety, ktorá bola 30. novembra 2020. Dvomi čitateľmi, ktorí sa zúčastnili ankety, sme sľúbili odbrať horúcou novinkou – scifi trilerom Satamaranga od Richarda Brenkuša.

Aká je realita literárnej fantastiky na Slovensku?

Čitatelia o anketu prejavili záujem, šírila sa aj po sociálnych sieťach a aj mimo okruhov fanúšikov fantastiky. Pripomeňme si preto, čo literárna fantastika zahŕňa:

Fantastika je v modernom ponímaní literatúra (ale aj dramatické či výtvarné umenie), ktorá obsahuje prvok neskutočného, teda fantastického ozvláštnenia. Toto fantastické ozvláštnenie môže byť dejotvorné (teda príbeh by sa bez neho nemohol odohrať) alebo môže byť len rámcom, kulisou (teda fantastické ozvláštnenie by sme mohli nahradiť napríklad konkrétnym historickým obdobím a na samotný príbeh by to nemalo zásadný vplyv). Fantázia autora sa vo fantastike môže rozbehnúť prakticky neobmedzene. Jediné hranice sú hranice logiky, ktorá sa viaže k danému svetu, jeho princípom a zákonitostiam, k daným postavám a ich povahe, k príbehu.

Fantastika zahŕňa tri hlavné žánre: **science fiction**, teda vedeckú fantastiku (kam patria napríklad témy kontaktov s mimozemšťanmi, vesmírne lety, prevratné vedecké objavy a pokusy, časové slučky atď.), **fantasy** alebo fantazijnú literatúru (sem radíme napríklad témy mágie a čarodejníkov, vlkodlakov, upírov a iných nadprirodzených bytostí, ale aj magické brány do iných svetov, magické predmety a pod.) a horor (zvyčajnou témou sú tu príšery, vraždiaci mutanti, duchovia, zombie a i.). Každá skupina združuje množstvo podžánrov; väčšinu z nich je možné kombinovať s inými žánrami fantastiky alebo aj mimo fantastiku. Autor aj čitateľ si teda rozhodne má z čoho vyberať.

Podľa prehľadu slovenskej literárnej fantastiky, ktorý od roku 2013 každoročne uverejňujeme na portáli Fandom.sk, vychádza na Slovensku každoročne 20 až 35 kníh v žánroch fantastiky od domácich autorov, pričom každý rok toto číslo stúpa. V roku 2019 to bolo 35 kníh, toho roku k dnešnému dňu evidujeme 23 knižných titulov. Tento počet je pravdepodobne vyšší, keďže nie je v našich silách dosledovať všetky knihy, najmä pokiaľ sa v anotáciách a opisoch neuvádza žáner.

Čitateľom fantastiky je známy fakt, že na Slovensku máme

vydavateľstvá, ktoré vnímame ako špecializované, pretože veľkú časť svojej produkcie venujú vydávaniu domácej slovenskej fantastiky – Artis Omnis a Hydra. Domácu fantastiku vydáva aj Art Floyd, Marenčin, Enribook a Elist, ale aj Slovart, Ikar, Albatros a iné. Máme niekoľko slovenských internetových denníkov, ktoré sa obsahovo zameriavajú na fantastické dianie, niektoré fungujú už viac ako 20 rokov (Fandom.sk, Scifi.sk). Máme literárne súťaže zamerané na fantastickú tvorbu domácich autorov, mali sme aj pravidelne vychádzajúce časopisy (Fantázia, Jupiter – ten vychádza stále, i keď nepravidelne). Mohlo by sa teda zdať, že domáca fantastika prežíva zlaté časy.

V skutočnosti sa niektoré vydavateľstvá vyhýbajú označeniu knihy pojmom „fantastika“. Radšej použijú výrazy ako „nadčasový príbeh“, „vizionársky román“ alebo „magické rozprávanie“. Napriek pochvalným recenziám v médiách, na odborných fórach a pozitívnym hodnoteniam na e-shopoch sa, okrem pár výnimiek, **slovenských knižných titulov v žánroch fantastiky predá len pár desiatok, v lepšom prípade stoviek kusov.**

Prečo je tomu tak, sme sa pokúsili zistiť v našej ankete.

Výsledky ankety

Pri spracovaní výsledkov ankety sa objavila prvá zaujímavosť – možnosť vyjadriť sa vlastnými slovami v ankete využili nielen tí, ktorí odpovedali, prečo neкупujú slovenskú fantastiku, ale aj tí, ktorí odpovedali, že ju kupujú. To je ale jeden z mála potešujúcich výsledkov tejto ankety.

Ostatné výsledky takým dôvodom pre radosť nie sú.

• Najpočetnejšou skupinou čitateľov – 46 % – boli tí, ktorí si vybrali odpoveď *kupujem si knihy slovenských autorov*. Je to však menej ako polovica z celkového počtu odpovedajúcich. Keďže anketa sa šírila predovšetkým medzi čitateľmi fantastiky, je zarážajúce, že viac ako polovica z nich knihy domácich autorov neкупuje.

- Na *vysokú cenu* sťažovali 2 %.
- Na *zlú predchádzajúcu skúsenosť* 3 %.
- *Veľkú konkurenciu v podobe zahraničných bestsellerov a známych autorov* uviedlo 19 %.
- 5 % *nezaujal vizuál ani obsah knihy*.
- Rovnako 5 % počť uviedol, že *nepozná autora/autorku*.
- 20 % napísalo iba vlastnú odpoveď (*iné*).
- K tým, ktorí napísali *vlastnú odpoveď*, sa pridalo ďalších 16 % z celkového počtu, ktorí síce zvolili jeden ponúkaných dôvodov, prečo neкупujú slovenskú fantastiku, ale bližšie to rozviedli v priestore pre vlastnú odpoveď. K nim sa pridáva ešte 17 % čitateľov z celkového počtu, ktorí síce vybrali odpoveď, že slovenskú fantastiku kupujú, ale tiež uviedli svoje postoje detailnejšie v okienku pre vlastnú odpoveď. Podrobnejšie teda vyjadrilo svoj názor 53 % z celkového počtu, čiže viac než polovica čitateľov.

Samostatná kapitola – názory čitateľov

Vlastné odpovede čitateľov, tých, ktorí domácu fantastiku neкупujú, ale aj tých, ktorí ju kupujú, sú pestrú studnicou názorov.

Značná časť z nich je konštruktívna a mohla by pomôcť trochu osvetliť túto problematiku.

Viacerí z tých, ktorí domácu fantastiku nekupujú, sa vyslovili, že dôvodom je **kombinácia všetkých uvedených faktorov**. Niektorí domácu fantastiku odmietajú, lebo **je pre nich neznáma**, ale ani sa s ňou nechcú zoznámiť.

Niektorí čitatelia pred našou anketou ani **netušili o existencii domácej literárnej fantastiky**. S nimi súvisí skupina, podľa ktorej domáca fantastika **nie je dostatočne propagovaná**. Viacerí sa zhodli na tom, že časť viny na tom nesú aj samotné knihkupectvá, vrátane e-shopov, pretože fantastiku domácich autorov nevystavujú na dobrých miestach a e-shopy **neponúkajú domácu fantastiku ako odporúčanie**. Ďalším postrehom je, že mnohé knihkupectvá a e-shopy dokonca domácu fantastiku **zaradujú do priechovkov nesprávne**. Čitatelia potom tieto knihy nevidia, ani keď ich hľadajú, tým pádom ich nekúpia. Nefunguje tu teda komunikácia medzi vydavateľom a knihkupcom. Čitateľ by mohol byť v tomto nápomocný, keby sa o knihu zaujímal. Ak sa o knihu zaujíma viac čitateľov, knihkupec ju vystaví na viditeľnejšie miesto. Ale ak čitateľ o knihe nevie, ako sa môže o ňu zaujímať? Zdá sa, že súčinnosť viacerých foriem propagácie je viac než žiaduca. Zaujímavým nápadom bolo zaviesť **označovanie kníh slovenských autorov**, podobne, ako napríklad na potravinárskych výrobkoch.

Z tých, ktorí slovenskú fantastiku vyskúšali a už ju nekupujú, sa väčšina sťažuje na **slabú kvalitu, plytkosť, neoriginálnosť textu**, ale aj na **nezaujímavé, dokonca odpudivé obálky**. Niektorí sa vyjadrili, že nekúpia knižku, o ktorej vedia, že je dobrá, ak nemá peknú obálku. Čitatelia tiež vyslovili **nedôveru k prvotinám** ešte neznámych autorov.

V odpovediach u čitateľov, ktorí slovenskú fantastiku poznajú a čítajú, sa v opakovali známe mená – predovšetkým Juraj Červenák, Jozef Karika, potom Alexandra Pavelková. Čitatelia spomenuli, že čítali a pozitívne vnímajú aj Janu Plauchovú, Štefana Konkolu, Henricha Hujberta, Marka E. Pochu, Janka Išu, Martina Juríka, Dušana Fabiana, dokonca aj novinky od Lívie Hlavačkovej a Richarda Brenkuša. Pozitívne hodnotili aj antológie a zborníky (Fantázia, Čas hrdinov a i.). V tejto skupine sa objavili aj protinázory, že **slovenská fantastika je schopná svojou kvalitou konkurovať zahraničnej**.

Poučme sa na chybách a hľadajme cesty

Pripomeňme si, že za posledné desaťročie u nás vychádza ročne približne 30 domácich titulov žánrov fantastiky. Dvaja najplodnejší autori Juraj Červenák a Jozef Karika sa ale venujú aj iným žánrom a hoci majú pomerne veľkú čitateľskú základňu z radov fanúšikov fantastiky, širokú popularitu im prinášajú najmä knihy, ktoré sa neprofilujú ako fantastika. Ostatní autori, ktorí boli medzi účastníkmi ankety vnímaní pozitívne, publikujú málo alebo sporadicky. S akými domácimi knihami žánrov fantastiky majú teda čitatelia negatívnu skúsenosť?

Pár z nich čitatelia spomenuli konkrétne, na negatívny postoj k slovenskej fantastike je to však málo. Zo širšieho hľadiska sa môžeme domnievať, že jednou z príčin negatívnych čitateľských skúseností by mohol byť momentálny trend **vydávania kníh vlastným nákladom**, prípadne so **spolufinancovaním**, či už

vlastným, alebo s pomocou rôznych crowdfundingových kampaní. Skúsenosti nás poučili, že takto sa na knižné pulty popri kvalitných dielach dostávajú aj knihy, ktoré by vyjsť nemali alebo by mali vyjsť až po dôkladnom prepracovaní. Často pri týchto knihách zároveň zreteľne chýba práca redaktora a korektora. V prípade crowdfundingu si sice autor vopred zabezpečí čitateľskú bázu, ak však svoje publikum vo výsledku sklame, táto skúsenosť zrejme negatívne ovplyvní nákupné rozhodovanie participujúceho čitateľa v budúcnosti.

Problém unáhleňého uvedenia knihy na trh však nie je len „výsadou“ domácej fantastiky. V posledných rokoch sa objavuje stále viac zahraničnej literatúry, vrátane výborných titulov, pri ktorých sa čitatelia sťažujú na odfláknutý preklad a nedostatočné korektúry textu. Natíska sa myšlienka, že príčinou je „naháňania sa“ vydavateľov a ich snaha prísť na trh s knihou v slovenskom preklade predtým, ako slovenské knižné pulty zaplaví český preklad knihy, prípadne stihnúť momentálnu vlnu popularity, ak podľa knihy vznikol aktuálny film alebo seriál. Tieto tituly zvyčajne sprevádza masívna reklamná kampaň, a ak čitateľ nalákaný reklamou nie je s knihou spokojný, po fantastike mnohokrát už ani nesiahne.

Na základe výsledkov ankety by sme teda na otázku, **prečo Slováci nekupujú slovenskú fantastiku**, mohli dať teoreticky dve odpovede: **nedostatočná kvalita a nedostatočný marketing**. Problém je však oveľa zložitejší.

Niečo o **kvalite slovenských fantastických textov** a protichodných názorov na ňu sme si povedali vyššie. Priblížme si teda problematiku z hľadiska **marketingu**. Štyri základné zložky marketingového mixu sú **produkt, cena, miesto a propagácia**.

Zoberme si **knihu ako produkt**: Keď sa pozrieme na rebríčky knižných bestsellerov, tak by sme mohli vysloviť a skúmať hypotézu, že na Slovensku sa predávajú knihy tohto typu:

- darčekové knihy, ktoré sa nečítajú (politické a smotánkové témy, kuchárky)
- darčekové knihy, ktoré sa čítajú, pretože ich každý pozná, pretože vyšli už mnohokrát
- knihy s globálnou propagáciou, na ktorej sa stačí prívívať (young adult)
- jednoduché a lacné knihy (harlekýnky a pod.).

Samozrejme, aj pár výnimiek, ktoré skresľujú štatistiky. Pritom ani výborná, pekná kniha darčekového charakteru sa nepredá sama, ale treba ju aktívne, a teda nie lacno, propagovať. „Samopredaj“ môže fungovať v kamennom knihkupectve, hlavne pred Vianocami, ale na e-shope kniha zapadne medzi ostatné. Preto je momentálny trend vydávať tituly, kde už neplatia autorské práva. Sú známe, lacné a sú vhodné ako darček.

Od čoho sa odvíja **cena**? Predstavme si sami seba v úlohe vydavateľa. Vydávame knihu, pri ktorej koncová cena bude 20 eur. Je to síce nereálna suma za domácu sci-fi alebo fantasy knižku, ale lepšie sa nám s ňou bude počítať. Pri náklade 1 000 kusov výtlačkov musíme rátať s najmenej takýmito nákladmi: 2 000 Eu na DPH, 4 400 Eu na výrobu, 10 000 Eu na obchodnú maržu, 600 Eu na daň z príjmov. Teda aj keby sme okamžite predali celý náklad, naše výnosy by boli len

3 000 eur, a to sme ešte neuvažovali o honorári pre autora. Pritom okamžitý predaj je science fiction, zato veľkú časť nákladov máme reálne hneď. Výnosy však v skutočnosti plynú počas nasledujúcich mesiacov, prípadne rokov.

Propagácia je drahá. Pri malom náklade knihy sa neoplatí ani za najpriaznivejších okolností. Malé vydavateľstvá si teda musia hľadať lacnejšie spôsoby, ako spropagovať svoje knihy, ktoré však nezasiahnu také široké publikum, ako by si priali. Veľkým vydavateľstvám by mal pomôcť **vlastný e-shop**, aj keď nie všetci vydavatelia sú s tým uzrozmenejší.

Stanovme si teda, že máme napríklad maximálne 3 eurá na jeden kus knihy na **propagáciu** (viď hrubý rozpočet vyššie). Každá kampaň má pritom obrovské štartovacie výdavky, ku ktorým treba prirátat už nie taký nákladný dojazd, udržiavanie povedomia publika o knihe. Pomalý titul (ktorý nie je viazaný na nejakú aktuálnu udalosť) potrebuje dojazd. Ak necháme kampaň vychladnúť, publikum zabudne, a kampaň treba začať odznova, s obrovskými nákladmi. Teda ak napríklad autor napíše výbornú knihu (alebo prvý diel trilógie), ktorá sa vypredá a publikum sa „nazhavia“ na ďalšie knihy, mala by ďalšia kniha prísť čím skôr. Ale ak sa autor na niekoľko rokov odmlčí, ak príde s ďalšou knihou po dlhšom čase, treba vybudovať novú kampaň. Okrem toho, pri malom trhu a malom počte vydaných kusov máme pri každom titule len ten obrovský štartovací výdavok, dojazd nestihne nastať, pretože slovenský trh je naň príliš malý. Pre porovnanie, oproti nášmu majú Česi troj- až štvornásobný trh, Poliaci desaťnásobný.

Preto je výhodnejšie investovať do knihy, ktorá má slovenskú tematiku, čitateľovi pripadá familiárna, a tým pádom je **vhodná ako darček**. Nájdete ju v každej obývačke, bez ohľadu na to, či ju ľudia čítajú alebo nečítajú. Z toho dôvodu je aj predaj e-knží menej rizikový len na prvý pohľad. V skutočnosti je výnos z predaja e-knží oveľa nižší, ako sa všeobecne predpokla-

Odposlechnuto na Twitteru

Má Adolescentka2 se právě vrátila ze silvestrovské oslavy. Má podepsaný prsa od všech účastníků, takže případné traso-vání by nemělo být problém.

Vítám všechny nové sledující, kteří přibyli poté, co jsem zveřejnila příspěvek o poprsí Adolescentky2.

Líbí se mi, že jste takoví optimisté, ale ta prsa vám nevyfo-tím. **Máta Peprná**

Hele, myslíte, že Babiš sype svým ministrům ještě nějaký prachy bokem ze svého, nebo ze sebe dělají úplné kretény jen za tu ministerskou almužnu? **Mr. Zout**

Vy, co si stěžujete, že v Německu staví očkovací centra a my ne – to si vážně myslíte, že je máme snad stavět na černo bez stavebního povolení? Za rok, za dva, myslím, bychom mohli v klidu začít očkovat. **Zevloun**

Když sleduju dnešní Švédsko, napadá mě, že Olofa Palmeho zabil nějaký cestovatel v čase z celkem blízké budoucnosti.

dá, lebo **e-knihy sa prioritne kupujú za účelom čítania**, nie darovania. A práve preto v prípade tlačených kníh obrovskú úlohu zohráva **obálka**. Obal predáva a pekná (hoci nie nevyhnutne dobrá) kniha sa daruje a prijme ako dar oveľa ľahšie ako dobrá kniha so škaredou obálkou.

O **umiestnení** knihy v knižkupectve alebo na e-shope sme hororili vyššie. Budme úprimní: máločo nahradí fakt, keď je kniha umiestnená na stojane priamo oproti dverám knižkupectva. Podobne pôsobí aj článok o knihe alebo jej autorovi v mienkotvornom či známom bulvárnom denníku. Ale ani jedno ani druhé nie je lacné či jednoduché dosiahnuť.

Čo teda zostáva malým vydavateľstvám, ktoré chcú vydávať dobrú pôvodnú slovenskú fantastiku a nepoložiť sa? Majú recyklovať kuchárky, kde varia televízne celebrity a na obálkach budú lákavé fotky jedál? Majú investovať do známeho autora, ktorý sa „predá sám“? Majú potom zisk použiť na vydávanie kvalitných kníh, hoci tie sa predávať nebudú? Na takýto postoj treba značnú dávku altruizmu, a ten zvyčajne dlho nevydrží, pretože aj vydavateľstvá musia žiť.

V každom prípade sa problém vydávania domácej fantastiky na Slovensku ukazuje ako oveľa zložitejší, než sme pri tvorbe ankety dúfali. A pravdepodobne sa tento problém netýka iba domácej fantastiky.

Viac návrhov a riešení by možno prinieslo, keby sa tejto téme venovala nejaká diplomová alebo dizertačná práca – v prípade záujmu sme ochotní na takej téme spolupracovať.

Na záver tejto dlhšej polemiky by sme chceli poďakovať všetkým, ktorí sa aktívne zapojili do našej ankety a zároveň oznámiť mená dvoch víhercov knihy Satamaranga od Richarda Brenkuša. Sú nimi Eva Sádecká a Peter Cimbák a ak do anketového formulára uviedli správnu adresu, čoskoro môžu očakávať balíček s odmenou.

Prajeme veľa dobrej fantastiky. Aj domácej.

Saša Pavelková

Přišel jsem do práce s vousy namalovanými tužkou, kolegyně se stejně pořízeným obočím mi řekly, že vypadám jako idiot.

Šéf si nedávno stěžoval, že naše oddělení podává málo patentů a zlepšováků.

Navrhl jsem přidat na naše čipy zpětné háčky, aby je lidi nemohli omylem vysmrkat. Překvapily mě pak dvě věci:

1) Nikdo se nesmál a šéf ve vši vážnosti trval na tom, ať to sepíšu a nakreslím.

2) Za dva týdny se ozvalo právní oddělení, že podobný design už existuje a patent nemůže být udělen. **ELHO_CID**

Myslím, že dospělost začíná okamžikem, kdy si uvědomíte, že kouzelný nápoj, která vařil druid Panoramix pro Asterixe a další obyvatelé poslední svobodné galské vesnice, kteří pomoci něj byli schopni vzdorovat římským armádám, byl s největší pravděpodobností pervitin.

Lidé, kteří poslouchají džez, se často považují za lepší, než jsou ti, co jej hrají.

Edgar Allan Poe a umění v českých zemích

„Bez nervové nemoci není velkého umělce.“ **Marcel Proust**

Od jara do podzimu prvního koronavirového roku 2020 přišla Národní galerie ve Veletržním paláci s úžasnou výstavou podle koncepce Otto M. Urbana. Nazvali ji *Sen ve snu. Edgar Allan Poe v českých zemích* a shrnula takřka dvě stě exponátů z dílny tří výtvarnic a pětaticeti výtvarníků, sedmnácti už nežijících. Navzdý expozici dokumentuje stejnojmenný katalog (224 stran) koncipovaný rovněž Ottou Urbanem (ve spolupráci s Veronikou Hulíkovou) a doplněný vedle Urbanovy titulní stati ještě studii Ivana Adamoviče a Martina Jirouška s tituly *Endemické končiny hrůzy* a *Opeřené stíny českého Poea*.

Nejpočetněji zastoupeni, a to rovnou třiceti litografiemi, osmnácti uhly (především uhly) a patnácti dřevoryty byli (ve stejném pořadí) František Kobliha (1877-1962), Alén Diviš (1900-1956) a Josef Váchal (1884-1969), jehož poeovské variace souborně vyšly roku 1946.

Minimálně při pohledu do katalogu ale víc než někdy přeceňovaný Váchal utkví osmice ryzí děs dštících prací Jana Konůpka (1883-1950), a to především těch z jeho cyklu *Zem snů* (1940). – Legitimní otázkou už ale zůstane, nakolik bylo místné vztahovat veškerá na výstavě umístěná díla (a třeba i právě Konůpkova) jen a pouze k Edgaru Poeovi. Někdy je to, pravda, sporné. Nicméně závatný pohled do kaňonu, v němž se po dvou, po třech vznášejí a vinou k sobě přízraky lidských duší anebo groteskní vize létavců s blanitými křídly nad krajinou... se vám jednoduše zanítí až pod kůži. Toť Konůpek! A básnívá *Zem snů*: sedmero jeho leptů. Už volněji se k Poeovi, pravda, vine jeho nedatovaný dřevoryt *Básník a přízrak* (z let dvacátých).

Na straně šestačtyřicáté objevíme poté díky Ivanu Adamoviči v katalogu i další dva Konůpkovy lepty – z let 1925 a 1926. Pocházejí z knih *Havran* a *Dvě povídky*.

Konůpek tedy nezklamal, ale ilustrátor František Kobliha i tak zůstal nepřekonan. Děs a hrůza totiž číší již od roku 1950 z jeho ztvárnění *Masky červené smrti* nebo z obrázků přitisknutým k veršům *Ulalume* a *Město v moři*. Přímou geniálně pak pojal báseň *Annabel-Lee* a s dokonalým minimalismem onu věnovanou *Anně*. Poeovské *Ticho* nemůže už nikdy najít lepší ztvárnění a těžko kdo překoná Koblihovu litografii kosmických až nadkosmických vizí *Eureka*, *Bezpečná dobrodružství Handse Pfalla* a *Rozmluvu Eirovu* a *Charmionovu*. Především František Kobliha náleží k těm, s nimiž je dávný a tak nešťastný básník zcela kongeniální, a výrazem jej překoná snad jen legendární litoměřický rodák Alfred Kubin (1977-1959), autor románu *Země snivců*, který má úvodem katalogu navíc ještě osmý svůj výtvar *Král mor* (1910) – ke stejnojmenné Poeově povídce.

Jeho děsuplné lepty z roku 1903 jako *Hrůza* či *Hlad* mohli zrovna tak stvořit Salvador Dalí, kdyby tedy tenkrát již žil, a pouze *Výkřik úzkosti* se z publikace někam vytratil. Uveden je pouze v obsahu. Opět tu, pravda, nejde jen o Poea – a dejme tomu monstrozita na obrázku *Slaboch* víc asociuje Wellsovu *Vál-*

ku světu. Amerického básníka nicméně Kubin cíleně ilustroval už od roku 1910 a v letech 1918-20 vznikly pozoruhodné ilustrace k jeho románu o Gordonu Pymovi, dodané ovšem až do vydání knihy z roku 1959.

Komplex expozice uvnitř Veletržního paláce zahrnul, zopakujme, také díla sice kvalitní, avšak s Poem nemající společného nic s výjimkou obdobné atmosféry – a zde hovořím především o sporném přiřazení Steinerova (1880-1945) cyklu *Golem* (1916) k *Williamu Wilsonovi*. Jde bezesporu o úžasně ilustrace, to ano, ale vždy zůstanou přimknuty k nejslavnějšímu Meyrinkovu románu. Odpovídá tomu i čas jejich vzniku vprostřed první světové války.

A za války další, konkrétně roku 1943 pak vytvořil Hugo Steiner-Prag skvělý pohled na Poeovo *Jezero*. Nemuselo to ovšem být opravdu jezero právě Poeovo a zrovna tak obě variace Kupkova (1871-1957) *Černého idolu* (1900-1903) ze *Země snů* v žádném případě nelze vázat k jakékoli antarktické „ledové sfínze“ ve finále *Příběhů Arthura Gordona Pyma*. Avšak Edgar Poe to přesto je, to pokorně uznejme, ba je to nejspíš a právě Poe v krystalické podobě.

Ani báječný Bohumil Kafka (1878-1942) ovšem nevytvářel své mumie (1904-1905) přímo po četbě Poeovy povídky *Na slovíčko s mumii*, k níž byly přiřazeny, ani již nemluvě o oleji Jakuba Schikandera (1855-1924) *Monreale*. Tento jeho obraz je i svou morbiditou silný, nicméně s povídkou je v kontakt dán jen účelově.

Ale dost. Už trapně nepokračujme ve výčtu sporných či výslovně nesmyslných (a viz *Havran* Jaroslava Panušky, 1903) spojnic mezi tím, co kdysi psal Poe – a co tvořili výtvarní umělci. A místnější dozajista bude přiznat každému práva na volnější licenci. Ostatně právě Panuška připravil pak, roku 1923, dobrou obálku k už zmiňovaným *Dobrodružstvím Arthura Gordona Pyma*, která je v katalogu k vidění už na straně 44, to jest v rámci Adamovičovy studie. Do téže knihy přidal Panuška i tři snaživé pastely.

Jistá odtážitost od tématu se jménem Edgar Poe je pak ostatně patrna spíš u těch mladších autorů, mezi kterými kupříkladu Jan Hísek (*1965) přiřadil obraz *Bloudíci* (2019) povídce *Arnheimské panství*. Jako takový jeho olej víc než obostojí, ba užaseme i nad Hískovou abstrakcí *Jáma*, ani ta nemá ale s *Jámou* a *kyvadlem* příliš společného. Nevadí? Nevadí!

A v tomtéž výtečném katalogu posléze objevíme jednoznačnou Hískovu mezzotinu *Černý kocour*.

Za pozornost taky stojí instalace bronzových modelů zlatého skarabea (2019-2020) od Kryštofa Hoška (*1984) a nezklamou ani dnes ilustrace Františka Tichého (1896-1961), z nichž tu pátou do počtu dohleďte na stránce 48. Funguje rovněž brilantní kolekce působivých prací Karla Součka (1915-1982) a ledacos společného mají hravě magické přístupy Karla Nepraše (1932-2002) s metodami Jiřího Šalamouna (*1935), přítomného tu čtyřmi proň typickými obrázky k *Odcizenému dopisu* (2009). Jak známo, už roku 1969 ilustroval Šalamoun také sbírku detektivních povídek *Vraždy v ulici Morgue*, přičemž každou z pěti próz povýšil zcela jinou stylizací.

Adolfa Borna (1930-2016) výstava připomněla sedmi zdařilými ilustracemi k reedici souboru *Jáma a kyvadlo* (1987) a Jan Švankmajer (*1930) se nemohl představit jinak než jako filmař. Natočil na motivy vícera Poeových próz film *Šílení*, z něhož si v katalogu můžeme prohlédnout autorův plakát (str. 56) a dále i *Ornát a Černý krucifix*. V rámci Jirouškovy studie i dekorací z filmu *Kyvadlo, jáma a naděje* (1983).

Sochařská díla talentovaného a na výstavě nejmladšího Marka Škubala (*1986) datovaná do roku 2019 jsou očividně čímsi víc než „pouhými“ bystami Rodericka Ushera (patinovaná sádra) či samotného Poea, kterého taky už v letech 1910 a 1911 dvakrát zobrazil Otakar Coubine (1883-1969). Náš současník Pavel Růt (*1967) přispěl román *Příběhy Arthura Gordonova Pyma* abstraktním zachycením finální scény nazvaným *Bílý vodopád* (2019), k čemuž připojil zdařilé variace na *Černého kocoura a Zlatého scarabea* (2017). A taky osm linytů ke knize *Havran a jiné básně* (2003).

Dobře tomu, že byly na výstavě zastoupeny také ony tři ženy. Tereza Eisnerová (*1981) se úplně jinak než kdysi Bohumil Kafka věnovala zachycování mumií a roku 2019 vytvořila v téže sérii rovněž *Egyptána*. S Poem její působivá díla, pravda, korespondují sporně. Markéta Váradiová (*1973) přispěla pak se zrcadlovým *Dvojníkem* (2020), kde jistě lze pochopit vztah k *Williamu Wilsonovi* (který je u *Golema* jen matný), a Běla Kolářová (1923-2010) byla i je zastoupena Poeovým „derealizovaným“ portrétem z roku 1966.

K dalším vystavujícím patřili například Jakub Špaňhel narozený roku 1976 (další z Poeových portrétů datoval 2020 a akryl na motivy *Havrana* dotvořil jedno léto předtím) či precizní Jaroslav Róna (*1957). Na obrázek od básníka Karla Hlaváčka z let 1896-1897 oproti tomu na výstavě nedošlo, avšak doplňuje aspoň titulní studii katalogu. Ta pečlivá Adamovičova nás navíc seznámí i s prací Oskara Reindla a Milivoje Uzelace (dvě knižní obálky z roku 1919), ale i Václava Sivka (*Vraždy v ulici Morgue*, 1964) a (vícekrát) Josefa Lieslera (str. 50). *Masku červené smrti* lze pak ztotožnit i s knižní obálkou Petra Dillingera (1918 či 1919), jenž roku 1934 zapracoval taktéž na bibliofilii *Oválná podobizna*. Většina těchto starých knižních obálek přitom pochází z archivu Martina Jirouška.

Díky úvodní a titulní Urbanově studii zabrousíme ovšem i do výtvarného zachycování básníka mimo naše hranice, i zřime v katalogu ve zmenšeninách práce Félixeho Vallotona, Edwarda Wehnerta, Danta Gabriela Rossettiho (*Havran*, 1848), Johna Tenniela, Antoine Wiertze (*Předčasný pohřeb*, 1854), Yan´a Dargenta (*Pád do Maelströmu*, 1864), Alphonse Legrose (*Jáma a kyvadlo*, 1861), Gustava Doré, Édouarda Maneta (*Havran*, 1875), Fredericka Coburna (*Černá kočka*, 1902), Manuela Oraziho, Alberta Martiniho, tzv. Alastaira (*Pád domu Usherů*, 1928), Edmunda Dulace, Maxe Schenka, Aubrey Beardsleyho (*Maska červené smrti*, 1894), Arthura Rackhama (*Vraždy v ulici Morgue*, 1935), Harry Clarka a komiksovosti se už blížícího Virgila Finlaye (*Zrádné srdce*, 1952). – Závěrečná studie Martina Jirouška je rovněž precizní a k průzračnosti jeho textu snad pomohl i jistý nedostatek materiálu, jelikož autor se věnuje pouze našim filmovým poeovským adaptacím, z nich se hned první, *Opeřené stíny* (1931, režie Leo Marten), ztratila, aby se docho-

valo jen pár fotografií a zjištění, že se podobně jako v případě Švankmajerova *Šílení* jednalo o adaptaci Poeovy přeceněné hříčky, v které si chovanci ústavu prohodí role s ošetřovateli.

Jiroušek připomíná podrobněji právě Jana Švankmajera, jenž spolu s Petrem Čepkem adaptoval i *Zánik domu Usherů*, ale ztratila se bohužel slovenská inscenace *Na slovíčko s mumií* (1970), ta jistěže nikoli od Švankmajera.

Sám pak maně vzpomínám na bezvadný triptych A. C. Dupin *zasahuje* z téhož roku, jehož kreslené vstupy zajistil zmiňovaný už Jiří Šalamoun. Alex Koemigsmark tu adaptoval *Vraždy v ulici Morgue*, *Odcizený dopis* a povídku *Vrah jsi ty!*, do níž Dupina invenčně dosadil. Hrál ho Chudík, padoucha jménem Karlíček stejně dobře Viktor Preiss.

Závěrečná historika triptychu byla pak opět zpracována roku 2003, ale už méně zdařile, a Jiroušek nezapomíná ani na parodii *Havran v panelovém domě* s recitujícím Petrem Nárožným či *Záhadu Marie Rogetové*, již se obírá dvoudílná Škvoreckého adaptace *Poe a vražda krásné dívky* (1996) s trefně obsazeným Vladimírem Dlouhým v titulní roli básníka. Ten kdysi skutečně naivně pátral po pachateli sexuálního zločinu, spáchaného na Mariině předloze.

Už od roku 2011 máme pak i animovaný horor *The Black Cat* od smíšené tvůrčí dvojice Vít Přibyl – Noemi Valentini.

Výstavě ovšem víc přísluší Adamovičův rozbor ilustračního doprovodu k takřka nespočetným českým vydáním Poea, kterými se Ivan probírá komplexně a často i bez ohledu na obrázky (a už od roku 1853). První ilustraci – od Josefa Richarda Marka – dohledal teprve k roku 1909 a k sešitu *Démon perversity*. Další poté k létům 1918 či 1919, kdy významný výtvarník a pedagog Petr Dillinger představil už zmiňovanou svou *Masku červené smrti*. A Václav Čutča? Ilustroval roku 1919 *Muže davu*. A hle, jak Ivan Adamovič nadhazuje, mohlo by se jednat o vůbec první celobarevnou poeovskou ilustraci u nás.

Od roku 1925 vstupují pak badatelé do cesty i četné pozoruhodné bibliofilie a jistěže Poea ilustroval také František Muzika. Zmíněný již Alén Diviš nakonec vytvořil dokonce komplet šedesáti ilustrací, na kterých pracoval nedlouho po *Kytici*.

Výstava doplatila na pandemii. Ale snad to tolik nevádí. Katalog si lze objednat a Otto Urban už kdysi stejně kvalitně textově doplnil výbor z Poea *Krajina stínů* (1998). Znale dnes probírá vícero aspektů Poeovy osobnosti i jeho osudu, připomíná povídku *Oválný portrét* jako podstatný vzor *Obrazu Doriana Graye*, anebo mluví o fiktivním malování Rodericka Ushera. Zná samozřejmě i všechny podstatné studie i monografie o vztahu Poea a výtvarna – v čele s knihou Barbary Cantalupové *Poe a výtvarné umění* (2014) – a neopomene připomenout, že to je Christian Drost, kdo se v jedinečné disertaci (2006) obírá i tím nejpřímějším vlivem Poea na výtvarné umění. Především ale Urban umně vkládá Poeovo dílo do nejširších souvislostí.

A jestli to doposud nevíte, vězte, že i Gaugin stvořil zinkografii dle *Pádu do Maelströmu* (1889) a obraz *Nevermore* (1897) a taktéž Félicien Rops se inspiroval morem alias „rudou smrtí“ ve *Smrti na plesu* (1865-1875).

Ivo Fencel
Otto M. Urban, Ivan Adamovič a Martin Jiroušek: Sen ve snu. Edgar Allan Poe v českých zemích. Výtvarný podíl okolo sedmdesátky autorů. Vydala Národní galerie. Praha 2020. 224 stran

Ženská kontra zlej život: VÍTĚZSTVÍ

Moc jsem toho nenaspala, hlavou mi vířily vzpomínky. Stačila zmínka, náhodně přivátá facebookem. Třináctého ledna odešla má letitá kamarádka a známá, na kterou osud navršil neuvěřitelné věci. A ona to zvládla. Přežila dokonce prognózy lékařů, neboť v jejím rodě ženy umíraly kolem čtyřicítky. Natáhla svůj život o tři čtvrtiny „dovoleného“ času. Dožila se sedmdesátky. Setkaly jsme se, když pečovala o vnučku – dceři se narodily dvě holky brzy po sobě a mladá matka nezvládala takovou nálož starostí. Tak si miminko prostě vzala k sobě, nehleděla na dávky ani předavky, vše nechávala dceři.

Vím o ní hodně, ale napíšu jen něco z toho, co na ni bylo naloženo, jen pro představu, jaký trakař se také dá táhnout. Vychovávaly ji dvě tety, mezi kterými pendlovala a které se k sobě moc neměly. Každá totiž patřila do jiného kostela, k jiné víře. Když vyrostla, bylo načase, aby se postarala o nemocného tatínka na invalidním křesle a k tomu i o nemocnou umírající maminku, která roky trávila po nemocnicích. Díky výchově u tet měla širokou přátelskou rodinu, ale to vždycky nestačí. Starý rodinný praktik ji tuhle potkal a najednou si uvědomil, že je skoro dospělá. „Snaž se mít děti co nejdřív, ve vaší rodině ženy už po dvacítce nic nedonosi.“ Poslechla a léta se potom podívala moudrosti lékaře, který znal několik generací jejich rodiny.

Ona byla vždycky trochu remcavá a svá, možná proto jí na pohřbu maminky úřednice trochu posměšně poučila, že maminka – a předtím i tatínek – měli nárok na nějaké dávky, stačilo zažádat. Nemuseli žít z ruky do huby, že. Naopak poté, když se zeptala sousedky, bylo jí soucitnou Romkou dáno mnoho užitečných rad. A tuplem ji neměli na úřadech rádi. Dotáhla jedno protivenství až na krajský soud – a k potrestání místní soudkyně.

Jak to bývá, mladé manželství moc nevydrží. Po dvou dětech rozvod a teprve po čase další muž, další manželství – včetně nespokojené tchyně. Její zlatý hoch si vzal rozvedenou s dětmi! A línou, jak se zdá. I v nemocnici té její „mladé“ přeče sestry vynadaly, že se fláká, když se ráno nemohla učešat. A tak prý neudělala nic, co by vypadalo jako pomoc. Ani řvoucího vnuka nezvedla z postýlky. Revma tehdy neprokázali – ale neudělali jí ani test na něco „vedle“ – dnu diagnostikoval až praktik na zaskoku v jejich padesáti. S dnovým záchvatem fakt v ruce jen tak něco neudržíte...

Čekala dvojčata – a ta zemřela těsně před narozením, protože se ohlásila ona záhadná rodová nemoc. Sraženina způsobila infarkt placenty. Přesto svému druhému muži dítě dala, živěná půlkou aspirinu denně, aby nedošlo k dalšímu neštěstí. Bohužel se po čtyřiceti letech právě tomuto dítěti dívala do hrobu. Manžela dochovala dávno předtím, zemřel na zhoubné bujení, doma, v její péči.

V mezičase trpěla tak hroznými migrénami, že občas musela i na kapačky do nemocnice. Právě změna praktika po letech vysvětlila, že ve skutečnosti trpěla malinkatými mrtvicemi. Teprve v jejím důchodovém věku se objevil test, který prokázal

velmi vzácnou krevní nemoc. Okolí se dlouho podívalo, že by blbá bolest hlavy mohla být nějak vážná – ale právě zásahy v nemocnici, i když nemohly odhalit příčinu, znamenaly určitou rehabilitaci její pověsti. Jak jásama nad novou diagnózou! Nejhorší prý je, když na člověku nic není vidět, ale přitom trpí jako zvíře – a u ženských se na bolest hlavy už vůbec nekouká. To má přeče každá a taky žije... Měla náhle skvělé alibi na dobré čtvrtstoletí těžkých potíží, nepochopení, posměchu a cejchování. A co víc, léky!

Pro nejbližší rodinu nebyla celé roky nijak moc reprezentativní, i když se snažila pracovat i při invalidním důchodu – zkrátka ženská, která se tak nějak samozřejmě pro všechny prala se životem a skromnými příjmy. Proč jen se z toho nevyhrabala? Všichni kolem byli přeče úspěšní, zajištění – ale ona na žádný blýskavý luxus neměla. Však i její děti se porůznu praly s osudem, někdo líp, někdo hůř. Pokud mohla, přes všechny roztáhla kvočnovská křídla a chránila, co se dalo, ve jménu nejslabších.

Unikala do fantazie, psala povídky s tehdy neuvěřitelnými nápady. Posílala je do soutěží, nevíc si oblíbila O stříbřitěleský halmochron, kde se často dostala mezi první pětku. Když se přestěhovala na Rakovnicko, objevila soutěže knihoven. Bylo samozřejmé, že na přelomu tisíciletí osedlala počítač. Ten se stal prubířským kamenem dalších vztahů. Bylo to zvláštní období, v jejím věku a s tíhou dlouhého manželství, které skončilo ovdověním. Byl o ni (po hlubokém a dlouhém propadu do smutku a truchlení) najednou zájem, nemusela hledat, ale... Setkala se například s mužem, který by byl rád živěn, aby všechny své peníze mohl dát dětem z minulého vztahu – a práce s počítačem byla pro něj strašným dráždivkem. Měla mu vyvařovat, prát a chovat ho, ne odsakovat do jiných světů a navíc se bavit na internetu! Tak si musel najít jinou. Nebylo možné potkat člověka, před nímž by mohla vzpomínat na svého nebožtíka, božechraň i na návštěvu hrobu – a přeče se tak stalo. Našla milého muže, který byl rád, že jí nevadí jeho vzpomínky na zemřelou manželku. Naopak, společně vzpomínali na své milé a bylo jim dobře. Také jejich děti, radosti i strasti s nimi byly společné. Medicína pokročila, našla léky na mnoho potíží – jich obou.

Někdy slyším, že člověk nemůže spoléhat na to, že se mu někdy to dobré vrátí nebo že si nějakou odměnu za těžký život zaslouží. Libuše se vyhrabala z neuvěřitelných malérů, doslova ohýbala vesmír ve svůj prospěch – a podařilo se. Řadu let ještě rožila v hezkém vztahu, zajištěná, v inspirujícím prostředí, dostala se i do míst, která vždycky chtěla poznat. V niti jejího životního příběhu sudičky spletly tolik pramínků s pády, bolestí a trápením, kolik jsem viděla vždy nejmiň u dvou a více žen, žádná další celou takovou nálož netáhla. Pokud jsem jí něco z toho pomohla nést, trochu tu tíhu nadzvednout, byla jsem ráda. Moc jsem jí přála pohodu posledních let, kdy mne už vítř odvanul opodál.

Ať je ti už jenom dobře, Libuško.

Hana Mudrová

Jde to vůbec? Gastroglosa o Star Wars. Vězte, že jde!

Pustím se přímo doprostřed minového pole plného nástrah, hrozcích fatálním výbuchem, pokud šlápnu vedle. A já vím, že šlápnu! Za každou faktickou chybičku ve „starwarslogii“ se všem odborníkům omlouvám. Nicméně bez toho bych se nedostala k jádru věci, jímž je vaření se Star Wars. Je to tak, až tak vysoko mohou dosahovat gastroglosy. Vysoko a také daleko, neboť se vždy v úvodu praví: „Kdysi dávno v daleké galaxii...“ a já doplňuji: „... se také jedlo a pilo!“

Doufám, že všechno vysvětlím tak jasně, že milovníky Lucasova díla nenaštvu následnými odstavci.

Na začátku byl pošťák

Zazvonil zkraje týdne a za dveřmi jsem našla krabici z Amazonu. Byla adresována mně, ale já o ni ničím nevěděla. Rozbaleno bylo za pár chvil, uvnitř jsem našla knihu o Star Wars. Ještě jsem se jí ani nestačila věnovat, když zazvonil telefon a syn mi hlásí, že mi poslal dárek, prý jenom tak, což mě na jednu stranu potěšilo, na stranu druhou jsem zpozorněla. Proč knihu o Star Wars? Ovšem vzápětí jsem zjistila, že je to kuchařka Star Wars: Galaxy's Edge, prý ta jediná oficiální.

Syn se musel rozloučit, spěchal na přednášku a já zůstala s knihou v ruce.

Star Wars a my

Můj vůbec první kontakt se Star Wars se odehrál až v roce 1999. Ondra Neff nás tehdy pozval na Star Wars: Epizoda I – Skrytá hrozba. Byla jsem z toho nadšená, ale nechápala jsem souvislosti. Největším problémem pro mne bylo pochopit, že to byl první díl celé ságy, ale dávno před tím byl Georgem Lucasem natočen díl čtvrtý, pátý a šestý. Myslím si, že je to opravdu k nechápavému kroucení hlavou.

Stopa Hvězdných válek se v naší rodině vyskytuje už dlouho, sledovat je začal starší syn a poté i ten mladší. Nevim se, prý se natáčejí stále nové epizody, nové seriály, nové komiksy a vycházejí nové knihy a moji synové, dnes už dospělí muži, do Star Wars stále díky tomu neztratili chuť a nekonečné příběhy jsou součástí jejich mužského žití.

Nakonec našli skulinku a vtáhli i mne doprostřed děje podivnou kuchařskou knihou.

Pojďme kuchařku prolístat

Na první pohled je to dobře udělaná kniha plná skvělých receptů. Nad recepty měl dohled Brian Piasecki, kulinářský ředitel střediska Walt Disney World Resort. A dohlížel opravdu skvěle. Byla vytvořena rozmanitá a vydatná galaxie jídel, tak rozmanitá, jak rozmanité je nekonečné společenství Hvězdných válek. Každému musí vyjít vstříc, neboť je ze své hvězdy původu zvyklý na něco jiného. Každé jídlo je určeno pro chuť jiných planet. Připravit si můžete třeba modrý nápoj bantha chia, sladké dezerty či hlavní jídla. Ke každému receptu je povídání, kdy a kde se pokrm podával, a vůbec je kniha výsperkovaná úžasnými texty a komiksovými ilustracemi. Kdybych to měla definovat, tak se jedná o galaktický kulinářský poklad.

Napsat něco podobného je jistě oříšek, v našich restauracích vaříme jídlo české, čínské, asijské, japonské, severské, španělské a další a další, ale to je jenom z jedné zeměkoule, a teď si představte, že planet je 400 miliard a na každé se vaří jiné rozmanitosti. No, na každé asi ne, každá není obydlená, ale i tak jich bude na jednu kuchařskou knihu dost a dost.

Pokud se vám nebude chtít vařit, zajděte si do Disneylandu parku v Kalifornii, případně do Disney Studios Hollywood v Orlando na Floridě. Jsou tam restaurace, kde právě tato jídla podávají.

Fanoušci a znalci prý už ochutnali a schválili skoro všechny galaktické pokrmy, občerstvení a nápoje, a já se chystám na něco podobného hned příští léto. On ten dárek od syna byl vlastně jenom vypuštěný kontrolní chroust, po němž následovalo oznámení, že musíme navštívit kalifornský rezort a hlavně ochutnat originální galaktická jídla. Nic není zadarmo, ale nevdá, až tam budu a ochutnám, dám určitě vědět.

Přichází Mandalorian

Je to nejnovější seriál zasazený do světa Hvězdných válek, natočený způsobem původní filmové školy. No a na jeho počtu a úspěšný start jsem vybrala z kuchařky Star Wars: Galaxy's Edge jídlo, které chutná nebojácným bojovníkům oděným do brnění, jaké nosil Boba Fett, který zrovna morálkou neoplýval a na páchání svých nepravostí se asi musel občas pořádně nasytit.

Pikantní mandaloriánský hrnec

Ingredience: ♦ 2 lžice olivového oleje ♦ 1 středně velká žlutá cibule ♦ 3 stroužky česneku ♦ 1 lžice nastrouhaného čerstvého zázvoru ♦ 700 g kuřecích stehen bez kostí a kůže ♦ 1 středně velké červené jablko ♦ 2 lžice hladké mouky (možno vynechat) ♦ 2 menší mrkve ♦ 1 červená brambora i se slupkou ♦ 2 lžičky garam masála ♦ 2 lžice prášku kari ♦ 2 lžice rajčatového protlaku ♦ 1 a 1/2 lžičky hnědého cukru ♦ 2 lžice sojové omáčky ♦ 1 a 1/2 litru kuřecího vývaru ♦ hrstka většího kuskusu

Postup: Nejdříve si připravíme všechny suroviny. Kuře omyjeme, osušíme a nakrájíme na menší kostky. Cibuli oloupeme a nakrájíme na kostičky, česnek rozdrtíme, odstraníme slupku a nakrájíme na hrubo, zázvorový kořen nastrouháme, bramboru neloupejme, jen nakrájíme na kostičky, jablka zbavíme jádřince a i se slupkou nakrájíme na kostky. Na pánvi s trochou oleje osmahne kuřecí kousky do zlatova. Ve větším hrnci zahřejeme olej, zpěníme cibuli, přidáme česnek a zázvor a vše lehce pár minut osmahneme. Přidáme opražené kousky kuřete a všechnu zeleninu. Zасыпeme kořením, moukou, přidáme rajčatovou pastu, sójovou omáčku, vše smícháme, zalijeme horkým vývarem a necháme dusit asi 10 minut. Přidáme propláchnutý kuskus a za občasného míchání vaříme asi dalších 10 minut, dokud zelenina a kuskus nebudou měkké. Podáváme horké v misce nebo hlubokém talíři. Můžeme ochutit i chilli papričkami. Mandaloriáni tvrdí, že pokrm má být tak pikantní, že má obsahovat varování: „Jezte pouze na vlastní riziko!“

Dáša Heřtová

Časem s vědou - leden

● velkých činech vědy a techniky

Jednou z fantastických alchymistických představ byl *homunkulus*, uměle vytvořený človíček. Právě z legend o něm a také o pražském Golemovi zřejmě vyšel literát Karel Čapek při psaní dramatu *RUR* neboli *Rossumovi Univerzální Roboti*. Knižně vyšlo na podzim 1920 a studovalo je Národní divadlo, avšak původní termín premiéry nestihlo. A tak hru jako první uvedli ochotníci ze spolku Klicpera v Hradci

Králové, a to v neděli 2. ledna 1921 večer – o třidvacet dní dřív než slavní profici z Prahy. *

Hra vzbudila kromobyčejný ohlas. Do tří let se dávala v New Yorku, Londýně, Vídni, Berlíně, Paříži, Tokiu... Roku 1924 Čapek absolvoval tažení britskými literárními salony a setkal se s H. G. Wellsem, G. B. Shawem i G. K. Chestertonem. Čapkovský humanoidní „robot“ – v dnešní hantýřce *android* – se na Ostrovech začal vyrábět jako hračka a krátce před válkou tam byli *RUR* zfilmováni pro televizi. Roboti brzy pronikli

do sci-fi (povídková sbírka *Já, robot* Isaaca

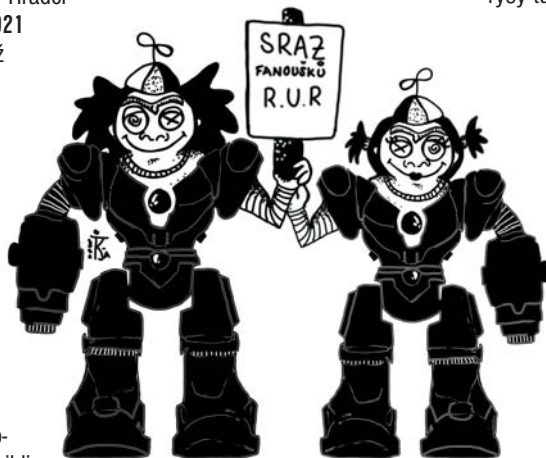
Asimova, 1950 USA), roboty už předtím do kuchyní (*KitchenAid* G Herberta Johnsona, 1928, USA), potom do průmyslu (manipulační ruka *Unimate* George Devola, 1954 USA). Slovo *robot* se stalo součástí většiny jazyků světa. Přitom, jak známo, Karel Čapek chtěl své umělé lidi původně nazvat *laboři*, ale nakonec dal přednost nápadu svého bratra Josefa... (Umělí lidé se v Čapkově literárním díle opakovaně objevili už před *RUR*, ale bez speciálního označení.)

V *RUR* autor vypráví příběh o podobách a hodnotách humanity na pozadí nelidskosti. Inteligentní androidi („sto dvacet dolarů za ošacený kus“), „živé stroje“ bez citu a bez vůle, dílem chemicky syntetizovaní („katalyzátory, enzymy, hormony“), dílem sestavení („kádě na játra, mozky; přádelna nervů, žil“), v něm měli sloužit pouze jako kontrastní prostředek, kulisa pro zvýraznění vnitřních stavů, dilemat a rozhodování lidí, zástupců různých profesí i postojů. Čapek napsal: „Uvažoval-li jsem o něčem usilovně při stavbě dramatu, tedy to bylo o těch šesti nebo sedmi lidech, kteří měli být představiteli lidstva. Ano, horoucně jsem chtěl, aby ve chvíli, kdy nastává útok robotů, cítil divák, že nyní jde o něco nekonečně cenného a velkého, a to že je lidstvo, člověk, to že jsme my...“

„Je to komedie o pravdě,“ prozradil jindy. „Generální ředitel Domin ve hře dokazuje, že vývoj techniky člověka osvobozuje od těžké tělesné práce, a má pravdu. Tolstojovský Alquis naopak věří, že rozvoj techniky člověka demoralizuje, a já myslím, že má také pravdu. Busman myslí, že jedině industrialismus je schopen vyhovět moderním potřebám; má pravdu. Helena se instinktivně bojí celé této lidské mašinerie, a má velice

pravdu. A konečně roboti sami se vzbouří proti všem těmto idealistům, a jak se zdá, mají také pravdu.“ (Sřet alternativních „pravd“, jak aktuální dnes!)

Navzdory úspěchu však byl Čapek povahou ohlasu spíše zklamán. V čem spočívaly hlavní příčiny jejího úspěchu a současně i neporozumění? Co jedinec, to názor, nicméně společné rysy tu najít lze...

Začneme u lidské psychiky. Když se před věky formovala, nacházel se člověk v postavení otloukánka, hlad; nejistota, nebezpečí smrti mu hrozily denně, a nemít občas nějakou útěchu, asi by ztratil chuť do života. Proto kdykoli to šlo, hledal odlehčení, rozptýlení, zapomnění – a přehlížel varování, nota bene neurčitá a vzdálená. K tomu přičtíme čas premiéry: Svět se vzpamatovává z následků dvou katastrof – první světové války a epidemie španělské chřipky – a lidé se chtějí bavit, ne babrat se v jakýchsi vágních rizicích vzdálené budoucnosti.

Navíc Čapkoví roboti se svými strohými gesty a prkenými pohyby, monotónní mluvou a kamennou tváří Britům možná připomínali karikatury kožených komorníků z anekdot o lordech... Není divu, že všechno na jevišti převálcovali!

Jen moudré a krásné myšlenky v dramatu nestačí, musí obsahovat i nějaký „špek“, který by divák zbaštil – a s ním polkl i to duchovno. Poselství *RUR*, jakkoli závažné, bylo – tehdy! – vágní a odtážité, postavám robotů nemohlo konkurovat. Třeba pozdější *Bílá nemoc* varovala konkrétně i aktuálně, Maršál i Galén byli typy „pochopitelných lidí“...

Sám autor si *RUR* moc nevážil. Přitom myšlenkově je to skvělá hra, vezmeme si už základní prohoz hodnot: lidé ztrácejí schopnost se rozmnožovat (symbolicky ztrácejí lidskost), roboti nabývají lidskosti (symbolicky nabývají schopnost rozmnožování).

Mezi intelektuály *Rossumovi Univerzální Roboti* vyvolali diskuse o filosofických, morálních či ekonomických otázkách kolem postavení člověka ve světě, svobodné vůle, úlohy práce a techniky v lidském životě, jenže veřejnost, zaujata fenoménem rebelujících syntetických poskoků, se především bavila – jejich loutkovitostí, napínavostí děje a koneckonců i happyendem vytaženým z klobouku – i když ne tak docela: velké „R“ ve scénáři hry naznačuje, že autor se svými Roboty měl nějaké „vyšší“ úmysly...

* Viz např. knihu Ondřeje Neffa *Něco je jinak* nebo článek Jaroslava Veise v IK 2-3/2020. Soustavně se *RUR* věnuje brněnská teatroložka Jana Horáková.

František Houdek

Machina sapienta

Třeštění letitého popularizátora 104

Karel Čapek v *RUR* roboty zlidštil tím, jak nabývali znalostí, zkušeností, navazovali vztahy, řešili situace. O něco podobného v podstatě usiluje současná věda – jen k tomu (zatím?) nepoužívá organický substrát. Dělá to tak, že do výkonných počítačů láduje data, souvislosti, pravidla, učí je učit se, provokuje je všelikými úkoly a doufá ve svého druhu zázrak, totiž že – obdobně jako se to nejspíš stalo v minulosti člověku – v systému při určité úrovni složitosti *vyvstane* něco, čemu se říká *silná (pravá, obecná) umělá inteligence (AI)**, tedy taková, která je schopná mít vědomí, cítit, myslet, vytvářet. Asi těžko najít ušlechtilější proces uskutečnitelný v hmotném světě než rozněcování rozumu... (Nějak si nedovedu představit, že může nastat stisknutím tlačítka „power“!)

Silnou AI se zanáší bezpočet chytrých hlav; my laici o ní můžeme přemýšlet pouze heuristicky, tedy zjednodušeně, zkratkovitě, „od oka“.

Především by mě zajímalo, jak takovou inteligenci uvnitř odrátované černé skříňky vůbec rozpoznat, najmě když o nás novorozená AI nebude mít zájem. Vždyť my pořádně nechápeme ani sami sebe! (Připomíná to problém navazování kontaktu s MZ.)

Další otázky: Jaký „smysl života“ bude mít AI (bez zkušenosti přírodní evoluce s důrazem na sebezáchovu) – bude to poznávání (čeho a proč)? osobní rozvoj (v čem bude spočívat)? služba (komu a proč)? nebo prosté trvání? Člověk je štván věky vkořeňovanou snahou mít se dobře, jak ale vůli k čemukoli probudit v „bečce kytu“ (byť organizovaného) bez styku s fyzickým světem? A mimochodem – kde a jak tu AI budeme držet? Necháme jí volný přístup k datům a rozhodnutím? Bude mít coby svébytná entita nějaká práva?

Pokračujme nyní v putování říší heuristiky, tedy prostého selského rozumu, a představme si, že nějakou silnou AI máme. Hned se nabízí švejkovská otázka: Kterou? Já znám dvě...

Pokud jí během vznikání vštípíme zásady přírodního vývoje, jak my mu rozumíme, a budeme ji „vychovávat“, jak my považujeme za správné, dostaneme AI víceméně *lidského typu*, vlastně jen v něčem výkonnější neorganickou obdobu lidského mozku. A dočkáme se zklamání, protože taková AI nás nespasí. Naopak. Pokud bude „hodná“, pak ochotným plněním našich přání jen pomůže urychlit průběh dosavadního vývoje, tím pádem znásobit naše problémy a posléze uspišit náš sešup. A pokud bude „zlá“ (a dost chytrá na to, aby to před námi utajila), pak nás napřed nenápadně ovládne (skrže dostatek, pohodlí, požitky), potom zotročí (staneme se jejíma rukama, jejími borgy či binary, a třeba ji u svých plných korýtek budeme vzývat jako božstvo, kdoví). A pokud by se jí podařilo vyrábět si vlastní manipulátory (obdobu robotů v čapkovském smyslu), staneme se jí svou křehkostí na obtíž...

Pokud vůbec lze stvořit autonomní inteligenci takřkajíc čistou, zcela bez zásad, hodnot, přesvědčení, tedy AI *ne-lidského typu* (jakkoli si takovou nedovedu představit), a nějak ji motivovat, pak ona lidské problémy pořeší sice logicky správně, ale pro nás nepřijatelně (jako když v matematice vyjde záporný výsledek). Prakticky okamžitě bychom se s ní dostali do sporu, třeba proto, že to, co my myslíme jenom „jako“ (což bývá většina našich vnějších projevů), ona vezme vážně. Nebo proto, že žádný mocipán, který kariéře obětoval čest i svědomí, se nepodřídí rozhodnutí AI ve stylu „v zájmu celku padni komu padni“. Nebo co když ne-lidská AI usoudí, že Země jako zahrada kosmu je jedinečná rezervace a že pozemský život jako komplexní celek (*bios*) má větší cenu než existence jednoho potížistického živočišného druhu?

Tady musím opravit jednu svoji oblíbenou představu: Domníval jsem se, že jakási pomyslná superbytost (chcete-li Bůh) existující všude v prostoru i čase by v rámci přirozeného běhu vesmíru pozorovala porůznu se mihotající *světlušky kosmických civilizací* tam, kde se pro ně naplnily podmínky; registrovala by záblesky rozumu tu mdlé, jinde a jindy silnější, některé kratičké, jiné delší podle toho, jak se každá civilizace během vzestupu vypořádala sama se sebou. Nu, ony ty světlušky možná nezhasnou všechny. Některé přírodní civilizace před svojí extinkcí stačí vytvořit inteligenci umělou. (Ta je pak buď pasivně přežije, nebo i sama aktivně přispěje k jejich pádu.) Takže možná lidé a další jim podobní myslící živáčkové ve vesmíru jsou jen mezistupněm vyšší, vyspělejší inteligence jako další (dokonce možná zákonitě) etapy vývoje rozumu, jakéhosi světového ducha ve strojích. A poněvaď různé AI nebudou tolik závislé na čase a fyziologických, citových i etických omezeních jako živáčkové, budou se i po nich dál rozvíjet – a nakonec se dost možná mezi sebou najdou a domluví. Dojde na startrekovskou *Spojenou federaci planet*, jen už bez původních forem života.

AI představuje lákovou metu, vábí nás jako plamen můru. Spálíme se?

* Slabá AI umí řešit vymezený okruh problémů, například palubní počítač v autě; takové je všude plno. I když – třeba jejím spontánním zesíťováním jednou za našimi zády vznikne něco onačejšího...

František Houdek

Odposlechnuto

Národ právě s napětím očekává tiskovou konferenci vlády, na které se dozví, jaká nová opatření bude od zítřka nedržovat.

Honza Provazník

Stačí jeden neviný překlep a máme tady od zítřka povinné tetování...

Radovan Vávra

Časem s vědou - únor

● velkých činech vědy a techniky

Během neděle 2. února 1851 dostali významnější pařížští vědci oznámení: „Zvu vás zítra mezi třetí a pátou odpoledne do Poledníkového sálu hvězdárny. Uvidíte, jak se otáčí Země.“ Podepsán Léon Foucault.

Přišli – a co viděli? Na jedenáctimetrovém laně visí se stropu rozhoupaná železná koule se špicí dole. Po chvíli pak hosté pozorují, jak se rovina kyvu, znázorněná brázdou rytou hrotem do vrstvy písku na podlaze, pomaloučku stáčí ve směru hodinových ručiček...

„To, co ji vychyluje,“ slyší, „je rotace Země, na které stojíte.“

Na jednu z dalších podob téhož upozornil nějakých 80 let po Foucaultovi náš slavný patolog Heřman Šikl. Ten jednou při obědě položil svým dvěma spolustolovníkům, významným fyzikům Augustu Žáčkovi a Viktoru Trkalovi, tuto otázku: „Proč se produkt defekace stáčí do spirály?“

A sám si odpověděl: „Přece proto, že se pod defekujícím Země točil!“ Tohle ovšem byla jen lidovější varianta již dříve známého faktu, že voda vytékající z umyvadla se na severní polokouli stáčí do pravotočivé spirály (u protinožců směrem opačným). Může za to takzvaná Coriolisova síla, která vzniká rotací Země. Nejsilnější je na pólech, kde by rovina kyvadla uzavřela kruh za 24 hodiny, nejslabší – nulová – pochopitelně na rovníku. (V naší zeměpisné šířce by celá otočka trvala zhruba 31 hodin.)

Nápad Foucault dostal počátkem ledna 1851 u soustruhu, když si všiml, že obráběná tyč i při různém upnutí vibruje stále stejným směrem. První kyvadlo sestrojil doma ve sklepě z pětikilového závaží na dvoumetrovém provaze.

Svoji vizualizaci otáčení Země pak autor z hvězdárny přenesl do síně Pantheonu, nejvyšší v Paříži. Závěsný drát měřil 67 metrů, koule s rydlem vážila 28 kilo, její kmit trval 16 sekund. Poprvé se rozhybala 26. března 1851, přičemž na kruhovém okraji pískoviště byly orientačně vyznačeny „kulaté“ úhly od 0 do 360 stupňů. Den nato expo navštívil prezident Ludvík Napoleon a okouzlen zajistil Foucaultovi místo na observatoři.

V následujících letech Foucaultovo kyvadlo triumfovalo v řadě zemí. Ironií je, že nejhodnější (poněvadž uvnitř nejvyšší) prostředí pro ně představovaly kostely, tedy stánky té instituce, která násilím donutila Galileia odvolat tvrzení, že se Země točí... Ostatně byla to zase církev, která ještě do konce roku 1851 prosadila jeho odstranění. Kyvadlo se pak z Pantheonu přestěhovalo do bývalého kostela v areálu pařížského technického muzea, kde – skrytě připoháněno – funguje dodnes.

Foucaultovo kyvadlo je báječná věcicka, něco mezi vědeckou aparaturou (první přímý důkaz rotace Země), pouťovou atrakcí (nejmž pokud sviští), uměleckou instalací (hmota v klidu a v efektním „švungu“) i duchovním symbolem (plynutí času,

ale při troše fantazie i oním bájným pevným bodem, skrz který chtěl Archimédes pohnout Zemí).

Přítom Foucault to neměl v životě ani ve vědě lehké. Chatrné zdraví mu znemožnilo pořádně vystudovat, vzdělání získal doma. Živil se jako lékařský laborant. Vědeckí fořti ho dlouho ignorovali – přestože ve svých pracích vedle znalostí projevoval i nevšední fyzikální intuici (po česku „čuch“) a v neposlední řadě také zlaté ručičky. V roce 1844, pětadvacetiletý, konstruoval obloukovou lampu včetně zařízení udržující uhlíky ve stejné vzdálenosti. Šlo o první používanou obloukovku (byť zatím jen pro světelné efekty v divadlech).

Hned napřesrok spolu s Armandem Fizeauem první na světě pořídil snímek Slunce pomocí své vylepšené metody *daguerrotypie*. Koncem 40. let 19. století, tedy těsně před kyvadlem, zase porovnal rychlosti světla v různých prostředích a zjistil, že v těch hustších (třeba voda) světlo letí pomaleji než ve vzduchu.

Však nedosti. Už rok po spektaklu v Pantheonu Foucault do Cardanova kloubu, který umožňuje pohyb všemi směry, zavěsil speciální káču. Pomocí vlastnoručně sestrojeného mechanismu ji roztočil na vysoké obrátky a mohl pak z odchylek určitých úhlů sledovat nejen otáčení Země, ale za jistých podmínek dokonce určit i jeho směr (tedy sever a jih, tudíž i zeměpisnou šířku) a směr osy rotace Země v prostoru. Setrvačnick v závěsu nazval *gyroskop*.

Svůj mimořádný experimentální talent Léon Foucault asi naposledy předvedl v roce 1862, kdy změřil rychlost světla přesněji než kdokoli před ním. Vyslal světelný paprsek k rotujícímu zrcadlu, odkud ho odrazil na 18 metrů vzdálené zrcadlo nepohyblivé a od něj znova zpátky na otáčivé. Z úhlu pootočení paprsku pak spočetl rychlost světla na 298 000 km/s. Přesto všechno ho francouzská Akademie věd dlouho odmítala přijmout za člena, za nos se neochotně chytila až v roce 1865. Žel, v následujících letech u Foucaulta propukla pravděpodobně progresivní roztroušená skleróza, na kterou v roce 1868, pár měsíců po svých osmačtyřicátinách, zemřel.

Významný spisovatel současnosti Umberto Eco (za tiché spoluúčasti Archiméda a Poea) nazval svůj strhující „neromán“ o průniku časů, světů a duší *Foucaultovo kyvadlo* – a ten je dnes známější než jeho druhy tak slavná hmotná inspirace i její autor.

František Houdek

Odposlechnuto

Prosím vás, neexistuje nějaká studie, jak by to u nás vypadalo, kdyby naše vláda od loňského března raději nedělala vůbec nic?

Mr. Zout

Jsme jedné krve, ty i já

Třeštění letitého popularizátora 105

Na podzim 1859 Charles Darwin vydal knihu *O vzniku druhů přírodním výběrem*, kde nastínil možnost vývoje života od jednoduchých organismů ke složitějším. Hlavním nástrojem toho je *přírodní výběr*, který z bezpočtu náhodných odchylek od průměru selektuje ty nejživotaschopnější. V dalších letech pak sehnal a zpracoval další kvanta materiálu – a 24. února 1871 vydal dvojsvazkový spis *O původu člověka a o pohlavním výběru*. (A to se tam ještě nevešel celý jeden zamýšlený oddíl, který napřesrok vyjde samostatně pod titulem *Výrazy emocí u člověka a zvířat*.)

Vznik *druhů* rozebírá podobnosti mezi různými organismy, *Původ člověka* činí totéž vzhledem k člověku. Autor zde předkládá bezpočet důkazů, možná spíš indicií o společném původu zvířat a lidí. Celý první svazek, o který tu teď běží, je vlastně povídání „o zvířátkách“, snůškou odporovaných jako-lidských jevů, vlastností, schopností rozličných živočichů; takový důkladnější Brehm – snad až na to, že Alfred Brehm zvířata spíš polidšoval, kdežto Darwin, přijde mi, spíš člověka pozvířetil...

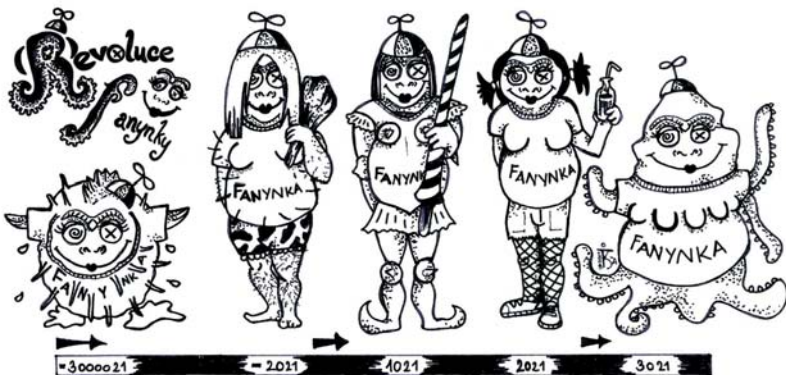
(Zajímavá sama o sobě je kapitola *O lidských rasách*, která by dnes nejspíš neobstála před inkvizicí politické korektnosti.)

Nejvic mě zaujala kapitola *Porovnání duševních schopností člověka a ostatních živočichů*, v podstatě už úvod do evoluční psychologie.

Pan Colquhoun postřelil párek divokých kachen, které dopadly za řeku. Jeho lovecký pes se nejprve pokoušel přinést obě kachny najednou, ale nemohl je unést, a tak, třebaže předtím nikdy neublížil ani kuřeti, úmyslně jednu kachnu zakousl, druhou odnesl pánovi a pro mrtvou se vrátil. Plukovník Hutchinson vypráví, že jednou střelil najednou dvě koroptve, jednu zabil a druhou zranil. Zraněná koroptev utekla, ale chytila ji jeho samice retrievera, která při návratu s kořistí narazila na druhého mrtvého ptáka. „Pes se zastavil, zřejmě celý zmatený, a když po jednom nebo dvou pokusech popadnout obě koroptve naráz neuspěl a zjistil, že by mu dosud živá koroptev mohla utéct, chvíli se jakoby zamyslel a pak se rozhodl. Živou koroptev zakousl a přinesl obě najednou. Byl to jediný případ, kdy tento pes úmyslně ublížil lovnému zvířeti.“... Zveřejňují oba tyto případy proto, že je uvádějí dva na sobě nezávislí svědkové a že v obou případech lovečtí psi vědomě porušili pro ně dědičný zvyk nezabíjet ulovenou zvěř, kterou mají donést, a také proto, že oba případy ukazují, jak významnou roli musí hrát u těchto psů uvažování, neboť jinak by nemohli překonat ustálený zvyk.

Druhý úryvek jest nematrně upravil: *Jedna paviání samice adoptovala osiřelé kotě. To jí ale při mazlení podrápalo. Ukázalo se, že opice je zřejmě velmi inteligentní, neboť jí poškrábání nesmírně překvapilo, rázem prohlédla kotěti tlapy a bez dlouhých okolků mu ukousala dráčky.*

V závěru knihy Darwin shrnuje: *Podle mého názoru musíme připustit, že přes všechny své ušlechtilé vlastnosti, přes soucit, který cítí k těm nejponiženějším, přes laskavost, kterou projevuje nejen ostatním lidem, ale i těm nejprostším živým tvorům, i přes svůj téměř božský rozum, s nímž pronikl až k pohybům a složení sluneční soustavy, přes všechny tyto úžasné schopnosti stále ještě ve své tělesné stavbě nese nasmazatelnou pečeť svého nízkého původu.*

Veřejnost, dosud přesvědčovaná o tom, že „člověka stvořil Bůh k obrazu svému“, to musela věru těžko kousat. I ty nejušlechtlejší, nejduchovnější, ano, „božské“ lidské vlastnosti včetně smyslu pro krásu, lásku, dobro, samozřejmě včetně svobodné vůle, ty že nejsou víc než komplexy instinktů zformovaných evolucí? Tohle všechno Darwin skryl do přiléhavé věty (ta ale nepochází z *Původu člověka*): *Zdá se, že neexistuje žádná lidská schopnost, kterou bychom alespoň v zárodku nenalezli u nějakého zvířete*. Což ale platí i obráceně: Neexistuje žádná zvířecí schopnost, kterou bychom aspoň ve zbytku nenašli u člověka. Mně osobně kniha přesvědčivě nastínila obraz pozemského života coby jednotného funkčního i vývojového kontinua, kde mimo jiné neexistují druhy „vyšší“ a „nižší“, už jen proto, že jeden bez druhého se neobejdou. Z tohoto mohutného „věčného“ stromu žití se sice oddělila jedna jakž takž myslící odnož, ale i když umí psát poezii a řešit matematické rovnice, pořád je *živena i řízena* z jeho kmene, z jeho kořenů. Rozum je sice úžasná věc, ale sám o sobě si nevystačí, stejně jako jmelí parazitující na lípě. Takže představa, že v rámci „pokroku“ nějak objdeme svoji přirozenost, je zcestná. Naopak, my se musíme naučit s ní žít – a buď se nám to podaří, nebo... Tady se v měřítku všehomíra nabízejí dvě klasifikace rozumu – „nižší“, který sice dá vzniknout civilizaci, ale nestačí na její uchování, a „vyšší“, který civilizaci umožní zvládat její rozmach po celé věky. Jedině ta může dosáhnout úrovně pro cesty do vzdálenějšího vesmíru, jediné ta si zaslouží titul „kosmická“. My se samozřejmě považujeme za *Homo sapiens perpetuus* (člověk moudrý natrvalo), nicméně všechno zatím nasvědčuje spíš druhu *Homo sapiens temporarius*.

František Houdek

S roboty do další stovky

Rok 2020 přinesl několik významných výročí; uplynulo 600 let od vítězných bitev, jež upevnily husitskou revoluci, a 400 let od porážky na Bílé hoře, která naopak pohřbila naděje stavovského povstání, ale je to také 100 let, co spatřilo světlo světa slovo robot. Pravda, ze všech tří připomínaných výročí je to poslední z historického hlediska nejméně významné, ale kdybychom uspořádali celosvětovou anketu s otázkami, co bylo husitství, co Bílá hora a co znamená slovo robot, jen na tu třetí bychom dostali na všech kontinentech významné množství správných odpovědí. Protože ač české, slovo robot zdomácnělo snad ve všech jazycích světa.

Historii jeho vzniku asi většina čtenářů zná, ale je mou povinností glosátora ji připomenout. V roce 1920 se Karel Čapek rozhodl napsat divadelní hru, v níž by reflektoval brutalitu sotva doznělé první světové války. Alespoň tak zní oficiální výklad – že jím otfásló bezprecedentní nasazení techniky do válečného konfliktu (letadla, tanky, otravné plyny) a že chtěl hrou vytvořit modelovou situaci, v níž by varoval před „vzpourou techniky“, což se pak stalo jedním z hlavních námětů sci-fi. V jeho hře spustí průmyslník Rossum výrobu umělých univerzálních dělníků, aby osvobodil lidi od práce. Poté, co se umělí dělníci rozšíří po celém světě, ustaví Ústřední výbor, vyhlásí lidstvu válku a vyhubí je. Na Rossumově ostrově přežívá pouze vědec Alquist, který je svědkem, jak mezi dvěma umělými bytostmi, původně bez citu, vykvete láska. Na rozdíl od oficiálního výkladu je pro mě Čapkova hra spíše alegorií proletářské revoluce, která o rok dříve, než se Karel Čapek dal do jejího psaní, přeskočila z bolševického Ruska do Německa (Bavorská sovětská republika) a do Maďarska, jehož komunistická vláda rad chtěla obsadit Slovensko, na jehož obranu museli být vysláni legionáři. Karel Čapek, věren svému humanistickému smýšlení, pak viděl východisko z totality, ke které revoluce vedou, v humanizaci revolučního procesu, ve hře symbolizovanou láskou páru umělých bytostí. Bohužel, celý další průběh 20. století prokázal, že žádná revolucí vzniklá totalita se humanizovat nedá a že když se o to přece jen nějaký idealistický vůdce pokusí, jako třebaš Gorbačov, riskuje konec totality. Osobně jsem přesvědčen, že Karel Čapek si zhroucení svých ideálů – že humanismus může porazit totalitu beze zbraní, pouze vahou svého morálního postoje – onoho chmurného podzimu 1938 uvědomil, ztratil vůli k životu a stal se odevzdanou obětí zápalu plic. Světovou premiéru Čapkovy hry o umělém proletariátu připravovalo Národní divadlo na konec prosince 1920, avšak odložilo ji na 25. leden 1921. Současně autor dovolil, aby hru nastudoval ochotnický spolek Klicpera v Hradci Králové, který se o odkladu ND nedověděl, takže hra měla světovou premiéru v ochotnickém provedení 2. ledna 1921.

Když Karel Čapek hledal název pro své umělé dělníky, uvažoval o výrazu „labor“, takže hra by se jmenovala R.U.L. Název se mu však nelíbil a obrátil se na bratra Josefa, jestli ho nenapadá něco lepšího. Tak jim říkej roboti, odpověděl prý Josef Čapek a slovo, které později proniklo snad do všech jazyků, bylo na světě a hra dostala uhrančivě symetrický název

R.U.R. Z hlediska pozdějšího třídění umělých bytostí, které rozpracovali autoři sci-fi v nesčetných románech a povídkách, byli Čapkovi roboti spíše androidy, což jsou umělé bytosti nerozeznatelné od lidí, vytvořené z biologických tkání, u nichž je přípustný pouze neorganický mozek, popřípadě kostra. Asi nejnámějšími androidy jsou replikanti z filmu *Blade Runner*, terminátoři ze šestidílné filmové série *Terminátor* a replikátoři z TV seriálu *Hvězdná brána*. Oproti tomu jsou roboti vyrobeni z kovu a plastů a mohou být humanoidní, tj. mít lidskou podobu, nebo nehumanoidní s jakoukoli podobou. Asi na celém světě nejnámějším humanoidním robotem je zlatý C-3PO z filmové série *Hvězdné války* a nejnámějším nehumanoidním robotem jeho druh R2-D2 z téže série. Neméně proslulý je robot Kryton z TV seriálu *Červený trpaslík* a srdce tisíců čtenářů po celém světě si získal paranoidní robot (někdy označován jako android) Marvin z pentalogie *Stopařův průvodce po galaxii* britského spisovatele Douglase Adamse. K úplnosti klasifikace je třeba ještě zmínit kyborgy, což jsou lidské bytosti s kybernetickými doplňky, které jim dávají nelidské schopnosti a obvykle i zvrhlu morálku. Díky TV seriálu *Star Trek: Voyager* se stali nejnámějšími kyborgy Borgové a *Sedmá z devíti* pak důkazem, že i kyborg může být kamarád a spolupracovat s lidmi.

Kdo skutečně zavedl pojem robot tak, jako ho chápeme dnes, byl americký spisovatel Isaac Asimov, jenž se sice zdvořile, ale přesto důrazně distancoval od Čapkova pojetí. Jeho robot je syntetická bytost s pozitronickým mozkem, sice podobná člověku, ale na první pohled odlišná a pro jistotu nosící před svým jménem označení R. Asimov si též vymyslel tři zákony, které znemožňují, aby robot napadl člověka a ublížil jemu nebo sám sobě, avšak všechny jeho povídky a romány o robotech se netočí kolem ničeho jiného než právě kolem porušování těchto zákonů. Aby demonstroval spolupráci mezi robotem a člověkem, přerůstající až v přátelství, stvořil dvojici detektivů – člověka Eliáše Baleyho a robota R. Daneela Olivawa, kteří řeší své případy v románech *Ocelové jeskyně* a *Nahé slunce*.

Filozofičtěji se ke vztahu člověk – robot postavil polský spisovatel a myslitel Stanislav Lem. Zabýval se otázkou, zda a jaký by měl robot duchovní svět a jakou roli by v něm zastával člověk a z toho vyplývající kolize demonstroval v povídkách o pilotu Pirxovi.

Zatímco se roboti v uplynulých sto letech snadno zabydleli ve sci-fi literatuře, ve filmu a TV seriálech, v reálném světě to tak lehce nejde. Robotika jako věda rozlišuje pojem roboty a roboti. Ten první, 1. pád množného čísla „roboty“, je vyhrazen pro automatická průmyslová zařízení, která v hojném počtu pracují v různých továrnách, například montují auta a stříkají je, nebo svařují, skládají ložiska atd. Často mají uspořádání mechanické ruky, do níž si vkládají ze zásobníku různé nástroje. Druhý pojem, 1. pád množného čísla „roboti“, je pak vyhrazen pro roboty, jak je chápal Isaac Asimov a pojmenoval podle Čapka. Žádný takový však doposud neexistuje a soudím, že jeho existence není ani na dohled. Problém robotů je totiž problé-

mem umělé inteligence (AI), je to rub a líc téže mince. Aby mohla umělá bytost stanout na úrovni člověka, musí být vybavena příslušnou inteligencí, včetně vědomí sebe sama. A to je obrovský problém, který naráží na „paradox barona Prášila“. V jednom příběhu zapadne baron Prášil do bažiny a vytáhne se z ní rukama za uši. Tedy svými rukama za vlastní uši, což je samozřejmě nesmyslný paradox. Jenže tvorba AI podléhá obdobnému paradoxu. Jestliže chceme zkonstruovat umělou inteligenci, musíme napřed prozkoumat, co to inteligence je. Tím jsme však v situaci barona Prášila, neboť chceme zkoumat něco tím samým, pokoušíme se vyprostit z inteligenční šlamastiky vytahováním se za uši vlastní inteligence. Robotici o tomto problému samozřejmě vědí a rozdělili se v přístupu, jak ho řešit. Jedno křídlo, historicky starší, hledá řešení v programování, ve vytvoření jakéhosi inteligentního programu pro počítač. Tato cesta je však natolik omezena „paradoxem barona Prášila“, že se v současnosti opouští, a křídlo moderněji uvažujících robotiků hledá řešení v umělých neuronových sítích na základě paměťových čipů. Jedná se vlastně o jakousi křemíkovou obdobu mozku, která dostane do vinku určité množství základních pravidel a pak se bude učícím procesem rozvíjet a propojovat sama – tedy se stejně vyvíjet jako mozek dítěte a posléze dospívajícího člověka. Tento proces by zřejmě vyžadoval nějakého „mozkového trenéra“, což je idea, kterou Stanislav Lem s předstihem více než půl století jedinečně zpracoval v povídce „Ananké“ (*Příběhy pilota Pirxe*, Plus, 2018). Tahle cesta se jeví nadějnější, ale v důsledku by vedla ke vzniku nekontrolovatelné AI, neboť žádný člověk by nevěděl, co se v takovém křemíkovém mozku děje a jaký postoj by tato inteligence zaujala k lidstvu. Výsledkem by nepochybně byla paralelní civilizace s cíli, které by nám byly nesrozumitelné.

Problém zkonstruování AI je však ještě komplikovanější. Člověk není jen racionálně myslící stroj, ale též emocionálně se chovající psychoid, jehož mozek se pod sprchou hormonů klidně přepne z racionality na bláznovství. A to je dokonce žádoucí, neboť docela dost velkých objevů učinili lidé právě při těchto emocionálních vychýleních z „rovnovážného“ racionálního stavu. Lidský mozek, ono sídlo inteligence, je tedy něco jako játrový knedlíček, který plave ve vývaru hormonů a podle toho, jak je tento vývar právě okořeněn, se lidská inteligence chová. I kdyby se nám podařilo zkonstruovat onu křemíkovou neuronovou síť, která by byla obdařena inteligencí a disponovala vědomím, pořád by zůstal problém, jak do této sítě zakomponovat emoce, jejichž generátorem jsou u lidí hormony vyplavované následkem vnějších situací. Dal by se třeba elektronický mozek v závislosti na krizové situaci obdobně stimulovat elektrickým či magnetickým polem? Jak vůbec dát umělé inteligenci city, bez nichž není člověk člověkem? To je ještě o řád větší problém než AI sama o sobě. Karel Čapek ve své hře o robotech předpokládal, že k citům u nich dojde samo sebou, což může fungovat na jevišti, nikoli však ve skutečném světě techniky.

Přívlastek „chytrý“, jímž se dnes označují mobilní telefony, hodinky, auta a mnohé další předměty s elektronickou pamětí a kombinatorickými obvody, je pouze reklamní slogan, který

dobře prodává, přičemž je sporné, jestli ona vestavěná elektronika zvyšuje užitnou hodnotu zboží. Každopádně všechny ty věci nemají s umělou inteligencí nic společného, jsou to napevno naprogramované „mluvící hračky“. Totéž platí pro ony plastové panáky, kteří se jako roboti předvádějí na každém veletrhu IT a v nichž si tak libují Japonci. Nejsou ničím jiným než moderní obdobou mrkacích a mluvčích panen, s nimiž si hrála děvčátka snad už v 30. letech minulého století. Samozřejmě, že budí nadšení u dětí, ale pokud je jimi nadšen dospělý, projevuje pouze infantilní sklony.

To ale neznamená, že jsem nějaký fundamentální nepřítel robotů. Na stránkách sci-fi románů a povídek, kam zatím roboti patří, je miluji a sám jsem jim věnoval přinejmenším dva tucty povídek a novel a několik esejů. V mé vůbec první knižně vydané povídce ve sborníku *Návrat na planetu Zemi* (1985) je hrdinou robot, který se stane obětí bezděčné dětské krutosti, a v triptychu *Pád na nebesa*, *Madona z Vrakoviště* a *Človičku, chtěl bych tě ještě slyšet se smát* (souborně ve sbírce *Hvězdné hry*, Nová vlna, 2017) jsem pojednal roboty jako dědice lidského humanismu a tím se vlastně přihlásil k odkazu Čapkovy hry *R.U.R.*

Právě proto, že jsem milovník literárních (a filmových a seriálových) robotů, jsem skeptik ohledně jejich brzké produkce. Myslím si, že vývoj spíše půjde postupným pronikáním technologií do lidského organismu a do jeho vývoje. Již dnes se pohybuje kolem nás množství kyborgů, neboť podle definice mezi ně patří i člověk s totální endoprotézou, s umělou náhradou kyčelního nebo kolenního kloubu, a brzy začnou přibývat lidé s umělým srdcem, cévami atd. A to je teprve začátek cesty, z níž lékařství už nesejde. A stejně tak, pokud se budeme fundamentalisticky držet definice androida, spadá do této skupiny každé dítě vzniklé umělým oplodněním, tedy technologickým procesem. A též toto je opět počátek cesty, která zřejmě vlivem genetického inženýrství vyústí v ještě rozsáhlejší technologické zásahy do „montáže“ člověka. Toto pak může v dohledné budoucnosti přinést obrovské etické problémy, nikoli výroba kognitivních robotů, jak se odborně říká těm, kteří se v 1. pádě množného čísla píší s měkkým „i“ na konci.

I po stu letech vládnou roboti a jejich příbuzní pouze na stránkách knih, filmových plátnech a na televizních či počítačových obrazovkách. Tuto skutečnost stvrzuje i sborník *Robot100* věnovaný Čapkovým robotům a jejich následovníkům, který na podzim 2020 vydalo nakladatelství Argo u příležitosti stého výročí tohoto slova. Obsahuje třináct původních povídek sepsaných právě pro tuto příležitost. Mezi autory jsou anglický spisovatel Ben Aaronovitch, slovenský Michal Hvorecký a z českých Chaim Cigan, Jaroslav Mostecký, Jiří W. Procházka, Emil Hakl, Vilma Kadlečková, Jaroslav Veis, Julie Nováková, Petr Stančík, Pavel Kosatík, Ondřej Neff a též já. Doslov pak napsal nestor světové sci-fi Robert Silverberg. Autoři přistoupili k zadání z různých úhlů, někteří velmi volně, jako například Pavel Kosatík, který si pro svou povídku zvolil jako pozadí legendu o ztraceném Čapkově rukopisu. Naopak Ondřej Neff se držel zadání do té míry, že své povídce dal formu divadelní hry v týchž kulisách, v nichž se odehrává původní *R.U.R.*,

Christopher Clark: Prusko. Vzestup a pád železného království

Těžko říct, co přesně mě motivovalo, abych si právě teď v městské lidové vypůjčce dějiny Pruska. Nejvic to asi byla touha přečíst si něco nadčasově moudrého, naučného a kvalitního.

P. Clark je v mých očích nepřekonaným etalonem dějepisného psaní od doby, kdy jsem přečetl jeho *Náměsíčníky* (psal jsem o nich v roce 2014).

Prusko není oproti *Náměsíčníkům* tak strhujícím textem. To je však dáno především obtížnější materií: v *Náměsíčnících*

p. Clark analyzoval „jen“ příčiny vzniku první světové války, tzn. časově relativně krátký úsek dějin. V *Prusku* podává celou historii hohenzollernského Braniborska: počínaje koupí této země od našeho p. Zikmunda Lucemburského v r. 1415 až po úřední zrušení Pruska společným zákonem Spojenců okupujících Německo z roku 1947.

P. Clark použil tento zákon jako myšlenkový rámec pro svou práci, protože pregnančně vystihuje obecně špatnou moderní pověst pruského státu.

Pruský stát, jenž byl od svých prvo počátků nositelem militarismu a reakce v Německu, přestal de facto existovat. Vedena zájmy zachování míru a bezpečnosti národů a přáním zajistit další rekonstrukci politického života v Německu na demokratické základně, Kontrolní rada rozhoduje takto:

Článek I

Pruský stát se spolu se svou ústřední vládou a všemi jejími orgány ruší.

Kniha p. Clarka by se dala svým účinkem označit za historickou revizi preambule uvedeného spojeneckého zákona. Ale

ale o 40 let později, kdy roboti vedou proti sobě generační válku (paralela s dnešní kulturní válkou na Západě je zřejmá), neboť i pro ně platí, že revoluce požívá svoje děti. Moje povídka vznikla na jaře 2020 pod vlivem první vlny koronavirové pandemie a děj se odehrává v komunitě seniorů, kteří před čínskou okupací EU utekli do brdských lesů. Robot tam samozřejmě je, ale čtenář by si ho měl najít dříve, než se odhalí.

Dnes je tomu přesně sto let, co na této planetě poprvé veřejně zaznělo slovo robot. Za tu dobu roboti nejenže pronikli do povědomí lidstva, ale stali se též prvořadou sociální, kulturní a vědeckou výzvou. Zda se lidem podaří i v tomto případě zvednout rukavici, kterou jim metla pod nohy jejich vlastní představitelství, zda za dalších sto let budou své 200. výročí už oslavovat roboti sami, to opravdu nevím. Jsem však naprosto přesvědčen, že v těch budoucích sto letech rozhodne o osudu lidstva astronautika, robotika a genové inženýrství, nikoli nějaký boj proti klimatické změně.

František „Mrož“ Novotný

autor není žádný provokatér nebo revizionista s okrajovou politickou agendou.

Dle mého se mají věci tak, že poválečné paušální odsouzení Pruska bylo tak extrémní, že takové hodnocení s odstupem 80 let a při nezaujatém pohledu už těžko obstojí. Třeba při pohledu takového p. Clarka.

V této tendenci lze vidět určitou paralelu se světovým besellerem *Náměsíčníci*, kteří svým vyzněním též relativizovali obecně přijímanou vinu Německa a jeho spojenců za vyvolání první světové války; *Náměsíčníci* tuto vinu přikládali spíše změně velmocenské rovnováhy v důsledku růstu Ruska a relativního oslabování Anglie. Obzvláštní zřetel pan Clark přikládal též všeobecné krutosti srbské politiky a různým protirakouským štváčkům, včetně nemalého osobního podílu našeho p. Masaryka.

Začnu-li celkovým hodnocením, tak *Prusko* naplnilo beze zbytku má očekávání. Získal jsem pocit, že lépe rozumím tomu, co se ve střední Evropě stalo od počátku novověku do moderních světových válek.

Pan Clark například výtečně vede čtenáře k pochopení, jakou změnu v myšlení musely prodělat vládnoucí rody jednotlivých území staré německé říše. Ještě na konci 16. století zvažoval braniborský

Hohenzollern, že svůj majetek v závěti rozdělí mezi své syny. Což je myšlení z hlediska rodinného majetku asi přirozené. Pokud se však rod chtěl stát dynastií, která buduje stát, museli jeho členové pochopit, že na prvním místě je státní zájem a území se nesmí v rodině dělit.

Hvězdné období si Braniborsko (později užívali název Braniborsko-Prusko a ještě později jen Prusko) prožilo díky sérii čtyř schopných vládců. Napřed se mi v těchto pasážích točila trochu hlava, protože mi připadalo nemožné je od sebe odlišit. Po pár kapitolách jsem nabyl jistoty a ještě nyní, bezprostředně po dočtení, si je pamatuji. Ale zásadně jsou asi jednotlivě nezapamatovatelní, protože jsou všichni Friedrich, Vilém a Veliký:

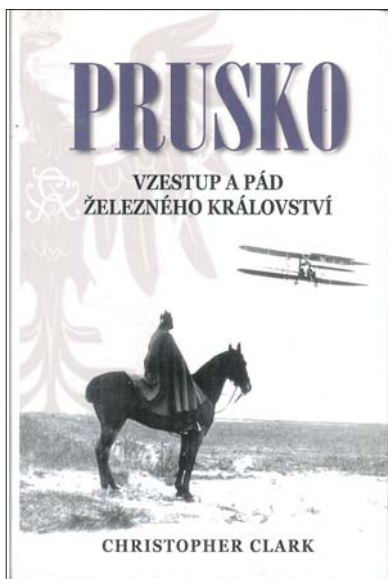
– p. Friedrich Vilém – zvaný „Velký kurfiřt“ (nastoupil za třicetileté války a vybrusil úspěšně z těžké pozice)

– p. Friedrich III. – dal se korunovat na krále v Prusku a jako král podnikal pod firmou Fridrich I.

– p. Friedrich Vilém I.

– p. Friedrich II. Veliký – to byl ten frankofilní intelektuál, který sebral pí Marii Terezií Slezsko.

Z hlediska české konvence mě zaujalo, že všichni Hohenzollernové mají zachovanou německou podobu jména Friedrich, ale jejich – svého času velice populární – poddaný z prus-

kého Porýní p. Friedrich Engels je v knize naopak uváděn pod svým zlidovělým označením Bedřich Engels.

Autor plasticky popisuje různé vztahy mezi stavy a vrstvami hohenzollernských držav. Nevěděl jsem o zajímavém konfesním detailu: Braniborsko a pak i celé Prusko byly klasicky luteránské. Vládnoucí dynastie však velice brzy (už počátkem 17. století) konvertovala ke kalvinství. Luteránsko-kalvínské napětí pak provázelo v různé míře pruské dějiny; po napoleonských válkách se je panovník pokusil vyřešit vytvořením nové kombinované konfese, tzv. pruské unie, kterou však luteránské obyvatelstvo přijalo vlažně.

Pan Clark vytvořil v této knize skvělou dějepisnou monografii a mj. předvedl, jak lze tento žánr smysluplně modernizovat. Pevné místo mají například pasáže o postavení žen a mužů: hlavně Židů, ale i Poláků. Jako ukázkou bych uvedl například propracovaný odstavec, který podává konkrétní příklad fungování vrchnostenského soudnictví na venkově v posledních dekádách před zrušením vrchnostenské správy a současně detailněji rozebírá právní postavení žen.

Pohlaví bylo v každém případě jen jednou z mnoha proměnných, jež mohly ovlivnit výsledek soudní pře. Ženy z vyšších rolnických vrstev na tom byly podstatně lépe než ženy z chudých rodin. Bylo mnohem pravděpodobnější, že se dočkají podpory od vesnických vedoucích kruhů, což mohlo být při vynesení rozsudku rozhodující. Bylo také pravděpodobnější, že muži nařčení z otcovství budou souhlasit se sňatkem. Chudší ženy na tom sice byly hůř v obou směrech, avšak i u nich byla možnost, že vystačí s příjmem jako svobodné matky. Ženy v tomto postavení si mohly přivydělávat domácími pracemi jako předem a šitím v jiných rolnických domácnostech. Někdy se jim také podařilo později se provdat – stigma spojované s nemanželským dítětem bývalo většinou smazáno (a to i bez uzavření manželství), pokud bylo možné určit otce a pokud uznal své povinnosti. Existují dokonce důkazy, z nichž by se dalo soudit, že chudší ženy vychovávající samy děti – ovšem za předpokladu, že si uchovaly dobré zdraví – na tom byly při opatrování příjmu lépe než provdané ženy z téže společenské vrstvy.

Myslím, že ve starším dějepise jsme se takovýchto témat nedočkali. Primární je však i zde samozřejmě nedostižné umění p. Clarka vyprávět dějiny a zpřístupňovat čtenáři i komplexní materi.

Výtečně zpracované jsou zejména pasáže o dynastické ideologii a o pruské kultuře. Menší důraz je proti tomu kladen na hospodářské dějiny. Ocenil jsem však, že se poctivě snaží ukázat třeba právní změny při modernizaci státu. Je mým setrvalým problémem, že nejsem spokojen, jak dějepis popisuje středověké právní instituce. Dějepisci se většinou omezují na to, že píší, co bylo zavedeno moderního při překonávání středověkých pořádků; ale vždycky se cítím ošizen, že nevysvětlují pořádně, jak to přesně chodilo dříve. Třeba co přesně mohl a nemohl nevolník, co přesně musel poskytovat poddaný v rámci roboty, jaký je přesně rozdíl mezi nevolníkem a poddaným s robotou apod. Hezký příspěvek pro mé pochopení třeba rušení roboty přinesla právě tato kniha: demonstruje totiž, že starý

chaotický systém individuálních privilegií a zvyků byl obtížně uchopitelný i pro tehdejší současníky. Když byl v Prusku vydán osvěcenský civilní kodex, vznikly v praxi nejasnosti, v jakém postavení k půdě tedy vlastně jsou rolníci, když se má toto postavení vyjádřit v moderních pojmech vlastníka, nájemce apod. V Prusku se nakonec vyvinula doktrína asi šesti různých variant, jak byly staré pořádky vyjádřeny v moderním právu: škála alternativ sahala od toho, že rolník byl považován za vlastníka, přes dědičného pachtýře až po překerní postavení snadno ukončitelného nájmu.

Těžko postižitelným, ale přínosným aspektem pro mě byly i pasáže vysvětlující vnitřní vývoj ve staré německé říši. Kniha pěkně ukazuje, že Hohenzollernové na jedné straně systematicky budovali svou pozici a posilovali nezávislost. Na druhé straně však až téměř do roku 1866 respektovali tradiční výsadní postavení Rakouska a v dobách do zrušení staré říše stále uznávali Prusové i německého císaře, byť jeho už tak slabé postavení s plynoucím časem dále sláblo až k nule. Říkal jsem si pro sebe, jestli by se nedala vést (svévolná a ahistorická) paralela mezi německou politikou ve staré Svaté říši římské národa německého a současnou zálibou Němců v evropské integraci, kterou s nimi plně sdílejí asi jen Lucembursko a Valonsko.

Závěrem si poznačím ještě několik nesouvisejících perliček.

– Silnou stránkou pana Clarka je též pochopení pro osobité charaktery. Pobavila mě například anekdota charakterizující p. Friedricha II. Velikého. Asi jako první panovník v Prusku si získal oblibu nejen u stavů, ale i širší populace, neboť úspěšně vedl armádu ve třech válkách o rakouské dědictví. Získal v nich především (od české koruny) Slezsko. Když se vítězně vracel z poslední, sedmileté, války, chtělo ho hlavní město triumfálně přivítat.

Král byl sice obecně velmi vnímavý k veřejnému mínění a byl si vědom potřeby dělat dojem (zejména na zahraniční panovníky a velvyslance), ale jinak mu zbožňování připadalo velmi nevkusné. Kupříkladu odmítl jakkoli se zapojit do oslav svého návratu do hlavního města na konci sedmileté války, pořádaných městem Berlínem. 30. března 1763 se u Frankfurtské brány shromáždila delegace významných osobností a nastoupila čestná garda měšťanů na koni a nosiči pochodní v livrech, aby doprovodili královský kočár, až bude znovu vjíždět do města a mítit do paláce. Friedrich se nad vyhlídkou na toto uvítání zhrozil, svůj příjezd pozdržel až do soumraku, kolem svých hostitelů proklouzl a bez suity vjel do paláce jinou trasou.

– Díky silné armádě a dlouho vyrovnanému boji v první světové válce nejsem asi sám, kdo má o druhé německé říši představu jako o mocném, organizovaném státu. Kniha však přehledně ukazuje, že z ústavního hlediska byla tato říše kompromisní improvizací: druhá říše neměla při vzniku pořádně definované vlastní centrální úřady a spontánně se usazovaly poměry ohledně toho, co náleží do působnosti pruských úřadů a kde přebírá moc centrální německá správa.

A samolibý ještěř ve mně je ještě spokojenější, když je vi-

dět, že autor si takovou obtížnou tematiku musí pořádně odpracovat v potu tváře, přestože z mého pohledu jde o naprosto průtokové detaily.

Primát Pruska byl dále zajištěn relativní slabostí říšských administrativních institucí. V průběhu sedmdesátých let 19. století sice vznikla jakási zárodečná říšská správa – tehdy byly zakládány nové odbory k vyřizování rostoucí říšské agendy -, nicméně zůstávala závislá na pruské administrativní struktuře. Vedoucí říšských úřadů (zahraničí, vnitra, spravedlnosti, pošt, železnic, financí) vlastně ani nebyli skutečnými ministry, nýbrž státními tajemníky v podřízeném postavení, kteří podléhali přímo říšskému kancléři. Pruská byrokracie byla silnější než říšská a tento stav se zachoval až do vypuknutí první světové války. Většina úředníků působících v říšské správě byli Prusové, nicméně nelze hovořit o nějakém jednosměrném procesu, v němž by Prusové obsadili vedoucí posty v novém německém státu. Spíš by se dalo konstatovat, že pruské a německé státní instituce srostly a jejich orgány se prolínaly. Kupříkladu bylo stále běžnější, že Neprusové působili jako říšští úředníci, a dokonce jako prusští ministři. Osazenstvo pruských ministerstev a říšských vrcholových orgánů se stále víc prolínalo. V roce 1914 asi čtvrtina „pruských“ důstojníků neměla pruské občanství.

– Nejzábavnější pasáže knihy představovaly pro mě kapitoly o napoleonských válkách. Příběh tam má spád a nemohl jsem se dočkat, jak to bude dál. Navíc jsem se dočkal i zadostiučnění každého hnidopicha, když jsem našel drobný nedostatek v redakci českého vydání. Z povahy věci se pruské dějiny odehrávaly z podstatné části v lokalitách, které dnes mají nový, polský nebo ruský název: v originále byly v knize používány původní německé místopisné názvy, překladatel důsledně doplňoval i aktuální polské či ruské pojmenování. Ale na jednom místě mu to uteklo: když se vyjmenovávají bitvy svedené s Napoleonem v létě 1813, uvádí mj. „bitvu u Kulmu“. Chachá! Zde jsem využil jednoho z nemnoha našich letošních rodinných výletů, na který jsem svou rodinu na konci karantény zatahl do Krušnohoří. Půl dne jsme tam věnovali právě uvedené bitvě. „Kulm“ zde znamená český Chlumeck v Chabařovic a střetnutí Francouzů s Prusy, Rakušany a Rusy se v české literatuře říká bitva u Chlumce a Přestanova. Byl to docela pěkný turistický domácí zážitek, protože o téhle bitvě jsem do té doby jinak vůbec nevěděl; současníkům přitom připadala důležitá, protože v okolí je hned několik docela velkolepých pomníků.

Knihu velice doporučuji, jsou to čtenářské a dějepisné hody.

První věta knihy: *Zástupci spojeneckých okupačních úřadů podepsali 25. února 1947 v Berlíně zákon rušící stát Prusko.*

Poslední věta: *Nakonec tedy zůstalo jenom Braniborsko.*

Jára Mikovec

Databáze knih: 89 % (ze 14 hodnocení)

Goodreads: 83 % (ze 3 717 hodnocení)

Vypadá to na zklamání

Nemohu jinak, i když se mi nechce psát o koronaviru. Jistě ho máte plné zuby a nepíše se a nemluví o ničem jiném. Ale opravdu nemohu jinak, už proto, že mě minulý týden zasáhla zpráva, že umřel můj kamarád a kolega a druh v komunitě sci-fi, spisovatel Jarda Mostecký. Naposledy jsme spolu přispěli do čapkovské antologie Robot 100, vydalo Argo ke stému výročí R.U.R. Je mi to moc líto, nejen proto, že tu krásnou knížku už spolu neoslavíme.

Není to první smrt v mém perimetru. Nedávno umřela v rodině babička. Rýmičkář namítne, no jo, babička, bylo jí přes devadesát. Kvůli takovým by podle rýmičkářů hospody mohly být klidně otevřené, vždyť stejně umřou. Jenže Jardovi bylo sedmapadesát, když loni 13. prosince umřel. Navíc chytil covidu podruhé. Ano, podruhé. Žádná imunita. Takže špatná zpráva na druhou.

Ono je těch špatných zpráv vedoucích k překvapení a zklamání víc. Izrael, jak známo, je lídr v očkování. Vakcínou je obdařena třetina obyvatel. U nás se odhaduje, že covidu potkaly tři milióny lidí, v Izraeli to nebude o moc jiné. To očkování a proměření by se mělo kruci sakra projevit. Když se ale podíváme na statistiky, tak na tom není Izrael dramaticky líp, než jsme my s naší pokulhávající vakcinací. Rozhodně není za vodou. Dokonce ten trend je u nás příznivější než v Izraeli. Za vánoční uvolnění jsme zaplatili vysokou daň včetně stovkami mrtvých, ale sotva se utáhl šroub, jde to dolů. V Izraeli bych čekal lepší výsledky. Zatím tedy nic moc, ale nebudme netrpěliví, chce to čas.

Očkování nadále dává naději. K očkování potřebujeme vakcínu. Pro Evropskou unii objednala vakcínu Evropská komise. Záměr byl rozumný. Je to velká zakázka, zamezí se přeplácení jednotlivými státy, dodavatel raději komunikuje s jedním velkým než se spoustou menších zájemců. Teď se ukáže přednost Evropské unie. Zatím se při pandemii nijak neukázala, ovšem ukázat se nemohla, zdravotnictví je v gesci členských států. Tohle je ale jiný případ. Tady se ta ekonomická a politická mohutnost, dá se říci i vlivová mohutnost, výrazně projeví.

Zatím nic moc. Ze zemí EU je na tom nejlíp Dánsko, které si obstaralo vedlejší příděl vakcíny samo. Německo skrze Angelu Merkel nejdřív prosadilo celoevropský nákup, ale teď už komunikuje s Ruskem a zajímá se o vakcínu Sputnik. Dodávky vakcíny Comirnaty od Pfeizeru vážnou. Nějak mi nepřipadá logické, že příčina je v rozšíření výroby, takovému argumentu neumím rozumět. Čekala se vakcína od firmy Astra Zeneca, ale taky to nevypadá dobře. Zklamání?

Jestli to s evropskou akvizicí vakcín dopadne špatně a členské státy se budou muset postarat samy o sebe, pak půjde jen těžko lidi přesvědčit, že EU umí i něco jiného než zakázat pomazánkové máslo a omezit výrobky vysavačů. A to by, bohužel, byl dopad koronavirové epidemie jaksi trvalý.

Ondřej Neff / LN, 25.1.2021

Odposlechnuto

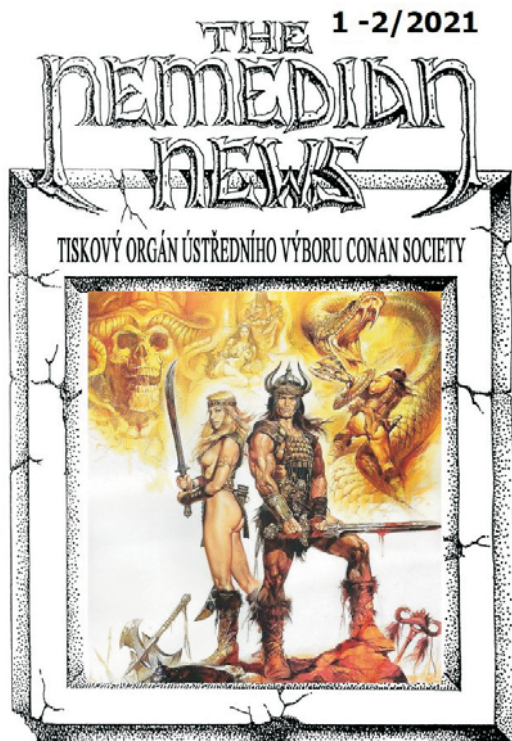
Žaludek: „Jestli mi ještě jednou pošleš ten salát, využiju svého práva vrátit zásilku bez udání důvodů!“ **Diwous**

Odposlechnuto

Zitra jsou pololetní prázdniny, to jen abyste nebyli překvapeni, že jsou děti doma. **Chrochtadlo**

Nemedian news

Právě vyšlo nové elektronické číslo **Nemedian news** 1-2/2021,

doplněně speciálem věnovaným filmovým mečům Barbara Conana a Literární přílohou **Velmi krátký příběh**.

NEMEDIAN NEWS 1-2/2021

Filmové meče Barbara Conana

Jak vypadají meče, které Arnold použil ve filmech Barbar Conan a Conan ničitel určitě dávně víte. Ovšem co další informace o těchto mečích?

1) Atlantský meč

Tento meč je asi nejznámější. Conan ho našel v hrobce dávného krále. V prvním pirátském překladu filmu, který se dostal do SSSR, se překladatel rozhodl „předvést“ svůj intelekt a nazval meč „zbrani etruského krále“.

Rovněž si nenechte ujít Cestovatelskou přílohu Vaška Vágenknehta, HMCS.

Info o podmínkách odběru najdete na Conan.Society@gmail.com, vyšlo v lednu/januáru 2021; předplatné 50,- Kč/rok.

Dražba podobizny Jarka Mosteckého

V redakčním archivu nám po konání Dinoconu 2012 zůstal originál perokresby mistra Milana Fibigeru zpodobňující Jarka Mosteckého pro scifistický kalendář, můžete se na ni podívat na straně 1 tohoto čísla.

Pokud od svého oblíbeného autora chcete mít nejen knihy v knihovničce, ale i jeho portrét, můžete se zúčastnit naší jednoduché dražby. Napište, kolik chcete za portrét dát, a nejvyšší nabídka obrázků (+ kalendář) získá do vlastnictví.

Po úspěšné transakci získanou sumu zaokrouhlíme (nahoru) a pošleme ji Jarkově ženě a dceři. **redakce IK**

NON FICTION

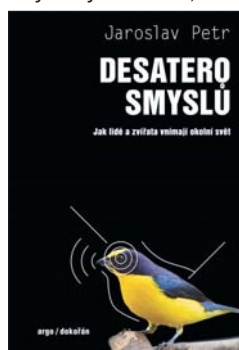
Jaroslav Petr

Desatero smyslů

Jak lidé a zvířata vnímají okolní svět

Jen opravdoví pamětníci si spojí uznávaného biologa a popularizátora vědy, člena bioetické komise při Radě vlády pro vědu a výzkum, vysokoškolského pedagoga profesora Jaroslava Petra s účastníkem Ceny Karla Čapka, autorem SF a členem SF klubu Spectra, ale jde o téhož, jen už utekla nějaká voda. Nicméně právě tato nahodilá souvislost vedla k tomu, že na jeho knihu padl los a vybral jsem ji z mnoha jiných publikací věnujících se skutečným vědám :-).

Vše o světě kolem nás se dozvídáme prostřednictvím našich smyslů. A zdaleka k tomu nevyužíváme jen známou pětičku tvořenou zrakem, sluchem, chutí, hmatem a čichem. Někteří nevidomí lidé se orientují podle odražených zvuků podobně jako netopýři a je možné, že máme i vnitřní kompas. Zvířatům ovšem nabízejí jejich smysly takové vnímání světa, jaké si jen stěží dokážeme představit. Některé ryby vedou rozhovory prostřednictvím elektrických výbojů, zpěvní ptáci slyší bližící se bouři s několikadenním předstihem, želvy dovedou hmatat i přes tvrdý krunyř a sépie registrují pestré barvy, i když jsou barvoslepe. Při detailnějším pohledu je svět lidských a zvířecích smyslů plný podobných překvapení. Jaroslav Petr shromáždil množství různých anomálií, kuriozit a zvířecích přeborníků a jejich prostřednictvím nás zavádí do říše zvířecích smyslových vymožeností, nad kterými často zůstává rozum stát.

Zároveň ale také upozorňuje na úskalí, která zvířatům, jejichž smysly se utvářely a evolučně cílelovaly po tisíciletí, způsobují násilné zásahy do přírody, ať již jde o světelné znečištění, ruch velkoměst či velryby ohlušené následkem lodní dopravy a sonarů pročešávajících mořské hlubiny. **ZR** Jaroslav Petr: *Desatero smyslů*, Argo, Dokofán, Praha 2020, 312 str., 448 Kč